

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

СТАРУЩЕНКО ЯРОСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 34.075:336.76:336.71

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ОТРИМАНИХ
ВІД ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ**

Спеціальність 081 – Право
Галузь знань 08 - Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів
і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Я.В.Старущенко

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії держави і права,
конституційного та адміністративного права
Головко Катерина Володимирівна

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Старущенко Я.В. – Правові засади запобігання відмивання коштів отриманих від обігу віртуальних активів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». – Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут»», Київ, 2026.

Дисертаційне дослідження присвячено розкриттю сутності правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

Обґрунтовано, що відмивання коштів – це багатоетапний протиправний процес, спрямований на маскування або повне приховування справжнього, незаконного походження грошових ресурсів чи іншого майна. Його сутність полягає у створенні видимості легального джерела отриманих прибутків, що фактично є продуктом кримінальної діяльності. Зроблено висновок, що така практика становить серйозну загрозу економічній безпеці держави та міжнародній фінансовій стабільності, оскільки дозволяє правопорушникам не лише зберігати контроль над незаконно отриманими активами, але й безперешкодно користуватися ними, інтегруючи у легальний обіг без виявлення їх реального походження. У результаті злочинці отримують можливість не просто витратити ці кошти, а й розширювати свою злочинну діяльність, мінімізуючи ризики кримінального переслідування.

Аргументовано, що відмивання коштів є складним соціально-економічним явищем, що полягає у приховуванні незаконного походження фінансових активів з метою їх інтеграції у легальну економіку. Це процес, що не лише сприяє збагаченню правопорушників, а й підриває стабільність фінансових систем, порушує принципи справедливості і доброчесності у суспільстві.

Доведено, що відмивання коштів відзначається низкою характерних ознак, серед яких найбільш суттєвими є: складність і непрозорість фінансових операцій, відсутність логічного економічного обґрунтування руху коштів, використання

складних схем із залученням фіктивних структур та офшорних юрисдикцій, а також маніпуляції з готівковими та безготівковими активами.

Зроблено висновок, що підхід до розуміння цього феномену передбачає розгляд відмивання не лише як юридичного правопорушення, а й як системного виклику, що потребує комплексного міждисциплінарного запобігання, включно з удосконаленням законодавства, підвищенням рівня фінансової грамотності та активним міжнародним співробітництвом. Саме такий підхід дозволяє глибше усвідомити масштаби проблеми та розробити ефективні механізми її мінімізації в сучасних умовах.

Проаналізовано як зарубіжний, так і національний досвід розуміння правової природи віртуальних активів, запропоновано власне авторське бачення цієї правової категорії, що враховує цифрову природу, економічну функцію та потенційні ризики для публічного інтересу: віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам.

Аргументовано, що відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів (криптовалют та інших цифрових токенів) є новим і швидко зростаючим викликом для України. Цей сегмент фінансового ринку відзначається високою швидкістю транзакцій, транскордонним характером операцій, можливістю використання децентралізованих платформ та змішаних сервісів (mixers/tumblers), що ускладнює ідентифікацію учасників. Анонімність або псевдоанонімність криптовалютних гаманців створює умови для приховування джерел походження коштів, а також для швидкого переміщення їх через юрисдикції з низьким рівнем регуляції.

Вказано, що незважаючи на ухвалення в Україні Закону «Про віртуальні активи» та оновлення «антивідмивного» законодавства відповідно до вимог ЄС і FATF, існують прогалини у: повній інтеграції постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами, у систему фінансового моніторингу; забезпеченні

ефективного KYC/AML-контролю для криптовалютних бірж, обмінників і платіжних сервісів; налагодженні міжнародного обміну інформацією про транзакції з віртуальними активами; створенні технічних можливостей для відстеження ланцюгів транзакцій у блокчейні з використанням спеціалізованих аналітичних інструментів.

Констатовано, що процес відмивання коштів отриманих від обігу віртуальних активів часто пов'язаний з іншими високоризиковими напрямками: кіберзлочинністю, шахрайством, незаконним онлайн-гемблінгом, контрабандою та торгівлею забороненими товарами в даркнеті. Це вимагає комплексного реагування, що поєднує фінансовий моніторинг, кіберполіцейське розслідування та міжнародну координацію.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених здійсненню характеристики правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

вперше:

- запропоновано авторське визначення поняття «відмивання коштів» із включенням операцій з віртуальними активами як окремого предмета правового регулювання та визначено, що відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі;

- на комплексному рівні аргументовано, що відмивання коштів, у тому числі отриманих від обігу віртуальних активів, становить багатовимірне соціально-економічне явище, що поєднує правові, фінансові та технологічні аспекти і вимагає міждисциплінарного підходу до протидії, розкрито нове бачення цього феномена не

лише як юридичного правопорушення, а як системного виклику національній безпеці та економічній стабільності, який підриває принципи доброчесності, прозорості та справедливості у фінансових відносинах;

- виокремлено та науково обґрунтовано характерні ознаки відмивання коштів у контексті цифрової економіки, серед яких: складність і непрозорість фінансових потоків; відсутність економічно логічної мотивації окремих операцій; застосування багаторівневих транскордонних схем із залученням фіктивних структур та офшорних юрисдикцій; маніпуляції як з готівковими, так і з безготівковими активами; використання інструментів анонімізації та криптографічних технологій для приховування походження коштів;

- запропоновано авторське визначення категорії «віртуальні активи», яке враховує їхню цифрову природу, економічну функцію та потенційні ризики для публічного інтересу, а саме віртуальні активи – це цифрові об'єкти, що мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, є об'єктом правовідносин та вимагають спеціального правового режиму у зв'язку з їх комплексною природою, високою оборотоздатністю, відсутністю єдиного емітента та можливістю використання у протиправних цілях;

- сформульовано концепцію інтегрованої системи протидії відмиванню доходів у сфері віртуальних активів для України, що передбачає: уніфікацію визначення поняття «віртуальний актив» у всіх нормативно-правових актах; повну імплементацію принципів FATF та положень Регламенту ЄС MiCA; створення єдиної електронної інфраструктури моніторингу та аналізу транзакцій з віртуальними активами; запровадження підвищених стандартів прозорості та ідентифікації учасників ринку; налагодження системного міжнародного співробітництва з обміну інформацією;

- доведено доцільність розробки методичних рекомендації щодо вдосконалення процедур інформаційної взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, що забезпечує більш ефективне запобігання відмивання «брудних коштів»;

- запропоновано розглядати класифікацію спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів, як п'ятирівневу модель, яка виділяє центральні координуючі органи, оперативно-аналітичні підрозділи, контролюючі установи, міжвідомчі агентства та ризик-орієнтовані структури, що дозволяє оптимізувати взаємодію між суб'єктами, підвищити швидкість реагування на підозрілі операції та ефективність оцінки ризиків;

удосконалено:

- класифікацію форм взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу на організаційну та правову, що дозволяє чіткіше окреслити механізми обміну інформацією, проведення спільних нарад, оперативних заходів та укладання адміністративних договорів в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;

- обґрунтування принципів взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу як систему базових положень, що відображають закономірності розвитку фінансово-моніторингових відносин і визначають сутність взаємозв'язків між учасниками процесу запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;

- концептуальні підходи до електронної взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу, що враховують сучасні нормативно-правові зміни та впровадження е-кабінету, що підвищує ефективність інформаційного обміну та контроль за фінансовими операціями в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;

набуло подальшого розвитку:

- узагальнення ефективних практик створення єдиних наглядових органів, впровадження міжнародних стандартів та цифрових рішень для автоматизованого виявлення підозрілих операцій, що забезпечує підвищення ефективності національних систем регулювання та інтеграцію України у глобальну фінансову безпеку.

Зроблено висновок, що удосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів в Україні, потребує комплексного та системного підходу. Пріоритетними напрямками визнано формування цілісної законодавчої бази, створення єдиного наглядового органу та впровадження сучасних технологічних інструментів моніторингу транзакцій. Вказано, що важливим чинником є активна міжнародна співпраця та адаптація національних норм до вимог FATF і стандартів ЄС. Аргументовано, що не менш значущими залишаються професійна підготовка кадрів та запровадження ефективної системи оцінки ризиків, що забезпечить своєчасне виявлення загроз і підвищить результативність наглядових заходів.

Ключові слова: запобігання відмивання коштів, віртуальні активи, децентралізовані фінанси, фінансовий моніторинг, правове регулювання, обіг віртуальних активів, інформаційна безпека, міжнародні організації, FATF, блокчей, криптовалюти, антикорупційна політика, фінансова система, фінансовий контроль, бенефіціарний власник.

Starushchenko Ya.V – Legal Principles for the Prevention of Money Laundering Received from the Circulation of Virtual Assets. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law». – State Non-Profit Enterprise «State University «Kyiv Aviation Institute»», Kyiv, 2026.

The dissertation research is devoted to the disclosure of the essence of the legal foundations for the prevention of money laundering received from the circulation of virtual assets on the basis of a comprehensive analysis of available scientific and regulatory sources.

It is substantiated that money laundering is a multi-stage illegal process aimed at masking or completely concealing the true, illegal origin of monetary resources or other property. Its essence lies in creating the appearance of a legal source of profits, which is actually a product of criminal activity. It is concluded that such a practice poses a serious threat to the economic security of the state and international financial stability, since it

allows offenders not only to maintain control over illegally obtained assets, but also to use them unhindered, integrating them into legal circulation without revealing their real origin. As a result, criminals get the opportunity not only to spend these funds, but also to expand their criminal activities, minimizing the risks of criminal prosecution.

It is argued that money laundering is a complex socio-economic phenomenon, which consists in concealing the illegal origin of financial assets in order to integrate them into the legal economy. This is a process that not only contributes to the enrichment of offenders, but also undermines the stability of financial systems, violates the principles of justice and integrity in society.

It has been proved that money laundering is marked by a number of characteristic features, among which the most significant are: complexity and non-transparency of financial transactions, lack of logical economic justification for the movement of funds, the use of complex schemes involving fictitious structures and offshore jurisdictions, as well as manipulation of cash and non-cash assets.

It is concluded that the approach to understanding this phenomenon involves considering laundering not only as a legal offense, but also as a systemic challenge that requires comprehensive interdisciplinary prevention, including improving legislation, increasing the level of financial literacy and active international cooperation. It is this approach that allows us to better understand the scale of the problem and develop effective mechanisms for its minimization in modern conditions.

Both foreign and national experience in understanding the legal nature of virtual assets are analyzed, the author's own vision of this legal category is proposed, taking into account the digital nature, economic function and potential risks to the public interest: virtual assets are digital objects that have economic value, operate in the digital environment, can be the object of legal relations and require a special legal regime due to their complex nature, high turnover, the absence of a single issuer and a potential threat to public interests.

It is argued that the laundering of funds received from the circulation of virtual assets (cryptocurrencies and other digital tokens) is a new and rapidly growing challenge for Ukraine. This segment of the financial market is characterized by a high speed of

transactions, cross-border nature of transactions, the possibility of using decentralized platforms and mixed services (mixers/tumblers), which complicates the identification of participants. Anonymity or pseudo-anonymity of cryptocurrency wallets creates conditions to hide the sources of funds, as well as to quickly move them through jurisdictions with a low level of regulation.

It is indicated that despite the adoption of the Law «On Virtual Assets» in Ukraine and the updating of anti-money laundering legislation in accordance with the requirements of the EU and the FATF, there are gaps in: full integration of virtual asset service providers into the financial monitoring system; ensuring effective KYC/AML control for cryptocurrency exchanges, exchangers and payment services; establishing an international exchange of information on transactions with virtual assets; creating technical capabilities for tracking transaction chains on the blockchain using specialized analytical tools.

It has been stated that the process of laundering funds received from the circulation of virtual assets is often associated with other high-risk areas: cybercrime, fraud, illegal online gambling, smuggling, and trade in prohibited goods on the darknet. This requires a comprehensive response that combines financial monitoring, cyber police investigation, and international coordination.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive scientific studies in national jurisprudence devoted to the characterization of the legal foundations for the prevention of money laundering received from the circulation of virtual assets. As a result of the study, a number of new scientific provisions, recommendations and conclusions were formulated, in particular:

first:

- at the comprehensive level, it is argued that money laundering, including those received from the circulation of virtual assets, is a multidimensional socio-economic phenomenon that combines legal, financial and technological aspects and requires an interdisciplinary approach to counteraction, a new vision of this phenomenon is revealed not only as a legal offense, but as a systemic challenge to national security and economic stability, which undermines the principles of integrity, transparency and fairness in financial Relationship;

- the characteristic features of money laundering in the context of the digital economy have been identified and scientifically substantiated, including: complexity and non-transparency of financial flows; lack of economic and logical motivation for individual operations; the use of multi-level cross-border schemes involving fictitious structures and offshore jurisdictions; manipulation of both cash and non-cash assets; the use of anonymization tools and cryptographic technologies to hide the origin of funds;

- the author's definition of the category «*virtual assets*» is proposed, which takes into account their digital nature, economic function and potential risks to the public interest, namely, virtual assets are digital objects that have economic value, operate in the digital environment, are the object of legal relations and require a special legal regime due to their complex nature, high turnover, the absence of a single issuer and the possibility of use for illegal purposes;

- it is substantiated that effective prevention of money laundering received from transactions with virtual assets is possible only if a balance is maintained between stimulating the innovative development of the financial market and ensuring effective regulatory mechanisms. In this context, the concept of an integrated anti-money laundering (AML) system in the field of virtual assets for Ukraine has been formulated for the first time, which provides for the unification of the definition of the concept of «*virtual asset*» in all regulatory legal acts; full implementation of the FATF principles and the provisions of the EU MiCA Regulation; creation of a unified electronic infrastructure for monitoring and analysis of transactions with virtual assets; introduction of increased standards of transparency and identification of market participants; establishment of systematic international cooperation on information exchange;

- the feasibility of developing methodological recommendations for improving the procedures of information interaction between financial monitoring entities and law enforcement agencies in the process of preventing money laundering received from the circulation of virtual assets, taking into account a risk-based approach, which provides more effective prevention of laundering of «dirty funds», has been proved;

- it is proposed to consider the classification of specially authorized subjects of financial monitoring in the field of prevention of money laundering received from the

circulation of virtual assets as a five-level model that distinguishes central coordinating bodies, operational and analytical units, regulatory institutions, interdepartmental agencies and risk-oriented structures, which allows optimizing interaction between entities, increasing the speed of response to suspicious transactions and the effectiveness of risk assessment;

improved:

- classification of forms of interaction between financial monitoring entities into organizational and legal, which allows to more clearly outline the mechanisms of information exchange, holding joint meetings, operational measures and concluding administrative contracts in the process of preventing money laundering received from the circulation of virtual assets;

- substantiation of the principles of interaction of financial monitoring entities as a system of basic provisions that reflect the regularities of development of financial monitoring relations and determine the essence of relationships between participants in the process of preventing money laundering received from the circulation of virtual assets;

- conceptual approaches to electronic interaction between the subjects of primary financial monitoring and the State Financial Monitoring Service, taking into account modern regulatory changes and the introduction of the e-cabinet, which increases the efficiency of information exchange and control over financial transactions in the process of preventing money laundering received from the circulation of virtual assets;

was further developed:

- generalization of effective practices for the creation of unified supervisory authorities, the introduction of international standards and digital solutions for the automated detection of suspicious transactions, which ensures an increase in the efficiency of national regulatory systems and the integration of Ukraine into global financial security.

It is concluded that improving the legal regulation of the prevention of money laundering received from the circulation of virtual assets in Ukraine requires an integrated and systematic approach. The priority areas are the formation of a holistic legislative framework, the creation of a single supervisory authority and the introduction of modern technological tools for monitoring transactions. It is indicated that an important factor is

active international cooperation and adaptation of national norms to the requirements of the FATF and EU standards. It is argued that no less important are the professional training of personnel and the introduction of an effective risk assessment system, which will ensure the timely detection of threats and increase the effectiveness of supervisory measures.

Keywords: anti-money laundering, virtual assets, decentralised finance, financial monitoring, legal regulation, circulation of virtual assets, information security, international organisations, FATF, blockchain, cryptocurrencies, anti-corruption policy, financial system, financial control, beneficial owner.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Старуценко Я.В. Правові засади запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2024. № 4. С. 146-154 URL: 10.18372/2307-9061.73.19444
2. Старуценко Я.В. Prevention of money laundering from the circulation of virtual assets: current legal aspects. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 1. С.80-84 . URL: <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2025.15>
3. Старуценко Я.В. Вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні. *Правові новели*. 2025. № 25. С.308-314. URL: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.39>
4. Старуценко Я.В. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С.303-305. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/67>

Наукові праці, які засвідчують апробацію дисертації:

5. Устинова І.П., Старущенко Я.В. У Окремі питання правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. *Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці*: тези доп. II міжнар. науково-практ. конф. (м. Київ, 15-16 жовтня 2024). Київ, С. 406-408.
6. Старущенко Я.В. Методи відмивання коштів на блокчейні: юридичні аспекти. *Молодь: наука та інновації*: тези доп. XII Міжнар. наук.-техн. конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м.Дніпро, 13–15 листопада 2024 року). Дніпро. 2024. Том 3. С.121-123.
7. Старущенко Я.В. Методи відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів у цифрову епоху та правові заходи боротьби. *Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану*: тези доп. XV Міжнар. наук. практ. конф., (м.Київ, 21 лютого 2025). Київ. С. 254-257.
8. Старущенко Я.В. Money laundering of funds received from the circulation of virtual assets: methods and measures to combat: тези доп. VIII Міжнар. молод. наук. юридичний форум, до Дня науки (м.Київ, 15-16 травня 2025). Київ. С.112-115.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ	23
ВІДМИВАННЯ КОШТІВ І ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	
1.1. Поняття та ознаки відмивання коштів	23
1.2. Правова природа віртуальних активів у національному та міжнародному законодавстві	35
1.3. Законодавче забезпечення запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні	59
Висновки до розділу 1	72
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЯ	79
КОШТІВ ВІД ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	
2.1. Характеристика спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів	79
2.2. Правові інструменти в системі адміністративного контролю	94
Висновки до розділу 2	
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО	121
РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ	
КОШТІВ ВІД ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	
3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів	121
3.2. Шляхи вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні	137
Висновки до розділу 3	147
ВИСНОВКИ	150
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	179
ДОДАТКИ	181

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

FATF – Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей

MiCA – Markets in Crypto Assets

NFT – невзаємозамінні токени

FINMA – Swiss Financial Market Supervisory Authority

ICO – Рекомендації для запитів щодо нормативної бази для первинних пропозицій монет

НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

НБУ – Національний Банк України

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВФ – Міжнародний валютний фонд

Мінціфра – Міністерство цифрової трансформації України

ЄЦБ – Європейський центральний банк

DORA – Digital Operational Resilience Act

ESAP - європейська єдина точка доступу

VASP – Virtual Asset Service Provider

EFSF – Європейський фонд фінансової стабільності

EBRD – Європейський банк реконструкції та розвитку

BaFin – Федеральне управління фінансового нагляду Німеччини

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

CASP – постачальники послуг криптоактивів

DeFi – децентралізовані фінанси

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні фінансові ринки переживають трансформацію під впливом цифровізації та розвитку блокчейн-технологій. Віртуальні активи стають не лише інноваційним інструментом інвестування та розрахунків, але й потенційним засобом для здійснення протиправної діяльності. Анонімність користувачів, відсутність єдиного централізованого регулятора та транскордонний характер операцій створюють значні труднощі у виявленні та переслідуванні правопорушень, пов'язаних із відмиванням коштів.

Вітчизняне законодавство у цій сфері перебуває на етапі становлення та потребує суттєвого вдосконалення, оскільки чинні нормативні акти не забезпечують оптимальної узгодженості з міжнародними підходами, що обмежує ефективність системи фінансового моніторингу. Водночас зарубіжний досвід демонструє, що ефективна протидія відмиванню коштів у сфері віртуальних активів можлива лише за умов комплексного правового регулювання, інтеграції сучасних технологічних рішень і тісної міжнародної співпраці.

Таким чином, на сучасному етапі бракує дослідження, яке спрямоване на формування науково обґрунтованих пропозицій щодо модернізації правової бази, створення єдиного підходу до правового регулювання обігу віртуальних активів та зміцнення національної системи протидії правопорушенням.

Проблематика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та відмивання коштів неодноразово ставала об'єктом наукових досліджень як зарубіжних, так і українських науковців. Серед вітчизняних дослідників, які приділяли увагу цій тематиці, варто відзначити О. Барановського, С. Буткевича, О. Київця, В. В. Коваленка, М. І. Флейчука, О. О. Глуценка, І. Б. Семеген, Р. А. Слав'юка, О. Кулініча та інших. В аспекті окремих наукових досліджень були проаналізовані лише загальні або суміжні питання правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, зокрема у працях таких вчених, як А. Ковальчук, А. Кудь, Р. Майданик, Тімоті К. Мей, Д. Погрібний, І. Устинова, М. Уткіна, Т. Ямненко та ін.. Проте наразі бракує комплексних

досліджень щодо правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Проблематика дисертації виходить з положень Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 р. № 179 та «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» від 5 серпня 2020 р. № 695.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи Держбюджетної (кафедральної) науково-дослідної роботи № 53-2022_/_13.01.02_ за темою: «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363). Внесок здобувача полягає у виявленні сутності правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає у поглибленні знань, підходів для розуміння сутності правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі необхідно вирішити такі *задачі*:

- визначити поняття та ознаки відмивання коштів;
- охарактеризувати правову природу віртуальних активів у національному та міжнародному законодавстві;
- встановити законодавче забезпечення запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні;

- надати характеристику спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;
- визначити правові інструменти в системі адміністративного контролю;
- дослідити зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;
- окреслити шляхи вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, пов'язані із реалізацією правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Предметом дослідження є правові засади запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Методи дослідження. Дослідження мети роботи, що полягає у поглибленні знань, підходів для розуміння правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. Використання діалектичних методів наукового пізнання дозволило обґрунтувати авторський підхід до розуміння категорій «віртуальні активи» (підрозділи 1.1., 1.2, 1.3). Визначення системи правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів здійснено на підставі застосування методів аналізу та синтезу, логічних висновків (підрозділ 2.1, 2.2). На основі порівняльно-правового методу покладено в основу здійснення характеристики зарубіжного досвіду правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів (підрозділ 3.1). Системно-структурний метод та метод прогнозування покладено в основу обґрунтування шляхи удосконалення правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів (підрозділ 3.2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти з питань правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Обґрунтування авторських висновків щодо встановлення напрямів забезпечення ефективності правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів здійснено із застосування практики законодавчого врегулювання такої інституції у зарубіжних державах.

Теоретичне підґрунтя дослідження склали положення науки теорії права, адміністративного права, цивільного права, фінансового права тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять дані щодо стану правового регулювання та правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів як на національному, так й на міжнародному рівні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених здійсненню характеристики правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

вперше:

- запропоновано авторське визначення поняття «відмивання коштів» із включенням операцій з віртуальними активами як окремого предмета правового регулювання та визначено, що відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі;

- на комплексному рівні аргументовано, що відмивання коштів, у тому числі отриманих від обігу віртуальних активів, становить багатовимірне соціально-економічне явище, що поєднує правові, фінансові та технологічні аспекти і вимагає міждисциплінарного підходу до запобігання, розкрито нове бачення цього феномена не лише як юридичного правопорушення, а як системного виклику національній

безпеці та економічній стабільності, який підриває принципи доброчесності, прозорості та справедливості у фінансових відносинах;

- виокремлено та обґрунтовано характерні ознаки відмивання коштів у контексті цифрової економіки, серед яких: складність і непрозорість фінансових потоків; відсутність економічно логічної мотивації окремих операцій; застосування багаторівневих транскордонних схем із залученням фіктивних структур та офшорних юрисдикцій; маніпуляції як з готівковими, так і з безготівковими активами; використання інструментів анонімізації та криптографічних технологій для приховування походження коштів;

- запропоновано авторське визначення категорії «віртуальні активи», яке враховує їхню цифрову природу, економічну функцію та потенційні ризики для публічного інтересу, а саме віртуальні активи – це цифрові об'єкти, що мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, є об'єктом правовідносин та вимагають спеціального правового режиму у зв'язку з їх комплексною природою, високою оборотоздатністю, відсутністю єдиного емітента та можливістю використання у протиправних цілях;

- сформульовано концепцію інтегрованої системи протидії відмиванню доходів у сфері віртуальних активів для України, що передбачає: уніфікацію визначення поняття «віртуальний актив» у всіх нормативно-правових актах; повну імплементацію принципів FATF та положень Регламенту ЄС MiCA; створення єдиної електронної інфраструктури моніторингу та аналізу транзакцій з віртуальними активами; запровадження підвищених стандартів прозорості та ідентифікації учасників ринку; налагодження системного міжнародного співробітництва з обміну інформацією;

- доведено доцільність розробки методичних рекомендації щодо вдосконалення процедур інформаційної взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, що забезпечує більш ефективне запобігання відмивання коштів;

- запропоновано розглядати класифікацію спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів, як п'ятирівневу модель, яка виділяє центральні координуючі органи, оперативно-аналітичні підрозділи, контролюючі установи, міжвідомчі агентства та ризик-орієнтовані структури, що дозволяє оптимізувати взаємодію між суб'єктами, підвищити швидкість реагування на підозрілі операції та ефективність оцінки ризиків;

удосконалено:

- класифікацію форм взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу на організаційну та правову, що дозволяє чіткіше окреслити механізми обміну інформацією, проведення спільних нарад, оперативних заходів та укладання адміністративних договорів в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;

- обґрунтування принципів взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу як систему базових положень, що відображають закономірності розвитку фінансово-моніторингових відносин і визначають сутність взаємозв'язків між учасниками процесу запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;

- концептуальні підходи до електронної взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу, що враховують сучасні нормативно-правові зміни та впровадження е-кабінету, що підвищує ефективність інформаційного обміну та контроль за фінансовими операціями в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів;

набуло подальшого розвитку:

- наукові підходи до систематизації та функцій правових інструментів з урахуванням специфіки цифрових фінансових інструментів;

- узагальнення ефективних практик створення єдиних наглядових органів, впровадження міжнародних стандартів та цифрових рішень для автоматизованого виявлення підозрілих операцій, що забезпечує підвищення ефективності

національних систем регулювання та інтеграцію України у глобальну фінансову безпеку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

– *науково-дослідній діяльності* – рекомендації, висновки та пропозиції використано при здійсненні науково-дослідних розробок, щодо встановлення особливостей правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів у НДІ фінансової політики (довідка від 15.12.2025 № 35/д);

– *правотворчій діяльності* – у процесі адаптації рекомендацій до специфіки роботи районної держадміністрації, підготовки пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України щодо забезпечення ефективності правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів (довідка Дніпровської РДА в м. Києві);

– *правозастосовній діяльності* – у процесі покращення взаємодії з іншими державними рганамми, попередженні фінансових правопорушень, для вдосконалення правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів (довідка №23271/7/7.1-25 від 23.10.2025);

– *на кафедрі теорії держави і права, конституційного та адміністративного права* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Фінансове право», «Адміністративне право», «Правові спори в сучасній науці і практиці», «Проблеми адміністративного права і процесу», «Правове регулювання управління сучасних фінансів», «Правові засади децентралізованих фінансів та віртуальних активів» у процесі підготовки методичних розробок та навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей та наукових повідомлень (акт від 12.02.2026 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, що відображає результати проведеного дослідження. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції були одержані дисертантом унаслідок аналізу та безпосереднього використання в роботі науково-інформаційних, нормативно-

правових джерел і матеріалів щодо визначення правових засад запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднені на 4 науково-практичних конференціях, а саме: II міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці» 15-16 жовтня 2024 року м. Київ; «Молодь: наука та інновації» XII Міжнародна науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 13-15 листопада 2024 року; Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану XV Міжнародна науково-практичної конференції, м. Київ; Державний університет «Київський авіаційний інститут», 21 лютого 2025 року, VIII Міжнародному молодіжному науковому юридичному форумі, до Дня науки, 15-16 травня 2025 року.

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, з них 3 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 186 сторінок, у тому числі основного тексту – 170 сторінки. Список використаних джерел налічує 208 найменувань на 24 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ І ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

1.1. Поняття та ознаки відмивання коштів

Відмивання коштів є однією з найактуальніших проблем сучасної правової науки. Вбачається, що у процесі дослідження цієї проблематики важливе значення має чітке розмежування понять, які використовуються для опису діяльності, спрямованої на приховання незаконного походження активів, зокрема й віртуальних. Варто вказати, що у науковій та правозастосовній практиці найбільш поширеними є терміни «відмивання грошей», «відмивання коштів» та «відмивання доходів», проте незважаючи на зовнішню подібність, ці поняття мають суттєві відмінності за обсягом та змістом, що зумовлює необхідність їх детального аналізу та систематизації. На наш погляд, розуміння цих відмінностей є критично важливим для формування ефективної правової політики у сфері боротьби з легалізацією злочинних доходів, а також для забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стандартам.

У контексті наведеного доцільно зазначити, що поняття «відмивання грошей» найчастіше зустрічається та використовується у повсякденній мові, журналістиці та популярних текстах як безпосередній переклад англійського поняття *money laundering*, яке вказує на процес приховування незаконного походження готівкових або безготівкових грошей, проте це поняття вужче за обсягом, оскільки не враховує інших форм майна, які можуть бути об'єктом легалізації [4]. З огляду на це, в офіційних юридичних документах цей термін використовується досить обмежено.

Термін «відмивання коштів» є більш точним з огляду на законодавство України, оскільки він включає в себе не лише готівкову, а й інші форми фінансових ресурсів, зокрема безготівкові кошти, банківські вклади, цінні папери та інші еквіваленти грошових активів. Цей термін є стандартом у нормативно-правових

актах України, зокрема у Кримінальному кодексі України та спеціальних законах, які регулюють запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [19].

Найширшим за змістом є термін «відмивання доходів», який використовується переважно у міжнародно-правовій сфері. Зокрема, як слушно вказується у спеціальній літературі, поняття «доходи» охоплює будь-які матеріальні цінності, отримані внаслідок злочинної діяльності, не обмежуючись лише грошовими коштами [34]. До таких доходів належать також нерухомість, цінні папери, дорогоцінні метали та інші форми майна. Цей термін закріплений у міжнародних конвенціях, зокрема у Конвенції Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» [42] та інших міжнародних документах. Зокрема у п. а ст. 1 згаданої Конвенції закріплено, що термін «доходи» означає будь-яку економічну вигоду, одержану чи набуту, прямо чи опосередковано, від злочинів. Вона може складатися з будь-якого майна, зазначеного в підпункті «b» цієї статті» [42].

У спеціальній літературі досить змістовно окреслено підходи до розуміння поняття «відмивання доходів» (Мал.1).

Кліффорд Л. Карчмер	Відмивання доходів – це термін, що використовується для висвітлення процесу приховування нелегально отриманої готівки та її конвертування на іншу форму платежу з наміром спотворення уяви щодо природи коштів, подавши нелегально отримані кошти як легальні.
Б. Волженкін	Відмивання доходів – це: – різноманітні дії (фінансові операції тощо), що здійснюються з метою приховування наявності та (або) походження майна, здобутого незаконним способом, для того, щоб у подальшому отримувати з нього доходи; – переведення незаконно отриманої готівки в інший актив, приховування істинного джерела та власності, від яких незаконним шляхом отримані кошти, і створення характеру законності для джерела та власності.
А. Суєтін	Відмивання доходів – це процес, за якого великі суми незаконно отриманих грошей набувають вигляду набутих із законного, легального джерела.
Х.-Х. Кернер і Е. Дах	Відмивання доходів – це операції, які здійснюються для (на першій стадії) приховання наявності, походження або цільового призначення майнових цінностей, що мають злочинне походження, з метою переходу (на другій стадії) до отримання регулярних доходів.

Мал. 1 Визначення поняття «відмивання» у наукових джерелах[54]

Крім того у спеціальній літературі оптимально класифіковано підходи, які містяться та закріплюються у спеціальних нормативних актах щодо розуміння поняття «відмивання доходів» (Мал.2).

Джерело	Визначення
Президентська Комісія США з організованої злочинності 1984 р.	Відмивання доходів – це процес, за допомогою якого приховується незаконне походження, існування або незаконне використання коштів шляхом перетворення їх таким способом, щоб вони не ідентифікувалися як одержані злочинним шляхом.
Закон США «Про боротьбу з відмиванням грошей» 1986 р.	Відмивання грошей – це фінансова операція, при якій особа знає, що фінансові засоби, які використані в цій операції, приносять незаконні доходи, і здійснює таку фінансову діяльність або: <ul style="list-style-type: none"> – навмисно сприяє цій незаконній діяльності; – знає, що фінансова операція здійснюється для приховування справжнього характеру, джерела доходів, місцезнаходження, володіння або розпорядження доходами; – знає, що операцію необхідно здійснити для ухилення від виконання вимог закону щодо надання звіту про операцію.
Програма Міжвідомчої групи протидії відмиванню коштів 1993 р.	Відмивання доходів – це процес, під час якого правопорушники прагнуть приховати справжнє походження доходів від протизаконної діяльності.
Нормативна документація Митної служби США	Відмивання доходів – це процес, при якому доходи, одержані від злочинної діяльності, переховуються, транспортуються, конвертуються та/або змішуються зі законними доходами з метою приховування справжнього джерела, розміщення, руху або власника таких доходів.
Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» (Страсбурзька конвенція, 08.11.1990 р.)	<ul style="list-style-type: none"> – Відмивання доходів – це процес такого маніпулювання незаконно одержаними коштами (насамперед готівкою), за якого ці кошти набувають законного вигляду. – Злочинні доходи – це будь-яка економічна вигода, набута злочинним шляхом, яка може включати власність будь-якого виду, зокрема матеріальну власність або власність, виражену в правах, правові документи або документи, що підтверджують право на власність або частку в ній, рухоме або нерухоме майно.
Посібник з протидії легалізації грошей для кредитних спілок Великобританії	Відмивання доходів – це процес, який допомагає особі приховати справжнє походження та приналежність доходів від злочинної діяльності.

Отже, у контексті нашого наукового аналізу необхідно враховувати специфіку кожного терміна: «відмивання грошей» – це найбільш поширений, але семантично обмежений; «відмивання коштів» більш точний юридичний термін, що використовується у національному законодавстві; «відмивання доходів» – це широке і комплексне поняття, яке охоплює всі форми незаконно отриманого майна і застосовується у міжнародному праві.

Варто вказати, що міжнародно-правова база у сфері запобігання відмиванню коштів формується через низку фундаментальних міжнародних актів. До них належать: Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [56], Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [39] та Конвенція Ради Європи, спрямована на виявлення, вилучення й конфіскацію доходів, отриманих унаслідок протиправних дій, а також на протидію фінансуванню тероризму [42]. Зазначені документи імплементовано в національне законодавство України, зокрема у норми Кримінального кодексу України [46].

Поняття «міжнародно-правові стандарти» у науковій літературі визначається як система уніфікованих, загальновизнаних принципів та норм поведінки учасників міжнародних правовідносин, які закріплені у провідних джерелах міжнародного права універсального і регіонального рівня [62; 133]. Ці стандарти виконують роль орієнтирів для гармонізації та уніфікації правових систем держав-учасниць світового співтовариства, забезпечуючи сумісність національних норм із міжнародними зобов'язаннями. Їх сутність полягає не лише у відображенні найкращих зразків правової практики, а й у формуванні спільних механізмів реагування на виклики глобалізованого кримінального середовища [99].

У сфері запобігання відмивання коштів міжнародні стандарти реалізуються через комплексні заходи, закріплені у резолюціях Ради Безпеки ООН, актах Ради Європи, нормативних документах Світового банку, Міжнародного валютного фонду, а також у рекомендаційних матеріалах Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та інших спеціалізованих міжнародних інституцій. Ці інструменти не лише визначають напрями національної політики у відповідній сфері, але й формують інтегровану систему глобального фінансового

моніторингу, що передбачає обмін інформацією, взаємне визнання правових рішень та координацію між державами у протидії транснаціональним загрозам.

Зокрема Рекомендації FATF встановлюють послідовну основу заходів, які країни повинні впроваджувати для протидії відмивання грошей та фінансування тероризму, а також фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Розвинені держави мають різноманітні правові, адміністративні та операційні рамки та різні фінансові системи, і тому не можуть всі вживати однакових заходів для протидії цим загрозам, тому Рекомендації FATF встановлюють міжнародний стандарт, який країни повинні впроваджувати за допомогою заходів, адаптованих до їхніх конкретних обставин. Стандарти включають самі Рекомендації та їх інтерпретаційні примітки разом із застосовними визначеннями в Глосарії [189]. Таким чином, норми міжнародних договорів та конвенцій, імplementовані у національне законодавство України, становлять не лише інструмент виконання міжнародних зобов'язань, але й фундамент правового механізму, спрямованого на запобігання відмивання коштів.

Міжнародно-правові акти, що регламентують відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів та конфіскацію майна, формуються під впливом міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна, і можуть бути умовно поділені на дві групи: 1) документи, прийняті в межах Організації Об'єднаних Націй; 2) правові акти Ради Європи.

До стандартів ООН у цій сфері належать: Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року, ратифікована Україною 27 листопада 1991 року [38]; Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року, ратифікована 12 вересня 2002 року [56]; Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року, ратифікована 18 жовтня 2006 року [39]; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, ратифікована 4 лютого 2004 року [40].

Серед цих документів особливе значення має Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [38], що стала

першим універсальним міжнародним документом, спрямованим на поглиблення міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації доходів, отриманих від незаконного обігу наркотиків та психотропних речовин. Варто вказати, що ст. 3 цього документа вперше закріпила детальний перелік діянь, які охоплюються поняттям легалізації майна, отриманого внаслідок так званих предикатних злочинів. До таких дій належать: конверсія чи передача права власності на майно з усвідомленням його злочинного походження, з метою приховування джерела або надання допомоги особам, які беруть участь у відповідних правопорушеннях, щоб уникнути відповідальності; приховування або маскуванню справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способів розпорядження чи належності такого майна; набуття, володіння чи використання майна за умови, що в момент отримання було відомо про його злочинне походження; участь у злочинній змові, пособництво, підбурювання чи надання консультацій щодо вчинення вказаних діянь [38].

Таким чином, у межах вказаної Конвенції поняття «відмивання» або «легалізація» охоплює широкий спектр операцій, що пов'язані як із безпосереднім відчуженням майна, отриманого від протиправних діянь у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, так і з його маскуванню, спрямованим на ускладнення виявлення джерел походження.

Відповідно до ст. 5 цієї ж Конвенції, держави-учасниці зобов'язані вживати заходів для конфіскації доходів, отриманих від злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків та психотропних речовин, або майна, вартість якого відповідає таким доходам. Саме це положення встановлює універсальний стандарт, згідно з яким економічні вигоди від злочинної діяльності мають бути повністю вилучені, незалежно від форми їх збереження [38].

В аспекті наведеного варто звернути увагу на розмежування понять «відмивання» і «легалізація», оскільки в юридичній науці обидва поняття використовуються, проте мають дещо різний акцент. Зокрема «відмивання» (*money laundering*) – це процес приховування незаконного походження грошей або інших активів, що отримані злочинним шляхом, з метою надання їм вигляду законних, у свою чергу «легалізація» (*legalization*) дещо ширше поняття, яке включає всі дії,

спрямовані на перетворення незаконно отриманого майна у правомірне, офіційно визнане [192].

Таким чином доцільно зазначити, що у міжнародних та українських нормативних актах зазвичай використовується термін «легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом», що охоплює процеси, у тому числі і відмивання коштів. Отже, «відмивання» – це частина загального процесу «легалізації», а не синонім.

Цікавий підхід до визначення предмета легалізації застосовується у Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму [56]. На відміну від Конвенції про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [38], у ній головним є не незаконність походження коштів, а цільове їх використання. Так, документ прямо передбачає, що фінансування тероризму може здійснюватися як за рахунок незаконно отриманих коштів, так і за допомогою ресурсів із цілком легальних джерел. При цьому йдеться про випадки, коли гроші чи майно, здобуті, наприклад, у рамках благодійних ініціатив або легальної господарської діяльності, спрямовуються на забезпечення терористичної активності. Відтак, протиправність у такому контексті обумовлена не джерелом походження майна, а його кінцевим призначенням, яке приховується або маскується [44].

Відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму [56], кожна держава-учасниця, дотримуючись принципів свого внутрішнього права, зобов'язана впроваджувати ефективні правові та організаційні заходи, спрямовані на ідентифікацію, виявлення, блокування або арешт будь-яких фінансових ресурсів, що використовуються чи виділяються для вчинення злочинів, передбачених ст. 2 цього міжнародного документа, тобто правопорушень, безпосередньо пов'язаних із терористичною діяльністю [56].

Крім того, держави-учасниці зобов'язуються вживати заходів, передбачених національним законодавством, щодо конфіскації фінансових активів або іншого майна, яке використовувалося чи призначалося для фінансування правопорушень,

перелічених у статті 2 Конвенції, а також прибутків, отриманих внаслідок їх вчинення [56].

Попри те, що в тексті Конвенції немає прямого визначення легалізації майна, аналіз положень її статей 2 та 8 дозволяє дійти висновку, що використання майна, здобутого злочинним шляхом, для фінансування терористичної діяльності, поєднане з діями, спрямованими на приховування як його незаконного походження, так і справжньої мети використання, може мати ознаки легалізації (відмивання) доходів як однієї з форм сприяння терористичним актам [56].

На відміну від зазначеної Конвенції, у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності не закріплено визначення поняття «предикатний злочин». Натомість використовується категорія «основне правопорушення», під яким розуміють будь-яке протиправне діяння, у результаті якого отримано доходи, що можуть стати об'єктом операцій, описаних у статті 6 Конвенції, які утворюють склад правопорушення [40].

Частина 2 статті 6 Конвенції встановлює, що: а) держави-учасниці мають прагнути до максимально широкого охоплення основних правопорушень у межах національного законодавства; б) до переліку таких правопорушень обов'язково включаються всі, визначені статтею 2 Конвенції, а також ті, які передбачені статтями 5, 8 та 23; в) якщо законодавство держави-учасниці містить конкретний перелік основних правопорушень, він має охоплювати принаймні всі правопорушення, пов'язані з діяльністю організованих злочинних груп. При цьому положення Конвенції поширюються як на правопорушення, вчинені на території держави-учасниці, так і на діяння, вчинені за її межами, якщо вони є караними як у державі місця вчинення, так і в державі, яка застосовує положення цієї статті [40]. Отже, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності окреслює універсальні підходи до криміналізації легалізації майна, отриманого в результаті діяльності організованих злочинних угруповань, а також закладає основу для гармонізації національних правових систем у цій сфері [44].

Отже, підсумовуючи наведене варто вказати, що відмивання коштів – це процес, за допомогою якого правопорушники приховують незаконне походження

свого майна або доходу. Ознаками відмивання коштів є характерні риси чи дії, що свідчать про спробу приховати їх незаконне походження, зокрема до основних ознак відмивання коштів належать: 1) складність фінансових операцій та використання багаторівневих і заплутаних транзакцій, що ускладнюють відстеження джерела коштів; 2) відсутність логічного економічного обґрунтування, а саме операції, які не мають очевидної економічної мети або пояснення; 3) раптові великі грошові надходження, особливо якщо вони не відповідають звичайній діяльності особи чи підприємства; 4) використання офшорних зон; 5) створення фіктивних компаній або підставних осіб; 6) часті операції з готівкою та 7) уникнення фінансового контролю [54]. Саме наведені ознаки можуть виступати тим фактором для фінансових установ, правоохоронних органів і регуляторів щодо можливого процесу відмивання коштів.

Доцільно зазначити, що ЄС працює над тим, щоб запобігти протиправному використанню фінансової системи та покращити співпрацю між державами-членами ЄС для протидії відмиванням коштів. Зокрема, заходи регулюються Договором про функціонування Європейського Союзу (TFEU) [174]. Так, відповідно до Розділу VII (наближення законів для внутрішнього ринку), зі створенням внутрішнього ринку правила були впроваджені по всьому ЄС з метою ефективного запобігання відмиванню коштів. Фінансові рухи регулюються, щоб гарантувати, що транзакції можуть бути повністю відстежені. Фінансові та деякі нефінансові оператори також повинні ідентифікувати своїх клієнтів, контролювати транзакції та повідомляти про будь-які підозри щодо відмивання грошей підрозділам фінансової розвідки, а також відповідно до Розділу V (поліцейське та судове співробітництво у кримінальних справах) співпраця зосереджується на визначенні правопорушень та зміцненні взаємної допомоги.

Правила ЄС щодо фінансових правопорушень в основному базуються на міжнародних стандартах, прийнятих Цільовою групою з фінансових дій. Директива (ЄС) 2018/843 [149], зокрема П'ята Директива ЄС про боротьбу з відмиванням грошей, яка вносить зміни до Четвертої Директиви про боротьбу з відмиванням грошей (Директива (ЄС) 2015/849 [23]) спрямована на боротьбу з відмиванням

коштів шляхом запобігання протиправному використанню фінансового ринку для цих цілей.

Директива (ЄС) 2018/1673 [148] спрямована на протидію відмивання коштів та визначає правопорушення у цій сфері і дозволяє державам-членам криміналізувати відмивання коштів.

Варто акцентувати увагу на тому, що у 2020 році Європейська комісія прийняла план дій ЄС щодо запобігання відмиванню коштів, який включає заходи, які вона вживатиме для кращого забезпечення, нагляду та координації відповідних правил ЄС. У той же час було оприлюднено метод виявлення країн, що не входять до ЄС, з недостатніми режимами протидії відмивання коштів, які становлять значну загрозу фінансовій системі ЄС.

Оскільки відмивання коштів відноситься до схеми фінансових операцій, яка спрямована на приховування особистості, джерела та призначення незаконно отриманих коштів, враховуючи багато способів їх відмивання, регулювання відмивання урядом включає складну мережу правил, які намагаються націлити відмивання коштів прямо та опосередковано через покарання та вимоги до звітності, відмивання коштів також регулюється Цільовою групою з фінансових дій (FATF) [156] на міжнародному рівні та через законодавство на регіональному рівні [187].

Отже, відмивання коштів – це багатоетапний протиправний процес, спрямований на маскування або повне приховування справжнього, незаконного походження грошових ресурсів чи іншого майна. Його сутність полягає у створенні видимості легального джерела отриманих прибутків, що фактично є продуктом протиправної діяльності. Така практика становить значну загрозу економічній безпеці держави та міжнародній фінансовій стабільності, оскільки дозволяє правопорушникам не лише зберігати контроль над незаконно отриманими активами, але й безперешкодно користуватися ними, інтегруючи у легальний обіг без виявлення їх реального походження. У результаті чого правопорушники отримують можливість не тільки витратити ці кошти, а й розширювати свою протиправну діяльність, мінімізуючи ризики законодавчого переслідування.

Отже, відмивання коштів є складним соціально-економічним явищем, що полягає у приховуванні незаконного походження фінансових активів з метою їх інтеграції у легальну економіку. Це процес, що не лише сприяє збагаченню правопорушників, а й підриває стабільність фінансових систем, порушує принципи справедливості і доброчесності у суспільстві.

Відмивання коштів відзначається низкою характерних ознак, серед яких найбільш суттєвими є: складність і непрозорість фінансових операцій, відсутність логічного економічного обґрунтування руху коштів, використання складних схем із залученням фіктивних структур та офшорних юрисдикцій, а також маніпуляції з готівковими та безготівковими активами. На підставі наведеного доцільно запропонувати авторське визначення поняття «відмивання коштів» із включенням операцій з віртуальними активами як окремого предмета правового регулювання та визначити, що відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі.

Вбачається, що підхід до розуміння цього феномену передбачає розгляд відмивання не лише як юридичного правопорушення, а й як системного виклику, що потребує комплексного міждисциплінарного запобігання, включно з удосконаленням законодавства, підвищенням рівня фінансової грамотності та активним міжнародним співробітництвом. Саме такий підхід дозволяє глибше усвідомити масштаби проблеми та розробити ефективні механізми її мінімізації в сучасних умовах.

1.2. Правова природа віртуальних активів у національному та міжнародному законодавстві

На початкових етапах розвитку віртуальних активів більшість країн і фінансових регуляторів не вважали за потрібне законодавчо визначати поняття віртуальних активів або створювати механізми державного регулювання правових відносин, пов'язаних з їх обігом. Проте з урахуванням глобального поширення цих активів та збільшення їх використання у різних країнах, питання правового врегулювання набуло особливої актуальності, що призвело до прийняття низки нормативних актів.

У різних юрисдикціях сформувалися власні підходи до визначення термінів, пов'язаних з віртуальними активами. Вони суттєво відрізняються залежно від рівня їх використання населенням, потенційних ризиків, які можуть виникати, а також особливостей законодавчих традицій та національних пріоритетів [178, с. 6].

Крім того, як слушно вказується у спеціальній літературі, з розвитком цифрової економіки все більше поширюються нові форми нематеріальних активів, що існують виключно у цифровому просторі [15]. Однією з таких категорій є віртуальні активи. Ці об'єкти, які можуть використовуватися як засоби обміну, збереження вартості чи інвестування, а іноді й як міра вартості, водночас вони, як правило, не мають фіатного забезпечення або централізованого емітента. Технічні аспекти цих активів досить докладно досліджені, проте у правовій площині питання їх визначення, юридичного статусу та регуляторної класифікації лишаються дискусійними. Зокрема, відсутність єдиного підходу до трактування поняття «віртуальний актив» характерна як для міжнародного права, так і для національних нормативних систем.

У наукових працях постійно підкреслюється, що різні держави та міжнародні організації пропонують власні методи регулювання віртуальних активів, що породжує термінологічну неоднорідність і фрагментацію правозастосовної практики, що ускладнює створення цілісної та узгодженої регуляторної моделі на глобальному рівні [61].

У зв'язку з цим дослідницької уваги потребує у системному аналізі існуючих визначень поняття «віртуальний актив» як у міжнародному, так і в національному науковому дискурсі та законодавстві, що дасть змогу обґрунтувати необхідність розробки єдиного, універсального підходу до визначення цього поняття.

Отже слід констатувати, що згідно з численними науковими працями питання змістового наповнення терміна «віртуальний актив» залишається відкритим. У свою чергу аналіз національних і зарубіжних джерел демонструє відсутність узгодженого підходу не лише у доктрині, але й у нормативно-правовій базі. Водночас міжнародні організації, такі як Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF), Європейський Союз (зокрема через Регламент ЄС про ринки криптоактивів), а також регулятори окремих країн (Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Японії, Об'єднаних Арабських Еміратів) пропонують власні підходи до розуміння досліджуваної категорії [14].

Вітчизняне законодавство, хоча й зробило певні кроки у цьому напрямку (зокрема в законопроектах та підзаконних актах), наразі не сформувало усталеної дефініції, що оптимально відповідає викликам цифрової епохи в публічно-правовому контексті [15].

Разом з тим, вбачається, що у сучасних умовах розвитку цифрової економіки постає нагальна потреба у чіткому визначенні категорії «віртуальні активи» з урахуванням складності та різноманіття правових підходів на міжнародному, європейському та національному рівнях. Наразі відсутність єдиної дефініції цього поняття ускладнює формування узгодженої нормативно-правової бази, яка відповідала б викликам цифрової епохи [208; 165].

Варто вказати, що одним із ключових джерел, що визначає глобальні стандарти регулювання віртуальних активів, є рекомендації Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (FATF). Так, у 2019 році ця міжурядова організація вперше запропонувала офіційне визначення терміна «*virtual assets*» як цифрового представлення вартості, що може використовуватися для торгівлі, передачі у цифровому вигляді, а також для здійснення платежів чи інвестицій. Наведене визначення виключає цифрові представлення фіатних валют,

цінних паперів та інших фінансових інструментів, які регулюються окремими положеннями рекомендацій FATF. Крім того такий підхід базується на ризик-орієнтованій логіці, розглядаючи віртуальні активи не лише з технічної чи фінансової точки зору, а й як потенційну загрозу фінансовій стабільності або інструмент для незаконної діяльності [163].

Безумовно міжнародні стандарти FATF слугують орієнтиром для законодавства та регуляторної практики багатьох країн. Значна увага приділяється цій тематиці і в Європейському Союзі, де формування правових норм відбувається з урахуванням рекомендацій FATF, а також власних традицій регулювання. Зокрема, на ранніх етапах розвиток нормативної бази ЄС був зосереджений у рамках Директиви (ЄС) 2018/843, яка внесла зміни до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо протидії відмиванню доходів і фінансуванню тероризму. Так, у ст. 3(18) наведено визначення терміну «віртуальні валюти», яке стало фундаментом для розуміння віртуальних активів у правовій системі ЄС [149]. Відповідно до цього визначення, віртуальна валюта – це цифрове представлення вартості, що не випускається та не гарантується центральним банком чи органом публічної влади, не є обов'язково прив'язаною до фіатної валюти і не має статусу валюти чи грошей, але приймається як засіб обміну і може зберігатися, передаватися і обмінюватися в електронній формі [149].

На початкових етапах правового регулювання в ЄС термін «віртуальні активи» часто ототожнювався з поняттям «віртуальні валюти». Проте з прийняттям Регламенту ЄС про ринки криптоактивів (MiCA) це поняття було суттєво розширене і уточнене, що дало змогу охопити більш широкий спектр цифрових активів і створити більш комплексну регуляторну модель [173]. На наш погляд цей прогрес у правовому регулюванні є важливим кроком для подолання термінологічної розпорошеності та формування єдиної концепції, здатної забезпечити ефективний контроль і розвиток ринку віртуальних активів у глобальному контексті.

У зв'язку з наведеним, у подальшому аналізі доцільно зосередитись на окремих державах ЄС, які демонструють різні вектори розвитку регуляторної політики у сфері віртуальних активів. Зокрема Німеччина є однією з небагатьох

країн, яка нормативно закріпила визначення криптоактивів (KryptoWerte) у банківському законодавстві. У редакції Закону Німеччини «Про банківську діяльність» (KWG) від 1 липня 1985 року використовується термін «криптографічні інструменти» (*Kryptographische Instrumente*), під яким розуміються «цифрові представлення вартості, які не емітуються або не гарантуються центральним банком чи органом публічної влади, не мають правового статусу валюти або грошей, але приймаються фізичними або юридичними особами як засіб обміну або інвестування, та можуть передаватися, зберігатися і використовуватися в торгівлі у електронній формі» [166].

Водночас сам закон чітко виключає із цієї категорії криптоактиви у значенні ст. 3(1)(5) Регламенту (ЄС) 2023/1114 (MiCA) (§1 абз.11 п.5) [182]. Це означає, що в Німеччині регулювання криптоактивів здійснюється не на основі власного визначення, а шляхом прямого відсилання до європейського права. Такий підхід демонструє повну інтеграцію національного фінансового регулювання до загальноєвропейської нормативної системи у сфері криптоактивів.

Республіка Мальта демонструє один із найпрогресивніших підходів до регулювання віртуальних активів. Тут віртуальні активи розглядаються як такі, що можуть виконувати функції грошей та слугувати засобом обміну, одиницею обліку та засобом збереження вартості. Разом з тим на нормативному рівні використовується термін «віртуальні фінансові активи», під яким маються на увазі цифрові активи, що не є електронними грошима, фінансовими інструментами або віртуальними токенами, але функціонують на основі технології розподіленого реєстру або тісно пов'язані з нею [206].

У Польщі визначення терміна «віртуальна валюта» закріплене в Законі Польщі «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму» від 1 березня 2018 року. У п. 26 ст. 2 надано доволі розмите визначення цього терміна як «цифровий образ цінностей, за винятком певних категорій, встановлених Законом» [137].

Ще одним прикладом прогресивного підходу є законодавство Естонії, де віртуальні активи визнаються альтернативним засобом платежу, що має грошову

вартість, але не інтегрований у традиційну банківську систему. Закон Естонії «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму» від 26 жовтня 2017 року [152] визначає віртуальну валюту як цифрову цінність, яка може передаватися, зберігатися або продаватися в електронному вигляді, приймається як платіжний інструмент, але не є законним платіжним засобом жодної держави (п. 9 § 3 підрозділу 2 розділу 1).

Як бачимо, хоча окремі країни, зокрема Естонія чи Польща, все ще оперують терміном «віртуальна валюта», фактичний зміст цього поняття у переважній більшості випадків збігається зі ознаками віртуальних активів. У цьому сенсі «віртуальна валюта» часто використовується як функціонально еквівалентний синонім до поняття «віртуальний актив», що дозволяє включати такі підходи до ширшого аналізу правового статусу віртуальних активів [61].

Таким чином, у законодавстві згаданих країн віртуальні активи визнаються як повноцінні економічні цінності, що можуть виступати засобом обміну або інвестицій, і регулюються в межах фінансового та банківського права з урахуванням сучасних цифрових реалій.

Можна констатувати, що підходи держав-членів ЄС до визначення поняття «віртуальні активи» свідчать про відсутність єдиного усталеного терміна, однак об'єднуються спільним розумінням цифрової природи таких активів, їх економічної цінності та функціонального призначення як засобу обміну або інвестицій. Так, у різних країнах використовуються такі терміни, як «віртуальна валюта», «криптоактив», «віртуальний фінансовий актив», що вказує на пошук державами ЄС найбільш придатного формулювання для правового закріплення цифрових активів у межах свого цивільного та фінансового права.

Поряд із нормативними актами важливе значення має й міжнародна судова практика, яка поступово формує підхід до правового статусу віртуальних активів, особливо в контексті податкового та фінансового регулювання [61]. У справі податкового агентства Швеції проти Давіда Хедквіста (С-264/14), Суд ЄС визнав обмін біткоїнів на фіатні валюти такою операцією, що не підлягає ПДВ, а сам *Bitcoin* – як платіжний засіб, що не є юридичною валютою. Це рішення мало

значний вплив на національні податкові режими держав-членів ЄС [145]. Отже, підходи держав-членів ЄС демонструють спільну рису: визнання економічної природи цифрових активів і потреби їх правового регулювання, попри термінологічну різноманітність.

Досвід Сполучених Штатів Америки, країни з усталеними традиціями прецедентного права та адаптивного підходу до регулювання фінансових технологій, яка демонструє найбільш комплексну та багаторівневу модель контролю за цифровими активами, залишається одним із орієнтирів для інших держав. Так, в американській системі відсутнє єдине законодавче визначення термінів «віртуальні активи» чи «криптоактиви» [168]. Натомість регулювання здійснюється в рамках багатокomпонентної федеративної системи, де кожне агентство тлумачить цифрові активи згідно зі своїм мандатом, сферою нагляду та нормативною базою. Це призводить до ситуації, коли один і той самий цифровий актив, наприклад, криптовалюта, може класифікуватися за різними юридичними категоріями у різних регуляторних контекстах.

Варто вказати, що у США Комісія з цінних паперів і бірж (SEC [196]) визначає цифрові активи через призму інвестиційного контракту, застосовуючи тест Хові, сформульований у справі SEC проти Хові Ко [198]. Відповідно до цього документу, актив визнається цінним папером, якщо він передбачає інвестування коштів у спільне підприємство з обґрунтованими очікуваннями прибутку від дій інших осіб.

Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами (CFTC [198]) використовує поняття «віртуальна валюта» і класифікує деякі цифрові активи, такі як біткоїн, як товари. В їхніх документах наголошується, що ці активи мають цифрову форму існування, використовуються як засіб обміну, не мають емітента у вигляді держави, а також не мають статусу законного платіжного засобу, хоча формального визначення немає, така класифікація дозволяє Комісії регулювати торгівлю ф'ючерсами та запобігати маніпуляціям на ринку.

Управління з протидії фінансовим злочинам (FinCEN [164]) у 2019 році запровадило категорію «конвертована віртуальна валюта» (*convertible virtual currency*), визначаючи її як засіб обміну, який може функціонувати подібно до

валюти, але не є законним платіжним засобом. Відповідно до FinCEN, правовий статус активу визначається не назвою (*digital asset, cryptocurrency, cryptoasset*), а фактичним способом його використання, зокрема участю у транзакціях, прирівнюваних до грошових переказів.

Таким чином, у США сформувалася багатовекторна модель регулювання цифрових активів, заснована на функціональних, економічних та інституційних критеріях. При цьому поняття «віртуальний актив» виконує здебільшого узагальнюючу роль, охоплюючи широкий спектр цифрових об'єктів, що підпадають під різні правові режими залежно від контексту.

Переходячи від моделі США, яка вирізняється фрагментарністю та функціональним підходом у межах компетенції окремих федеральних органів, варто звернути увагу на досвід Японії, оскільки саме ця країна була однією з перших у світі, яка законодавчо регулював обіг віртуальних валют, а її підхід став зразком для багатьох країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Варто вказати, що правова система Японії базується на функціональному підході, але із чітким акцентом на платіжній природі цифрових активів. У національному законодавстві Японії цифрові активи переважно регулюються через категорію «віртуальна валюта», визначену в Законі «Про платіжні послуги». Згідно зі статтею 2, пунктом 5 цього закону, віртуальна валюта – це майнова цінність, що існує в електронній формі (на пристроях чи носіях), може використовуватися для оплати товарів чи послуг невизначеним колом осіб, купується та продається між такими особами й передається електронним способом. Закон також виключає з цього поняття японську національну валюту, іноземні валюти та активи, номіновані у валюті [179].

Доцільно зазначити, що правова модель Японії базується на категорії «віртуальна валюта», яка є більш вузькою порівняно з поняттями «віртуальний актив» чи «криптоактив», що використовуються у практиках FATF, ЄС та інших юрисдикцій, проте таке порівняння є обґрунтованим, оскільки воно відображає функціональні ознаки цифрових феноменів, які вимагають правового регулювання,

зокрема можливість використання як засобу обміну, відсутність статусу законного платіжного засобу та необхідність контролю з боку фінансових регуляторів.

Дослідницької уваги вартує й практика Об'єднаних Арабських Еміратів, зокрема емірату Дубай, який розробив спеціалізовану систему регулювання криптоактивів. Зокрема наведений приклад є показовим для сучасних моделей правового врегулювання цифрових активів у країнах із розвиненою фінансовою інфраструктурою та амбіціями стати криптохабами.

Так, ОАЕ пропонують одну з найрозвиненіших моделей спеціалізованого регулювання криптоактивів. Основне нормативне визначення терміна «віртуальний актив» міститься у Законі № 4 «Про регулювання віртуальних активів в еміраті Дубай» 2022 року [171], де віртуальний актив описується як «цифрове представлення вартості, яке може бути продане, передане або використане як інструмент обміну, платежу чи для інвестиційних цілей у цифровій формі». Таким чином, підхід дубайського регулятора базується на чіткому, але водночас гнучкому визначенні із відкритою класифікаційною структурою, що дозволяє адаптувати законодавчі форми цифрових активів без потреби постійних змін нормативної бази.

Вивчення підходів провідних держав світу дозволяє дійти висновку про відсутність єдиного універсального визначення «віртуального активу». Водночас наявна практика свідчить про усталеність певних функціональних критеріїв: економічна цінність, цифрова форма, можливість обігу та відсутність централізованого емітента. Саме з урахуванням цих критеріїв формується і національна доктрина.

У нашій державі одним із перших нормативних основ досліджуваного поняття була позиція Національного банку України, викладена в листі від 10.11.2014 року [98]. Так, статтею 1 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV було визначено поняття «грошовий сурогат» [91]. У подальшому у 2018 році регулятор офіційно визнав потребу до поступового правового осмислення нових цифрових феноменів [50]. Зокрема у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX віртуальні активи визначаються як «цифрове вираження вартості, яке може бути об'єктом обігу у цифровій формі» [74].

Як слушно вказується у спеціальній літературі, в українському законодавстві до сьогодні існує неоднозначність щодо чіткого визначення поняття «актив». Це пояснюється відсутністю єдиного визначення у Цивільному кодексі України, який мав би закласти основи термінології для таких базових понять, як майно, право власності та об'єкти права [104, с. 137]. Зокрема у ст. 179 Цивільного кодексу України зазначено, що «цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті» [131]. Наведене формулювання свідчить про спробу держави надати віртуальним активам цивілістичне визнання як об'єктам речових прав, попри те, що їх нематеріальна природа і децентралізованість не повністю відповідають класичному розумінню «речі». Такий підхід демонструє актуальність застосування правових фікцій для інтеграції інноваційних цифрових об'єктів до чинної правової системи.

Натомість поняття «актив» найчастіше вживається у публічно-правових актах (фінансовому, інвестиційному, антимонопольному законодавстві тощо). Наприклад, у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» активи розуміються як кошти (зокрема електронні гроші), інше майно, майнові та немайнові права [74].

Разом з тим Закон України «Про Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» визначає «активи» як кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні або у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення на користь держави, а також як майно, конфісковане або стягнуте судовим рішенням у таких провадженнях [90].

Також Закон України «Про інститути спільного інвестування» трактує активи інституту спільного інвестування як сукупність майна, сформовану за рахунок коштів спільного інвестування, що включає об'єкти незавершеного будівництва,

майбутні об'єкти нерухомості, спеціальні майнові права на них, корпоративні права, майнові права, вимоги та інші активи, визначені відповідними законами та нормативними актами Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку [89].

У свою чергу Цивільний процесуальний кодекс України у главі 12 «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» визначає поняття «активи» як грошові кошти (включно з готівкою, коштами на рахунках, електронних гаманцях, у банках чи інших фінансових установах), майно, майнові права, нематеріальні активи (зокрема криптовалюти), зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особам, уповноваженим виконувати функції держави чи місцевого самоврядування [132]. Наведене визначення містить поняття «криптовалюта», яка належить до нематеріальних активів.

Отже, проаналізувавши нормативні акти, можна зробити висновок про відсутність уніфікованої термінології і певну невідповідність у визначеннях активів, що відображає багатогранність правового регулювання, необхідність врахування специфіки різних галузей права, а також динамічні зміни у суспільстві та технологіях.

Як справедливо зазначають окремі автори, правове включення цифрових об'єктів до цивільного обороту потребує переосмислення традиційного розуміння речі, в тому числі як цифрового аналогу матеріальних благ, що є частиною майна особи [172, с. 31].

Варто також звернути увагу на визначення, запропоноване у проєкті Закону України № 10225-д про внесення змін до Податкового кодексу України та інших актів щодо врегулювання обігу віртуальних активів в Україні. У ньому пропонується оновлене формулювання поняття «віртуальний актив» як «різновид цифрової речі, що створюється, передається та зберігається у електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології» [96]. Таке визначення поглиблює концепт цифрової речі, водночас акцентуючи увагу на технологічному компоненті та передачі, що має принципове значення для публічно-правового регулювання [61].

Окрім офіційно закріплених у законодавстві визначень, існує і доктринальна юридична термінологія, що склалася раніше – вона фіксувалася у роз'ясненнях і звітах фінансових регуляторів, а згодом стала частиною наукових публікацій. Так, у правовій практиці і науці вживаються такі поняття, як «віртуальні активи», «віртуальна валюта», «криптоактиви», «криптовалюта», «цифрові активи», «цифрова валюта».

Таким чином варто визнати, що різноманітність термінів спричинила нормативну розпорошеність, ускладнила регулювання та породила невизначеність щодо правового статусу віртуальних активів у багатьох країнах, хоча для юридичної науки важливо мати чіткі й зрозумілі терміни, кожен із яких має бути обґрунтованим та однозначним.

Наукові дослідження здатні бути ефективними лише за умови чіткого розуміння і аналізу вживаної термінології. Це дозволяє стандартизувати трактування понять і виокремити їх характерні ознаки. Тому для подальшого вивчення «віртуальних активів» необхідно детально проаналізувати існуючі визначення, з'ясувати їх правову природу, відмежувати поняття «віртуальні активи» від суміжних термінів і визначити найбільш коректний юридично термін.

Комплексне вивчення терміна «віртуальний актив» доцільно розпочати з аналізу значень окремих складових слова, акцентуючи увагу на їхньому семантичному навантаженні та контекстуальних зв'язках. Зокрема, слово «віртуальний» має латинське походження від «*virtualis*» та, як закріплюється у словниковій літературі, означає «можливий» і вказує на те, що «щось може проявитися за певних умов, не має фізичної форми або відрізняється від реально існуючого об'єкта» [102].

У сучасному розумінні термін «віртуальний» часто пов'язують із явищами, що існують у цифровому середовищі, але не мають фізичного прояву у реальному світі. Так, у англійській словниковій літературі термін «віртуальний» визначається як «створений за допомогою комп'ютерних технологій, що не має фізичного існування; функціонує через Інтернет без безпосередньої фізичної участі людей» [66].

Разом з тим спеціальна література містить підхід, який пропонує вважати віртуальні активи значно ширшою правовою категорією, визначаючи їх «як сукупність цифрових одиниць, створених на основі криптографії, що не мають матеріального вираження, але обертаються в цифровому середовищі та мають економічну цінність». Особлива увага дослідниками приділяється не лише технічній формі існування, а й зв'язку між віртуальними активами й правовими відносинами, в межах яких формується їх вартість і оборотоздатність [66, с. 100].

Цифровий актив також визначається, як «інформаційний ресурс, похідний від права і цінність, такий, що обертається у розподіленому реєстрі у вигляді унікального ідентифікатора». За підходом окремих авторів, цифрова форма активу не лише технічна, а й правова – як форма ідентифікації прав вимоги або правомочностей власника [49, с. 34].

Певною мірою функціональний підхід демонструє також вчений, який акцентує увагу на віртуальній валюті як формі створення активу на базі згоди та довіри учасників цифрового середовища. Він визначає віртуальні активи як аналоги віртуальних валют, що створюються за допомогою технології розподіленого реєстру, функціонують без емітента, не гарантують юридичних вимог до третіх осіб, але використовуються як засіб обміну в межах спільнот. Як приклад наводиться *Bitcoin*, платформа якого, на думку автора, забезпечує незалежність від державного регулювання, низькі транзакційні витрати та анонімність [30, с. 647].

Крім того, як вказують деякі автори, поняття «віртуальний» описує об'єкти, інформацію або середовища, які перебувають у симульованому або імітованому стані, а не у фізичній реальності. Прикладами таких понять є віртуальна реальність, віртуальні ігри, віртуальні помічники, віртуальні світи в комп'ютерних іграх, а також віртуальні активи [24].

Підтримуючи наведений підхід, доцільно стверджувати, що термін «віртуальний» здебільшого акцентує увагу на технологічній складовій, описуючи об'єкти або середовища, створені або відтворені за допомогою комп'ютерних засобів. Таким чином, поняття «віртуальний» позначає змодельовані середовища, які існують завдяки комп'ютерним технологіям і часто спрямовані на створення

певного досвіду або взаємодії. Такі віртуальні простори відтворюють реальні умови з високою точністю, що дозволяє імітувати реалістичні умови.

Натомість термін «актив» є міждисциплінарним і широко вживається у різних сферах, таких як право, економіка, бухгалтерський облік, фінанси, інформаційні технології тощо. У юридичній науці «актив» розглядається у контексті майна, власності та зобов'язань. Як вказується у спеціальній літературі, походить цей термін від латинського слова «*activus*», що означає «дієвий», «активний», та означає власність фізичних чи юридичних осіб у вигляді рухомого і нерухомого майна, земельних ділянок, лісових ресурсів, запасів корисних копалин і інших цінностей, які мають грошову вартість і використовуються власниками для виконання зобов'язань перед іншими особами [3, с. 28].

Велика українська енциклопедія визначає «активи юридичної особи» як «рухоме та нерухоме майно, фінансові вкладення і грошові кошти, що перебувають у власності юридичної особи» [11].

У правовій науці поняття «актив» зазвичай розглядається у співвідношенні з категорією «майно». Вважається, що до складу активів господарського суб'єкта входять не всі об'єкти майна, якими він володіє, а лише ті, що можуть потенційно приносити економічну вигоду в результаті їх використання [9].

Варто звернути увагу, що ці категорії функціонують у різних площинах, тому між ними існує певний зв'язок, але з урахуванням специфіки їх природи. На наш погляд оптимально аргументовану позицію щодо цього висловлюють автори, які підкреслюють, що активи не можна зводити виключно до майна, а слід розглядати їх як цінність, яка виступає об'єктом права [104, с. 137]. Такий підхід допомагає визначити суб'єктів, які володіють правами на активи, особливості їх обігу, а також механізми захисту від неправомірного втручання чи використання, що в цілому формує правові відносини навколо активів.

У сфері економіки, бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту та інвестицій актив розглядається насамперед як джерело майбутніх доходів або потенціал для отримання економічної вигоди. Це будь-який ресурс, здатний

приносити прибуток підприємству або іншому господарюючому суб'єкту [64, с. 245].

Тлумачний словник економічних термінів визначає активи як рухоме та нерухоме майно, що використовується у виробництві чи побуті, а також готівкові кошти [116, с. 9].

У науковій економічній літературі виділяють основні ознаки активів як економічної категорії: 1) об'єкт володіння та управління, що впливає з права власності; 2) наявність вартісного виразу (ринкова чи балансова вартість); 3) облік у фінансовій звітності; 4) можливість використання у фінансовій діяльності власника; 5) цінність для власника, що здатна забезпечувати економічну вигоду [25]. Таким чином, основна увага при аналізі поняття «актив» зосереджується на його економічній суті.

Різниця між юридичним та економічним трактуванням активів полягає у підходах до їх визначення, цілей використання та критеріїв оцінки. Зокрема, економічний підхід зосереджується на потенціалі генерування доходу, ліквідності та вартості, тоді як юридичний на правовому статусі активів, їх захисті та дотриманні регуляторних норм (включаючи питання оподаткування та бухгалтерського обліку).

Головним відмінним чинником між цими підходами є акцент. Так, економіка розглядає актив як джерело економічної вигоди, а право, як об'єкт з певним правовим статусом та засобами захисту. Загалом актив можна охарактеризувати як цінність, що має вартісний вираз, є результатом минулих подій і слугує для задоволення потреб власника.

Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності, актив є ресурсом, що перебуває під контролем підприємства внаслідок минулих подій і від якого очікується надходження майбутніх економічних вигід. Майбутні вигоди проявляються у вигляді потенціалу притоку грошових коштів або їх еквівалентів [57].

Це визначення акцентує виключно на економічній природі активів, не розкриваючи їх правових характеристик, що залишає поза увагою юридичні аспекти. Водночас, ключовою ознакою активу є його здатність приносити майбутні

вигоди, що є визначальним при його ідентифікації, а не лише зв'язок з власником чи контролюючою особою. Цей аспект підкреслює роль активу у забезпеченні зростання капіталу або інших форм економічного збагачення.

Взагалі варто вказати, що термін «криптовалюта» (англ. «*cryptocurrency*») вперше з'явився у статті про систему Біткоїн, опублікованій у 2011 році в журналі *Forbes*, де описувався інноваційний тип валюти, який базується на криптографії та має децентралізований характер [169].

До ключових особливостей криптовалют належать: 1) піринговий характер (відсутність єдиного центру, який би зберігав інформацію про баланси і транзакції, оскільки дані зберігаються на комп'ютерах учасників мережі); 2) відкритий код (власники і зміни фіксуються за допомогою надійних криптографічних методів, які практично неможливо зламати); 3) децентралізація (відсутність центрального керівного органу); 4) відсутність гарантованого забезпечення, оскільки криптовалюта є спеціально зашифрованим кодом, створеним за певним алгоритмом; 5) значна нестабільність вартості [12, с. 221–222].

Слід зауважити, що існуюче визначення криптовалюти є недостатньо опрацьованим, оскільки вона розглядається як різновид цифрових валют, однак при цьому у відповідних енциклопедичних джерелах відсутнє чітке визначення самого поняття «цифрова валюта», що ускладнює комплексне розуміння криптовалюти як юридичного феномену. Крім того, представлене у зазначених джерелах визначення криптовалюти зосереджене виключно на її технологічних аспектах, що є недоцільним для видання юридичного спрямування. Такий односторонній підхід створює певні методологічні перешкоди, адже для адекватного осмислення криптовалюти необхідно враховувати не лише технічні характеристики, а й правові контексти її існування.

Переважає більшість сучасних науковців класифікує криптовалюту як одну із форм віртуальних активів. Зокрема, деякі дослідники визначають криптовалюту як «децентралізований віртуальний актив (валюту), що базується на математичних алгоритмах та управляється за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення» [129, с. 53]. Інші підкреслюють, що поняття «криптовалюта» не є

тотожним поняттю «віртуальні активи», оскільки криптовалюта виступає одним із різновидів ширшої категорії віртуальних активів [65, с. 202].

Окремі вчені пропонують власне визначення криптовалюти як «віртуального активу (різновиду цифрових приватних грошей) з відкритим вихідним кодом, що базується на технології розподіленого реєстру або аналогічній технології, не має централізованого адміністратора, захищається криптографічними методами та використовується в однорангових децентралізованих мережах як засіб вартості, обігу, платежу та збереження вартості», водночас виокремлюючи співвідношення понять «криптовалюта» і «віртуальні активи» у категоріях «частина» і «ціле» [51, с. 51]. Крім того обґрунтовується позиція, яка розглядає криптовалюту з правової перспективи як взаємозамінний різновид віртуального активу у вигляді зашифрованого електронного запису, емісія і облік якого здійснюються децентралізовано з використанням технології блокчейн та криптографічних алгоритмів, при цьому він наголошує на тому, що криптовалюта є об'єктом речових прав і виконує функції обігу та накопичення [59, с. 37].

Не заглиблюючись у деталізацію цих визначень, слід погодитися з позицією дослідників у тому, що співвідношення термінів «криптовалюта» та «віртуальні активи» є відношенням частини до цілого, де криптовалюта виступає як один із видів віртуальних активів.

Водночас ключова проблема концептуалізації терміну «криптовалюта» полягає в тому, що він виник не як результат нормативно-правового врегулювання або систематизації юридичних знань, а як інструмент для комунікації з широкою громадськістю. Цей термін не був одразу інтегрований у законодавчі акти більшості країн та наднаціональні нормативні документи, що призвело до неоднорідності трактувань і використання під ним різноманітних об'єктів, що ускладнює формування єдиного правового поля та свідчить про недостатній рівень правової культури в цій сфері.

У своїх офіційних документах регуляторні органи застосовували широкий спектр термінології для позначення віртуальних активів. Аналіз ключових нормативно-правових актів та публікацій регуляторів різних юрисдикцій, а також

міжнародних організацій, виявляє принаймні десять різних термінів, серед яких домінував термін «віртуальна валюта» в період з 2013 по 2016 рік [167, с. 35].

Одне з перших системних визначень віртуальної валюти було запропоновано Європейським Центральним Банком у 2012 році в доповіді «Схеми функціонування віртуальних валют» (*Virtual currency schemes*). У цьому документі віртуальна валюта розглядається як тип нерегульованих цифрових грошей, що зазвичай емісуються та контролюються їх розробниками, а також використовуються і приймаються членами певної віртуальної спільноти, з оговоркою, що визначення може бути переглянуте у разі зміни фундаментальних характеристик [154]. Вибір саме такого терміну був зумовлений недостатністю глибоких наукових знань на той час та аналогією із віртуальними валютами, які вже існували у світі комп'ютерних ігор [53, с. 17]. Загалом, еволюція термінології відображає рівень знань і потребу у використанні аналогій із вже відомими концептами, що сприяло полегшенню розуміння та регулювання нового явища.

Значний перехід до використання терміна «віртуальна валюта» відбувся у 2014 році після публікації звіту Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) під назвою «Віртуальні валюти: ключові визначення та потенційні ризики» (*Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*) [159]. Цей документ заклав основи для ключових визначень, які стали фундаментом подальшого законодавчого регулювання віртуальних активів.

Згідно із звітом, «віртуальна валюта» визначається як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі і яке виконує функції засобу обміну, одиниці розрахунку або засобу збереження вартості, але не має статусу законного платіжного засобу в жодній юрисдикції.

Крім того, у звіті наведено визначення цифрових валют, що розглядаються як цифрове відображення віртуальних валют (не фіатних) або електронних грошей (фіатних), що часто використовується як синонім поняття «віртуальна валюта», спричиняючи певну термінологічну плутанину.

Свого часу Європейський Центральний Банк опублікував доповнений звіт під назвою «Схеми віртуальних валют – подальший аналіз», у якому було зазначено,

що, незважаючи на використання терміна «віртуальні валюти», банк не визнає їх грошима або валютою з юридичної точки зору. Пояснюється це тим, що поняття «валюта» традиційно застосовується до «карбованих» форм грошей, які існують у вигляді монет і банкнот, тоді як жодна віртуальна валюта не має таких характеристик і, відповідно, не може вважатися валютою [153]. З огляду на це, використання терміна «валюта» у словосполученні «віртуальна валюта» є проблематичним, оскільки сприяє неоднозначному тлумаченню та спотворює юридичний зміст цього поняття, яке не має ознак валюти в класичному розумінні.

У своєму звіті для міністрів фінансів та керівників центральних банків країн G20 від 24 липня 2018 року FATF використовує дефініцію «віртуальні валюти/криптоактиви» [158], що свідчить про відсутність у міжнародній спільноті єдиного підходу до термінологічного означення та тлумачення цієї категорії активів.

Враховуючи важливість уніфікації понятійно-категоріального апарату та формування спільного концептуального розуміння віртуальних активів серед усіх відповідних державних органів, що дозволить уникнути дублювання зусиль та підвищить ефективність регуляторної діяльності, FATF у своєму оновленому звіті для лідерів Саміту G20 «FATF Report to the G20 Leaders' Summit» пропонує вживати термін «віртуальний актив». Цей термін означає цифрове вираження вартості, що може бути предметом торгівлі у цифровій формі, передаватися, а також використовуватися з метою платежів або інвестицій [158].

Даний термін охоплює широкий спектр технологій, які країни G20 позначають як «криптоактиви», а в окремих національних законодавствах, як «віртуальні валюти». Такий підхід забезпечує технологічну нейтральність рекомендацій FATF та сприяє врахуванню майбутніх інновацій у цій сфері. Зміна акценту від поняття «віртуальна валюта» до більш широкого «віртуальний актив» відображає як науковий прогрес, так і технологічний розвиток, що розширив зміст та функції відповідної категорії.

У цьому контексті слушною є позиція, що вживання терміна «віртуальна валюта» замість «віртуальний актив» є некоректним, оскільки перший понятійно обмежений електронним платіжним засобом, тоді як другий охоплює засоби

вираження вартості, обігу, накопичення, заощадження та збереження нематеріальних благ [8, с. 624]. Таким чином, стрімкий розвиток цифрових технологій та трансформація регуляторного середовища зумовлюють необхідність перегляду і вдосконалення термінологічної бази для забезпечення максимально точного, узгодженого та системного понятійно-категоріального апарату при регулюванні віртуальних активів.

Як було вказано вище, на рівні Європейського Союзу офіційно закріплено поняття «криптоактиви», яке використовується у Регламенті (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів (MiCA). Цей регламент набуде чинності 30 червня 2024 року і є ключовим кроком у формуванні стабільного, прозорого та безпечного регуляторного середовища для віртуальних активів у ЄС, одночасно стимулюючи інноваційний розвиток у цій галузі. Документ встановлює єдині стандарти, що регламентують новітній сектор цифрових фінансів.

Термін «криптоактиви» є більш прийнятним з огляду на політичну коректність для провідних фінансових регуляторів світу, ніж оптимальним чи ідеальним [51, с. 40]. Згідно з MiCA, криптоактиви визначаються як цифрове вираження вартості або прав, які можуть бути передані та збережені в електронній формі з використанням технології розподіленого реєстру або аналогічних технологій [181].

У преамбулі Регламенту (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року, який регулює ринки криптоактивів, наголошується, що законодавча база Європейського Союзу повинна сприяти ефективній протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Саме тому визначення терміна «криптоактиви» у цьому регламенті має відповідати визначенню «віртуальні активи», сформульованому у Рекомендаціях FATF. Відтак, MiCA фактично прирівнює поняття «криптоактиви» до «віртуальних активів» [127]. Така ідентичність у термінології сприяє уніфікації стандартів та понятійного апарату в усіх державах-членах ЄС, що, своєю чергою, зменшує плутанину, полегшує міжнародне співробітництво та підтримує взаємне визнання регуляторних норм.

Проведений логіко-семантичний аналіз поняття «криптоактив» вказує, що його корінь у терміні «криптографія», що підкреслює застосування криптографічних технологій для забезпечення безпеки, цілісності та контролю над такими активами. Таким чином, криптоактиви слід розглядати як активи, захищені криптографічними методами.

Кембриджський центр альтернативних фінансів у своєму звіті «Юридичні та регуляторні аспекти цифрових активів» визначає криптоактиви як підмножину цифрових активів, характеризуючи їх виключно віртуальним існуванням. Ці активи є блоками цифрових даних без офіційного емітента, які створюються і передаються виключно через відкриті системи, що працюють на базі технології розподіленого реєстру, і не потребують попереднього дозволу. Вони виконують важливу роль у формуванні економічних стимулів для підтримки мережі чи програмного забезпечення, при цьому відокремлення криптоактиву від базової інфраструктури може призвести до збою всієї системи [144, с. 13].

Схожий підхід до визначення відображено у Принципах УНІДРУА щодо цифрових активів і приватного права, де цифровий актив тлумачиться як електронний запис або інформація, збережена на цифровому носії, що підлягає контролю. При цьому «електронний носій» трактується широко, як будь-який цифровий пристрій чи технологію, наприклад, жорсткий диск із магнітним зберіганням даних [197]. Отже, поняття «цифровий актив» є родовим відносно до «віртуального активу», оскільки включає будь-який актив, який базується на цифрових технологіях, зокрема й ті, що існують виключно в електронному форматі.

Окремі автори підкреслюють багатогранність поняття «віртуальний актив», яке поєднує технологічний, економіко-правовий і інформаційно-прикладний аспекти. Зокрема, технологічна складова пов'язана з використанням технології розподіленого реєстру, на базі якої формується віртуальний актив; економічна з можливістю вести фінансовий та управлінський облік таких активів; правова з об'єктним і суб'єктним наповненням їх юридичної природи; інформаційно-прикладна з властивостями управління одиницями токенів, включно з їх подільністю чи неподільністю [48].

Погоджуючись із таким комплексним підходом, слід наголосити, що визначення поняття «віртуальний актив» має забезпечувати цілісне розуміння його правових, економічних і технологічних характеристик. Воно повинно відображати як теоретичні, так і практичні аспекти, охоплюючи різноманітність способів використання, правовий статус та особливості цифрової власності. Такий підхід сприятиме формуванню уніфікованої правової бази, що забезпечить захист інтересів усіх учасників відносин, пов'язаних з віртуальними активами.

Підсумовуючи аналіз визначень, що використовуються у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, а також у нормативних актах та звітах регуляторних і міжурядових організацій, які характеризують «цифрове вираження вартості або прав, що можуть передаватися та зберігатися в електронній формі за допомогою технології розподіленого реєстру або аналогічної технології», можна дійти висновку, що найбільш коректним і комплексним правовим поняттям, яке має слугувати основою для регулювання відповідних правовідносин, є «віртуальний актив».

З позиції семантики це поняття дозволяє уникнути неоднозначності, притаманної традиційним активам або іншим цифровим об'єктам, забезпечуючи чітке й зрозуміле правове тлумачення та відмежування його від інших юридичних категорій.

Слід зазначити, що український законодавець приділив особливу увагу терміну «віртуальний актив» у процесі тривалого та складного формування законодавчої бази, яка регулює відносини, пов'язані з обігом віртуальних активів. Використання альтернативних формулювань цього поняття могло б призвести до неоднозначного тлумачення в контексті національного права.

Водночас зміст поняття «віртуальний актив» повністю відповідає усталеним у вітчизняній науковій правовій думці уявленням про природу нематеріальних активів і необхідність їх правового регулювання. Запозичення закордонних термінів передбачає також прийняття відповідних юридичних концепцій, практик регулювання та правових інструментів, які формують основу для застосування цих понять.

Проте, з огляду на швидкі зміни у сфері регулювання віртуальних активів, норми, що були актуальні під час розроблення законів, на сьогодні вже втрачають актуальність, особливо з урахуванням значних змін у державі.

Україна отримала офіційний статус кандидата в члени Європейського Союзу, відповідно у світлі євроінтеграційного курсу України та прийняття Регламенту (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту і Ради від 31 травня 2023 року, який незабаром стане обов'язковим для всіх держав-членів ЄС і передбачає регулювання ринків криптоактивів, постає необхідність адаптації європейських стандартів до національного законодавства [119].

Зокрема, Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку розробила проект Закону № 10225 від 7 листопада 2023 року, який передбачає внесення змін до Податкового кодексу та інших нормативних актів України з метою врегулювання обігу віртуальних активів і наближення національного регулювання до правил MiCA.

Відповідно до положень зазначеного Проекту, віртуальний актив визначається як цифровий об'єкт, який може передаватися та зберігатися в електронному вигляді із застосуванням технології розподіленого реєстру або аналогічних технологій.

У свою чергу, Міністерство цифрової трансформації, яке брало участь у розробці Закону України «Про віртуальні активи», запропонувало Верховній Раді альтернативний Проект Закону № 10225-1 від 17 листопада 2023 року щодо внесення змін до Податкового кодексу України та інших нормативних актів у сфері регулювання обороту віртуальних активів. Відповідно до цього Проекту, віртуальний актив трактується як різновид цифрової речі, що є об'єктом цивільних прав, має визначену вартість і виражається сукупністю даних в електронній формі [28].

Аналіз представлених визначень свідчить про очевидний зсув у законодавчому підході до класифікації віртуальних активів (від розгляду їх як «нематеріального блага» до визначення як «цифрової речі»). Така трансформація обумовлена необхідністю розширення переліку цивільно-правових об'єктів з урахуванням сучасного розвитку цивільного обороту та появи нових категорій

об'єктів, які раніше не були враховані в Цивільному кодексі України, зокрема об'єктів права, що існують у мережі Інтернет, криптовалют тощо [43, с. 10].

В українському законодавстві було здійснено низку спроб надати різні нормативно-правові визначення віртуальним активам, враховуючи їх специфіку та правову природу. Проте ці зусилля поки що не можна вважати повністю ефективними, оскільки визначення, представлені у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Законі України «Про віртуальні активи», а також у Проектах Законів № 10225 та № 10225-1, вимагають ґрунтовного перегляду та уточнення. Це зумовлено потребою формування комплексного визначення віртуальних активів, яке б відображало їхні юридичні та технологічні характеристики і чітко відокремлювало б ці об'єкти від інших категорій (Мал.3).

Джерело	Визначення
Закон України «Про запобігання та протидію легалізації...» (2020)	Цифрове вираження вартості, яким можна торгувати або переказувати, яке може використовуватися для платіжних чи інвестиційних цілей.
Закон України «Про віртуальні активи» (2021)	Нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість і виражене сукупністю даних в електронній формі.
Проект Закону № 10225 (2023)	Цифрова річ, яка є цифровим вираженням вартості або прав, що можна передавати та зберігати в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або подібної технології.
Проект Закону № 10225-1 (2023)	Різновид цифрової речі, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі.
Рекомендації FATF (2019, онов. 2021)	Цифрове вираження вартості, яке можна торгувати, переказувати або використовувати для платіжних чи інвестиційних цілей, але яке не має статусу законного платіжного засобу у жодній юрисдикції.
Регламент ЄС MiCA (2023)	Цифрове вираження вартості або прав, яке можна передавати та зберігати за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології.

Мал. 3 *Визначення віртуальних активів у нормативно-правових актах*

З огляду на зазначене, з урахуванням особливостей віртуальних активів, слушною доцільно визнати пропозицію законодавчого закріплення такого визначення: «Віртуальний актив – це цифрова річ, що являє собою цифрове відображення вартості або прав, яке може передаватися та зберігатися в електронному форматі з використанням технології розподіленого реєстру або аналогічних технологій» [128].

Проте проаналізувавши як зарубіжний, так і національний досвід, вважаємо за доцільне запропонувати власне авторське бачення цієї правової категорії, що враховує цифрову природу, економічну функцію та потенційні ризики для публічного інтересу: віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом

правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам.

1.3. Законодавче забезпечення запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні

Реалізація заходів у сфері забезпечення запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів належить до кола євроінтеграційних зобов'язань України. Після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, Європейським Союзом наша держава взяла на себе обов'язок імплементувати міжнародні стандарти у цій сфері, зокрема вимоги, встановлені Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF), а також норми, еквівалентні тим, що діють у правовому полі ЄС (ст. 20 Угоди) [118].

У контексті гармонізації національного законодавства з європейським правом, питання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів, набуває особливого значення. Зважаючи на динамічний розвиток цифрових технологій та зростання ризиків, пов'язаних із використанням віртуальних активів у протиправних цілях, необхідною є адаптація правової бази України до сучасних викликів. Наведене передбачає не лише формальне відтворення міжнародних стандартів, а й їх ефективну інтеграцію у внутрішню систему фінансового моніторингу та регулювання обігу віртуальних активів.

Разом з тим в умовах стрімкого розвитку цифрової економіки та появи нових фінансових інструментів віртуальні активи дедалі частіше стають об'єктом використання у протиправних схемах, зокрема з метою відмивання коштів. Крім того їх висока анонімність, децентралізований характер та глобальна доступність створюють як нові можливості для економічної діяльності, так і суттєві ризики для публічних інтересів, фінансової стабільності та безпеки держави.

Варто вказати, що нормативно-правове регулювання цієї сфери в Україні базується на поєднанні положень двох ключових актів, а саме Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який надає визначення віртуального активу як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати або переказувати та яке може використовуватися для платіжних чи інвестиційних цілей. Це визначення є імплементацією Рекомендацій FATF [163], зокрема оновленої 15-ї Рекомендації [185]; Закону України «Про віртуальні активи» [72], який розглядає віртуальний актив як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість і виражене сукупністю даних в електронній формі. Закон передбачає регулювання діяльності постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, включно з вимогами до ідентифікації клієнтів та звітності.

Проте варто констатувати, що існує колізія у законодавчих визначеннях, оскільки перший закон фокусується на технологічній та економічній природі активів, тоді як другий, на їх правовій сутності як об'єкта цивільних прав. Це створює ризики неоднакового правозастосування та ускладнює імплементацію міжнародних стандартів забезпечення запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів.

Як ми вказували у попередньому підрозділі, важливим етапом у розвитку регуляторної бази стали Проект Закону № 10225 [95] та альтернативний Проект Закону № 10225-1 [96], якими пропонується закріпити нову концепцію «віртуальний актив як цифрова річ», що наближає українське право до підходів ЄС, зокрема до Регламенту MiCA, прийнятого 31 травня 2023 року [17]. Цей перехід дозволяє уникнути невизначеності щодо належності віртуальних активів до майнових прав і спрощує їх інтеграцію в систему цивільного обігу.

Крім того у контексті наведеного доцільно згадати про Проект Закону № 10225-д від 24.04.2025 [97], метою якого та законодавчих змін є формування цілісної та узгодженої правової системи регулювання обігу віртуальних активів в Україні,

яка забезпечуватиме їх легальне використання, справедливе оподаткування та ефективний захист прав і законних інтересів усіх учасників ринку.

Ключовими завданнями цього проекту нормативного акту доцільно назвати такі як: 1) визначення правового статусу шляхом закріплення у законодавстві чіткого правового статусу віртуальних активів та їх класифікації відповідно до міжнародних підходів; 2) регулювання діяльності провайдерів послуг, зокрема встановлення обов'язкових вимог до суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері обігу віртуальних активів, включаючи реєстрацію, ліцензування та періодичне подання фінансової та операційної звітності; 3) оподаткування та впровадження прозорого та передбачуваного механізму оподаткування операцій з віртуальними активами, зокрема прибутку від їх відчуження, з урахуванням витрат на придбання або створення таких активів; 4) захист прав учасників ринку та забезпечення прозорості операцій та впровадження гарантій для споживачів і інвесторів, у тому числі шляхом регулювання рекламної діяльності та протидії шахрайським схемам; 5) стимулювання розвитку ринку, створення сприятливих умов для впровадження інноваційних технологій, залучення інвестицій та зростання обсягів легального обігу віртуальних активів; 6) запобігання незаконному використанню та посилення механізмів фінансового моніторингу з метою протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та іншим протиправним діям, пов'язаним із віртуальними активами.

У свою чергу ключовими новаціями законопроекту варто визнати: 1) уточнено юридичне значення понять «віртуальні активи», «токен», «постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів», «емітент» та інших термінів; 2) запроваджено обов'язок отримати авторизацію або пройти реєстрацію у відповідному регуляторі впродовж 60 днів з початку діяльності, подавати щорічну звітність, а також передбачено відповідальність у вигляді штрафних санкцій; 3) введено спеціальний податковий режим для операцій з віртуальними активами, включаючи порядок обчислення прибутку з урахуванням підтверджених витрат, а також пільги для окремих видів операцій, зокрема обміну одного віртуального активу на інший; 4) передбачено нормативне регулювання для забезпечення

правової безпеки інвесторів та користувачів, у тому числі через обмеження маніпуляцій з рекламою та підвищення стандартів захисту від шахрайства; 5) санкційний механізм тощо.

Доцільно вказати, що запропоновані зміни спрямовані не лише на врегулювання обігу віртуальних активів, а й на інтеграцію національної правової системи у міжнародний простір шляхом гармонізації з європейськими стандартами, включно з вимогами МіСА.

Варто зазначити, що цього року Кабінет Міністрів України також погодив доопрацьований проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою забезпечення відповідності актам права Європейського Союзу та критеріям, визначеним Європейською платіжною радою, для приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA)» [120], який був підготовлений Міністерством фінансів спільно з Генеральним директором Європейської комісії з питань фінансової стабільності, фінансових послуг та Союзу ринків капіталу (DG FISMA) у взаємодії з іншими зацікавленими органами.

Ключова мета цього законопроєкту полягає у гармонізації національного законодавства у сфері протидії відмиванню коштів з правом Європейського Союзу, що є необхідною передумовою для офіційного подання заявки України на приєднання до SEPA (*Single Euro Payments Area*).

Зокрема участь у SEPA відкриє для громадян і бізнесу можливість здійснювати грошові перекази у євро між країнами-учасницями швидко, без додаткових комісій та за єдиними правилами. Так, законопроєкт передбачає, зокрема: 1) запровадження Реєстру рахунків та індивідуальних банківських сейфів фізичних осіб із фіксацією даних про дату відкриття або закриття рахунку чи електронного гаманця, вид і номер рахунку (зокрема IBAN), інформацію про власника, установу, де відкрито рахунок/сейф, а також реквізити договорів про користування сейфами, при цьому не вноситимуться відомості про залишки коштів, рух за рахунками чи вміст сейфів, а також не передбачатиметься обмеження фінансових операцій (адміністрування Реєстру планується покласти на Державну податкову службу (ДПС)); 2) створення Реєстру кінцевих бенефіціарних власників

трастів та інших подібних правових утворень під адмініструванням ДПС; 3) удосконалення перевірки даних про кінцевих бенефіціарів юридичних осіб та запровадження ефективних заходів впливу за неподання чи подання недостовірної інформації; 4) посилення санкцій за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу відповідно до стандартів ЄС; 5) запровадження інституту викривачів у сфері фінмоніторингу та їх правовий захист; 6) розширення кола суб'єктів первинного фінансового моніторингу шляхом включення довірчих власників трастів і торговців культурними цінностями, що здійснюють операції у «вільних портах» на суму понад 400 тис. грн; 8) запровадження заборони на управління суб'єктами фінмоніторингу особами, причетними до злочинів [94].

Як слушно вказується у спеціальній літературі, прийняття цього нормативного акта сприятиме імплементації міжнародних стандартів у сфері боротьби з відмиванням коштів і фінансуванню тероризму, наближенню України до членства в ЄС, отриманню позитивної оцінки MONEYVAL щодо виконання рекомендацій FATF, а також зміцненню довіри міжнародних партнерів і підвищенню шансів на отримання фінансової допомоги [135, с. 316–318].

Отже, вітчизняне законодавство у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів, сформоване відповідно до міжнародних стандартів FATF. У контексті нашого дослідження варто вказати на те, що окреме місце у стандартах FATF відведене міжнародному співробітництву [157], що охоплює механізми обміну інформацією, правової допомоги та екстрадиції. Стандарти також передбачають створення прозорої системи фінансових операцій, формування реєстрів бенефіціарних власників, протидію фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та зменшення ризиків зловживання новітніми технологіями, зокрема криптовалютами, у злочинних цілях [124, с. 184].

Безумовно адаптація стандартів FATF у національне законодавство у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів є ключовою передумовою формування ефективної державної політики у цій сфері. Разом з тим, цей процес супроводжується низкою труднощів, серед яких

впровадження ризик-орієнтованого підходу у специфічних умовах української фінансової системи [134].

Базовим нормативним актом є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» від 06.12.2019 № 361-IX [74], який імплементує вимоги FATF та директив ЄС, визначає принципи ризик-орієнтованого підходу та зобов'язує суб'єктів первинного фінансового моніторингу оцінювати ризики клієнтів, встановлювати їхню особу, перевіряти джерела коштів і відслідковувати підозрілі операції [55].

Варто вказати, що ризик-орієнтований підхід вимагає проведення національної оцінки ризиків та їхнього аналізу на рівні кожного суб'єкта фінансового моніторингу в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів, що передбачає визначення ймовірності того, що певний клієнт чи фінансова операція можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або фінансуванням тероризму.

Як слушно вказують окремі дослідники, реалізація такого підходу потребує сучасних аналітичних інструментів, потужних баз даних, технічної інфраструктури та підготовлених фахівців. В Україні основними викликами залишаються недостатня автоматизація процесів, відсутність інтегрованих інформаційних систем між суб'єктами фінмоніторингу, Держфінмоніторингом та правоохоронними органами [55, с. 115–116]. У результаті це призводить до нерівномірності у практичному застосуванні ризик-орієнтованого підходу: одні суб'єкти встановлюють надмірно жорсткі процедури перевірки клієнтів, що створює додатковий адміністративний тягар, тоді як інші недооцінюють або повністю ігнорують потенційно високі ризики [124, с. 193–194].

Додатковою проблемою для нашої держави у процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів залишається збір і перевірка достовірності відомостей про кінцевих бенефіціарних власників. Стандарти FATF передбачають високий рівень прозорості структури корпоративної власності, що є важливим елементом запобігання легалізації злочинних доходів. Проте, через

складність національної системи реєстрації та поширеність випадків фіктивної реєстрації компаній, дані про бенефіціарів часто є неповними або викривленими, що суттєво ускладнює процес оцінки ризиків [5, с. 64–66].

Серед ключових перешкод слід виділити недостовірність та фрагментарність інформації у державних реєстрах. Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» функціонує Єдиний державний реєстр, у якому юридичні особи зобов'язані зазначати відомості про кінцевих бенефіціарів [73]. Утім на практиці реєстраційні процедури нерідко носять формальний характер, що дає змогу використовувати підставних осіб, зокрема номінальних власників, котрі не мають фактичного контролю над активами [6], що створює передумови для приховування реальних власників та застосування корпоративних структур у схемах відмивання коштів.

Ще однією проблемою у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів є використання складних корпоративних конфігурацій із залученням іноземних компаній, офшорних юрисдикцій та трастових утворень. Подібні структури значно ускладнюють ідентифікацію фактичних власників, оскільки ланцюг юридичних осіб може проходити через кілька держав із різним рівнем фінансової прозорості. Відсутність доступу до міжнародних інформаційних баз та обмежена співпраця з компетентними органами іноземних країн лише підсилює цю проблему. Додатково існує й термінологічна невизначеність: поняття «бенефіціарний власник» у різних країнах трактується по-різному, що ускладнює гармонізацію правозастосовної практики. Як вказується вченими, у нашій державі критерії визначення бенефіціара закріплені досить широко, але механізми контролю за їх дотриманням залишаються недостатньо ефективними [5, с. 123–124].

Вирішення цієї проблематики потребує комплексного підходу, що включає посилення державного контролю за достовірністю наданих даних, удосконалення інструментів міжнародної взаємодії у сфері фінансового моніторингу, підвищення прозорості корпоративного управління та впровадження дієвих санкцій за надання неправдивих або неповних відомостей про бенефіціарів.

Разом з тим, актуальність удосконалення системи запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів зумовлена як внутрішніми викликами, так і міжнародними зобов'язаннями перед FATF та іншими організаціями. Зокрема, ефективна протидія вимагає внесення комплексних змін до правової, інституційної та практичної площин. Наприклад на законодавчому рівні необхідно забезпечити повну відповідність національної нормативної бази міжнародним стандартам, встановити єдині критерії для визначення підозрілих операцій та посилити вимоги до ідентифікації клієнтів, особливо кінцевих бенефіціарів [135, с. 350–351].

В інституційному аспекті процесу запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів важливим завданням є посилення кадрового, технічного та аналітичного потенціалу Державної служби фінансового моніторингу України, розширення її ресурсної бази та вдосконалення механізмів обміну інформацією з правоохоронними та судовими органами, а також іноземними фінансовими розвідками [60, с. 82–84].

Запровадження ризик-орієнтованого підходу у повсякденну роботу суб'єктів фінансового моніторингу з використанням сучасних аналітичних інструментів дозволить підвищити ефективність використання ресурсів в процесі запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів та зосередити увагу на операціях із підвищеним ризиком відмивання коштів, що відповідатиме вимогам FATF та міжнародній практиці [121].

Таким чином, можна дійти висновку, що аналіз сучасного стану системи запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів, зокрема в контексті ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників та застосування ризик-орієнтованого підходу, свідчить про наявність значних викликів, які потребують комплексного вирішення.

Насамперед, ключовою проблемою у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів залишається відсутність єдиного підходу до оцінювання ризиків з боку суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Недостатня уніфікованість методології та відсутність детально прописаних

національних рекомендацій призводить до того, що в одних випадках застосовуються надмірно жорсткі процедури перевірки клієнтів, що створює додатковий адміністративний тягар, а в інших – ігноруються навіть очевидні ознаки підвищеного ризику. Така нерівномірність не лише ускладнює діяльність окремих суб'єктів, але й створює нерівні умови на фінансовому ринку та підриває довіру до всієї системи моніторингу.

Другим суттєвим бар'єром в процесі реалізації запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів є проблеми зі збором та перевіркою достовірності інформації про кінцевих бенефіціарних власників. Міжнародні стандарти, зокрема рекомендації FATF, вимагають високого рівня прозорості корпоративних структур, оскільки саме непрозорість є однією з ключових умов для функціонування схем відмивання коштів. Проте, попри наявність Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, вітчизняна практика часто показує, що подані дані є неповними, застарілими або свідомо викривленими.

Особливо небезпечним є використання підставних (номінальних) власників, які формально значаться бенефіціарами, але фактично не здійснюють контролю над активами, що відкриває можливості для приховування справжніх власників і використання корпоративних структур у незаконних цілях. Ситуацію ускладнює залучення складних корпоративних схем із включенням іноземних компаній, офшорних юрисдикцій та трастових структур, де ланцюг власності може простягатися через декілька держав із різними стандартами фінансової прозорості [121].

Відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів безумовно є відносно новим, проте разом з цим швидко зростаючим викликом для України. Цей сегмент фінансового ринку відзначається високою швидкістю транзакцій, транскордонним характером операцій, можливістю використання децентралізованих платформ та змішаних сервісів (*mixers/tumblers*), що ускладнює ідентифікацію учасників. Крім того анонімність або псевдоанонімність криптовалютних гаманців

створює умови для приховування джерел походження коштів, а також для швидкого переміщення їх через юрисдикції з низьким рівнем регуляції.

Незважаючи на ухвалення в Україні Закону «Про віртуальні активи» та оновлення антивідмивного законодавства відповідно до вимог ЄС і FATF, у спеціальній літературі вказується на існуючі прогалини у повній інтеграції постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами (VASP), у систему фінансового моніторингу; забезпеченні ефективного KYC/AML-контролю для криптовалютних бірж, обмінників і платіжних сервісів; налагодженні міжнародного обміну інформацією про транзакції з віртуальними активами; створенні технічних можливостей для відстеження ланцюгів транзакцій у блокчейні з використанням спеціалізованих аналітичних інструментів [134].

Процес відмивання коштів отриманих від обігу віртуальних активів часто пов'язаний з іншими високоризиковими напрямками, як-то кіберзлочинністю, шахрайством, незаконним онлайн-гемблінгом, контрабандою та торгівлею забороненими товарами в даркнеті, що вимагає комплексного реагування, що поєднує фінансовий моніторинг, кіберполіцейське розслідування та міжнародну координацію.

Враховуючи вищевикладене, можна виділити кілька ключових напрямів реформування та вдосконалення системи:

1. Уніфікація методології оцінки ризиків з урахуванням окремих алгоритмів для віртуальних активів та цифрових платформ.
2. Підвищення достовірності інформації про бенефіціарів, включаючи ідентифікацію осіб, які фактично контролюють криптогаманці чи платформи.
3. Посилення відповідальності за подання неправдивих даних, а також за навмисне приховування власності на віртуальні активи.
4. Міжнародна співпраця з акцентом на обмін даними про криптовалютні транзакції та біржі.
5. Технологічна модернізація, використання blockchain-аналізу, інструментів моніторингу транзакцій та систем штучного інтелекту для виявлення підозрілих моделей руху коштів.

6. Підвищення прозорості корпоративного управління та вимог до розкриття інформації у сфері віртуальних активів.

7. Освітня та методична підтримка суб'єктів фінмоніторингу з акцентом на ризики криптовалютного ринку.

На нашу думку, формування прозорої, ефективної та технологічно розвиненої системи фінансового моніторингу в Україні має включати повноцінний контроль за обігом віртуальних активів, щоб мінімізувати ризики їх використання для відмивання коштів. Лише за умов комплексного підходу, що охоплює законодавчі, інституційні, технологічні та освітні аспекти, можна досягти реального зниження ризиків, пов'язаних як із традиційними фінансовими операціями, так і з транзакціями у цифровому середовищі.

Підводячи певні підсумку варто вказати, що дослідження законодавчого забезпечення запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, дозволяє констатувати, що Україна перебуває на етапі активної імплементації міжнародних стандартів у цій сфері, проте процес супроводжується значними викликами як нормативного, так і практичного характеру.

Поширення віртуальних активів стало одним із найбільш динамічних трендів у світовій економіці, а їх децентралізована природа, транскордонний характер операцій, швидкість проведення платежів та можливість використання сервісів, що забезпечують анонімність, створюють нові ризики у сфері відмивання коштів.

Відповідно, у світовій практиці сформувалася необхідність адаптації традиційних механізмів фінансового моніторингу до цифрового середовища.

Міжнародні стандарти, передусім рекомендації FATF, стали ключовим орієнтиром для регуляторів. FATF оновила Рекомендацію 15 [157], зобов'язавши країни регулювати діяльність постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами за тими ж принципами, що і традиційні фінансові установи. Це включає обов'язкову ідентифікацію клієнтів, ведення обліку операцій, повідомлення про підозрілі транзакції, а також дотримання так званого «правила подорожі», яке передбачає передачу ідентифікаційних даних між операторами під час переказу віртуальних активів.

Україна, як держава, що прагне інтеграції до ЄС та входить до кола юрисдикцій, які зобов'язані дотримуватися стандартів FATF, зробила низку кроків у цьому напрямі. Прийняття Закону України «Про віртуальні активи» та внесення змін до Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» стало основою нормативної інтеграції ринку віртуальних активів у національну систему фінансового моніторингу. У зазначених актах закріплено визначення віртуальних активів та їхніх видів; правовий статус постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами; обов'язки суб'єктів фінансового моніторингу щодо виявлення підозрілих операцій; вимоги щодо реєстрації та ліцензування VASP; механізми ідентифікації клієнтів, включно з кінцевими бенефіціарними власниками.

Однак, незважаючи на наявність нормативної бази, практична імплементація цих положень залишається неповною, що зумовлено кількома групами причин. По-перше, технічні та інституційні обмеження. Так, для ефективного моніторингу транзакцій із віртуальними активами необхідні сучасні аналітичні інструменти, здатні відслідковувати рух криптовалют у блокчейні, встановлювати зв'язки між гаманцями та ідентифікувати високоризикові операції. В Україні поки що лише частково реалізовано такі технологічні рішення, а доступ до міжнародних баз даних і комерційних сервісів blockchain-аналітики є обмеженим.

По-друге, кадрові та освітні виклики. Зокрема, суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки, небанківські фінансові установи, VASP, нотаріуси тощо) нерідко не мають достатньої кваліфікації для адекватної оцінки ризиків, пов'язаних із віртуальними активами, що призводить або до надмірного застосування заходів перевірки (що може відштовхувати добросовісних клієнтів), або до ігнорування очевидних ризиків.

По-третє, проблеми з міжнародною координацією. Оскільки обіг віртуальних активів має глобальний характер, ефективна протидія відмиванню коштів у цій сфері потребує швидкого та безперешкодного обміну інформацією між фінансовими розвідками різних країн, хоча Україна й розвиває таку співпрацю через Egmont

Group та інші канали, рівень інтеграції з іноземними юрисдикціями у сфері криптовалют ще не можна вважати достатнім.

По-четверте, правозастосовчі труднощі. Незважаючи на закріплення визначення віртуальних активів у законодавстві, існують суперечності у трактуванні окремих понять (наприклад, «бенефіціарний власник віртуального активу»), а також у визначенні юрисдикційної належності операцій, якщо вони відбуваються через децентралізовані платформи чи за участю іноземних операторів.

По-п'яте, ризики тінізації ринку. Частина криптовалютних операцій в Україні здійснюється без належної реєстрації постачальників послуг, що унеможливорює застосування фінансового моніторингу. Це створює «сірі зони», які активно використовуються як для ухилення від оподаткування, так і для легалізації злочинних доходів.

Таким чином, можна констатувати, що законодавче забезпечення в Україні загалом відповідає базовим вимогам FATF та ЄС, однак його функціональна ефективність залежить від низки додаткових факторів, як-то технічного оснащення, кадрової підготовки, міжнародної взаємодії та правозастосовчої практики.

Для підвищення ефективності системи протидії відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, доцільно вжити таких заходів:

1. Удосконалення законодавчої бази шляхом уточнення термінології, гармонізація з оновленими стандартами FATF, чітке регулювання діяльності децентралізованих платформ і DeFi-сервісів.

2. Технологічна модернізація, а саме впровадження державних та приватних інструментів blockchain-аналітики, інтеграція їх у роботу Держфінмоніторингу та інших суб'єктів.

3. Розвиток компетенцій, зокрема системне навчання співробітників VASP, банків, правоохоронних органів та регуляторів з питань виявлення схем відмивання коштів через криптовалюту.

4. Посилення контролю за виконанням KYC/AML-вимог, включно з верифікацією клієнтів, ідентифікацією бенефіціарів та виявленням аномальних транзакцій.

5. Міжнародна інтеграція та розширення співпраці з іноземними фінансовими розвідками, участь у глобальних ініціативах з протидії незаконному використанню віртуальних активів.

6. Виведення «сірих» учасників ринку в правове поле через ліцензування, інформування та санкційні заходи щодо нелегальних операторів.

Підсумовуючи, слід наголосити, що успіх у сфері запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, залежить від балансу між інноваційністю фінансового ринку та ефективністю регуляторних механізмів. Україна має всі передумови для створення прогресивної та технологічно оснащеної системи AML у секторі віртуальних активів, однак для цього необхідна синергія законодавчих, технічних та інституційних рішень у тісній взаємодії з міжнародними партнерами.

Таким чином сучасний стан законодавчого регулювання в Україні демонструє поступовий перехід від фрагментарного до системного підходу у сфері запобігання легалізації доходів від операцій з віртуальними активами, проте для досягнення відповідності міжнародним стандартам необхідно: уніфікувати визначення поняття «віртуальний актив» у всіх законодавчих актах; забезпечити повну імплементацію принципів FATF та положень Регламенту МіСА; створити єдину електронну інфраструктуру моніторингу транзакцій з віртуальними активами, запровадити підвищені вимоги до прозорості та ідентифікації учасників ринку, враховуючи високий ризик використання віртуальних активів для відмивання коштів.

Висновки до розділу 1

1. Обгрунтовано, що відмивання коштів – це багатоетапний протиправний процес, спрямований на маскування або повне приховування справжнього, незаконного походження грошових ресурсів чи іншого майна. Його сутність полягає у створенні видимості легального джерела отриманих прибутків, що фактично є продуктом кримінальної діяльності. Зроблено висновок, що така практика становить серйозну загрозу економічній безпеці держави та міжнародній фінансовій стабільності, оскільки дозволяє правопорушникам не лише зберігати контроль над

незаконно отриманими активами, але й безперешкодно користуватися ними, інтегруючи у легальний обіг без виявлення їх реального походження. У результаті злочинці отримують можливість не просто витратити ці кошти, а й розширювати свою злочинну діяльність, мінімізуючи ризики кримінального переслідування.

Аргументовано, що відмивання коштів є складним соціально-економічним явищем, що полягає у приховуванні незаконного походження фінансових активів з метою їх інтеграції у легальну економіку. Це процес, що не лише сприяє збагаченню правопорушників, а й підриває стабільність фінансових систем, порушує принципи справедливості і доброчесності у суспільстві.

Доведено, що відмивання коштів відзначається низкою характерних ознак, серед яких найбільш суттєвими є: складність і непрозорість фінансових операцій, відсутність логічного економічного обґрунтування руху коштів, використання складних схем із залученням фіктивних структур та офшорних юрисдикцій, а також маніпуляції з готівковими та безготівковими активами.

Зроблено висновок, що підхід до розуміння цього феномену передбачає розгляд відмивання не лише як юридичного правопорушення, а й як системного виклику, що потребує комплексного міждисциплінарного запобігання, включно з удосконаленням законодавства, підвищенням рівня фінансової грамотності та активним міжнародним співробітництвом. Саме такий підхід дозволяє глибше усвідомити масштаби проблеми та розробити ефективні механізми її мінімізації в сучасних умовах.

Запропоновано авторське визначення поняття «відмивання коштів» із включенням операцій з віртуальними активами як окремого предмета правового регулювання та визначено, що відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі.

2. Проаналізовано як зарубіжний, так і національний досвід розуміння правової природи віртуальних активів, запропоновано власне авторське бачення цієї правової категорії, що враховує цифрову природу, економічну функцію та потенційні ризики для публічного інтересу: віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам.

3. Аргументовано, що відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів (криптовалют та інших цифрових токенів) є новим і швидко зростаючим викликом для України. Цей сегмент фінансового ринку відзначається високою швидкістю транзакцій, транскордонним характером операцій, можливістю використання децентралізованих платформ та змішаних сервісів (mixers/tumblers), що ускладнює ідентифікацію учасників. Анонімність або псевдоанонімність криптовалютних гаманців створює умови для приховування джерел походження коштів, а також для швидкого переміщення їх через юрисдикції з низьким рівнем регуляції.

Вказано, що незважаючи на ухвалення в Україні Закону «Про віртуальні активи» та оновлення антивідмивного законодавства відповідно до вимог ЄС і FATF, існують прогалини у: повній інтеграції постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами (VASP), у систему фінансового моніторингу; забезпеченні ефективного KYC/AML-контролю для криптовалютних бірж, обмінників і платіжних сервісів; налагодженні міжнародного обміну інформацією про транзакції з віртуальними активами; створенні технічних можливостей для відстеження ланцюгів транзакцій у блокчейні з використанням спеціалізованих аналітичних інструментів.

Констатовано, що процес відмивання коштів отриманих від обігу віртуальних активів часто пов'язаний з іншими високоризиковими напрямками: кіберзлочинністю, шахрайством, незаконним онлайн-гемблінгом, контрабандою та торгівлею забороненими товарами в даркнеті. Це вимагає комплексного реагування,

що поєднує фінансовий моніторинг, кіберполіцейське розслідування та міжнародну координацію.

Враховуючи вищевикладене, виділено кілька ключових напрямів реформування та вдосконалення системи:

1. Уніфікація методології оцінки ризиків з урахуванням окремих алгоритмів для віртуальних активів та цифрових платформ.

2. Підвищення достовірності інформації про бенефіціарів, включаючи ідентифікацію осіб, які фактично контролюють криптогаманці чи платформи.

3. Посилення відповідальності за подання неправдивих даних, а також за навмисне приховування власності на віртуальні активи.

4. Міжнародна співпраця з акцентом на обмін даними про криптовалютні транзакції та біржі.

5. Технологічна модернізація, використання blockchain-аналізу, інструментів моніторингу транзакцій та систем штучного інтелекту для виявлення підозрілих моделей руху коштів.

6. Підвищення прозорості корпоративного управління та вимог до розкриття інформації у сфері віртуальних активів.

7. Освітня та методична підтримка суб'єктів фінмоніторингу з акцентом на ризики криптовалютного ринку.

Зроблено висновок, що формування прозорої, ефективної та технологічно розвиненої системи фінансового моніторингу в Україні має включати повноцінний контроль за обігом віртуальних активів, щоб мінімізувати ризики їх використання для відмивання коштів. Лише за умов комплексного підходу, що охоплює законодавчі, інституційні, технологічні та освітні аспекти, можна досягти реального зниження ризиків, пов'язаних як із традиційними фінансовими операціями, так і з транзакціями у цифровому середовищі.

Констатовано, що дослідження законодавчого забезпечення запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів перебуває на етапі активної імплементації міжнародних стандартів у цій сфері, проте процес

супроводжується значними викликами як нормативного, так і практичного характеру.

Вказано, що поширення віртуальних активів стало одним із найбільш динамічних трендів у світовій економіці. Їхня децентралізована природа, транскордонний характер операцій, швидкість проведення платежів та можливість використання сервісів, що забезпечують анонімність (mixers, privacy coins), створюють нові ризики у сфері відмивання коштів. Відповідно, у світовій практиці сформувалася необхідність адаптації традиційних механізмів фінансового моніторингу до цифрового середовища.

Обґрунтовано, що Україна, як держава, що прагне інтеграції до ЄС та входить до кола юрисдикцій, які зобов'язані дотримуватися стандартів FATF, зробила низку кроків у цьому напрямі. Прийняття Закону України «Про віртуальні активи» та внесення змін до Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» стало основою нормативної інтеграції ринку віртуальних активів у національну систему фінансового моніторингу. У зазначених актах закріплено: визначення віртуальних активів та їхніх видів; правовий статус постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами; обов'язки суб'єктів фінансового моніторингу щодо виявлення підозрілих операцій; вимоги щодо реєстрації та ліцензування VASP; механізми ідентифікації клієнтів, включно з кінцевими бенефіціарними власниками.

Зазначено, що незважаючи на наявність нормативної бази, практична імплементація цих положень залишається неповною, що зумовлено кількома групами причин:

- 1) технічні та інституційні обмеження. Для ефективного моніторингу транзакцій із віртуальними активами необхідні сучасні аналітичні інструменти, здатні відслідковувати рух криптовалют у блокчейні, встановлювати зв'язки між гаманцями та ідентифікувати високоризикові операції. В Україні поки що лише частково реалізовано такі технологічні рішення, а доступ до міжнародних баз даних і комерційних сервісів blockchain-аналітики є обмеженим.

2) кадрові та освітні виклики. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки, небанківські фінансові установи, VASP, нотаріуси тощо) нерідко не мають достатньої кваліфікації для адекватної оцінки ризиків, пов'язаних із віртуальними активами, що призводить або до надмірного застосування заходів перевірки (що може відштовхувати добросовісних клієнтів), або до ігнорування очевидних ризиків.

3) проблеми з міжнародною координацією. Оскільки обіг віртуальних активів має глобальний характер, ефективна протидія відмиванню коштів у цій сфері потребує швидкого та безперешкодного обміну інформацією між фінансовими розвідками різних країн, хоча Україна й розвиває таку співпрацю через Egmont Group та інші канали, рівень інтеграції з іноземними юрисдикціями у сфері криптовалют ще не можна вважати достатнім.

4) правозастосовчі труднощі. Незважаючи на закріплення визначення віртуальних активів у законодавстві, існують суперечності у трактуванні окремих понять (наприклад, «бенефіціарний власник віртуального активу»), а також у визначенні юрисдикційної належності операцій, якщо вони відбуваються через децентралізовані платформи чи за участю іноземних операторів.

5) ризики тінізації ринку. Частина криптовалютних операцій в Україні здійснюється без належної реєстрації постачальників послуг, що унеможливорює застосування фінансового моніторингу. Це створює «сірі зони», які активно використовуються як для ухилення від оподаткування, так і для легалізації злочинних доходів.

Зроблено висновок, що законодавче забезпечення в Україні загалом відповідає базовим вимогам FATF та ЄС, однак його функціональна ефективність залежить від низки додаткових факторів: технічного оснащення, кадрової підготовки, міжнародної взаємодії та правозастосовчої практики.

Для підвищення ефективності системи запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, запропоновано вжити таких заходів:

1. Удосконалення законодавчої бази шляхом уточнення термінології, гармонізація з оновленими стандартами FATF, чітке регулювання діяльності децентралізованих платформ і DeFi-сервісів.

2. Технологічна модернізація, а саме впровадження державних та приватних інструментів blockchain-аналітики, інтеграція їх у роботу Держфінмоніторингу та інших суб'єктів.

3. Розвиток компетенцій, зокрема системне навчання співробітників VASP, банків, правоохоронних органів та регуляторів з питань виявлення схем відмивання коштів через криптовалюти.

4. Посилення контролю за виконанням KYC/AML-вимог, включно з верифікацією клієнтів, ідентифікацією бенефіціарів та виявленням аномальних транзакцій.

5. Міжнародна інтеграція та розширення співпраці з іноземними фінансовими розвідками, участь у глобальних ініціативах з протидії незаконному використанню віртуальних активів.

6. Виведення «сірих» учасників ринку в правове поле через ліцензування, інформування та санкційні заходи щодо нелегальних операторів.

Наголошено, що успіх у сфері запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, залежить від балансу між інноваційністю фінансового ринку та ефективністю регуляторних механізмів. Україна має всі передумови для створення прогресивної та технологічно оснащеної системи AML у секторі віртуальних активів, проте для цього необхідна синергія законодавчих, технічних та інституційних рішень у тісній взаємодії з міжнародними партнерами.

Зроблено висновок, що сучасний стан законодавчого регулювання в Україні демонструє поступовий перехід від фрагментарного до системного підходу у сфері запобігання легалізації доходів від операцій з віртуальними активами, проте для досягнення відповідності міжнародним стандартам необхідно: уніфікувати визначення поняття «віртуальний актив» у всіх законодавчих актах; забезпечити повну імплементацію принципів FATF та положень Регламенту MiCA; створити єдину електронну інфраструктуру моніторингу транзакцій з віртуальними активами, запровадити підвищені вимоги до прозорості та ідентифікації учасників ринку, враховуючи високий ризик використання віртуальних активів для відмивання коштів.

РОЗДІЛ 2.

ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ВІД ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

2.1. Характеристика спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів

Ключовим елементом національної безпеки, спрямованим на виявлення та нейтралізацію загроз, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом є система фінансового моніторингу. Особливого значення цей механізм набуває у контексті стрімкого розвитку цифрової економіки та зростання обсягів операцій із віртуальними активами, які, за своєю природою, характеризуються високою мобільністю, транскордонністю та потенційною анонімністю. У цьому аспекті центральну роль відіграють спеціально уповноважені суб'єкти фінансового моніторингу, які забезпечують комплексну протидію використанню віртуальних активів у процесі відмивання коштів.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [74] система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів. Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

- 1) банки, страховики (у тому числі під час здійснення діяльності з перестраховування), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи;
- 2) оператори платіжних систем;
- 3) професійні учасники організованих товарних ринків;
- 4) професійні учасники ринків капіталу, крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами;

5) оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій;

6) філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України;

7) спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин);

8) постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів;

9) інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги [74].

Таким чином, відповідно згаданого нормативно-правового акту суб'єктами державного фінансового моніторингу є Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган.

Отже, як бачимо, сучасна архітектура фінансового моніторингу в Україні передбачає наявність цілісної системи суб'єктів, діяльність яких спрямована на попередження та виявлення схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема тих, що здійснюються із застосуванням віртуальних активів. У межах чинного законодавства до таких суб'єктів належать як спеціально уповноважені органи державної влади, так і первинні суб'єкти фінансового моніторингу, які безпосередньо взаємодіють із учасниками ринку віртуальних активів. Саме ці суб'єкти виконують функції стратегічного та тактичного регулювання, координуючи зусилля інших елементів системи AML/CFT. Розглянемо їх детальніше.

Державна служба фінансового моніторингу України є національним центром обробки фінансової інформації, що здійснює збір, аналіз та передавання

правоохоронним органам відомостей про підозрілі транзакції з віртуальними активами. Державна служба фінансового моніторингу України є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який виконує функції національного центру з обробки фінансової інформації та координує міжвідомчу взаємодію у сфері AML/CFT.

Відповідно до положень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [74] та Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537 [69], визначено правовий статус, завдання та функціональні повноваження цього органу.

Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг) виступає центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також запобігання фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

До її ключових завдань належать такі, як формування та реалізація державної політики у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню терористичної діяльності, здійснення операційного та стратегічного аналізу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, з метою виявлення ризиків та підозрілих транзакцій, організація та проведення національної оцінки ризиків, пов'язаних із відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, міжнародне співробітництво, представництво України у профільних міжнародних організаціях та забезпечення виконання міжнародних зобов'язань у відповідній сфері.

Згідно з Указом Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [92], діяльність Держфінмоніторингу спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Варто вказати, що Держфінмоніторинг виступає не лише національним координатором системи фінансового моніторингу, але й інтегрованим учасником глобальної мережі фінансових розвідок, забезпечуючи як внутрішню безпеку

фінансових потоків, так і дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [21].

Крім того Держфінмоніторинг під час виконання покладених на службу завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями [69].

Відповідно до підпункту 19 пункту 4 Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, цей орган уповноважений надавати суб'єктам фінансового моніторингу (у тому числі підрозділам фінансової розвідки) рекомендації, а також методологічну, методичну та іншу консультативну підтримку щодо належного виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню терористичної діяльності та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [69].

У контексті особливих умов, спричинених воєнним станом, доцільно враховувати положення Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 3 березня 2022 року [88]. Згідно з ним, фізичні особи, фізичні особи-підприємці та юридичні особи отримують право подавати звітність і супровідні документи у строки, передбачені чинним законодавством, але не пізніше ніж через три місяці після скасування або припинення дії правового режиму воєнного стану чи стану війни. При цьому звітність охоплює увесь період, за який вона не подавалася через дію зазначених обставин. Такі норми можна вважати виправданими з огляду на реальні загрози, зокрема небезпеку обстрілів, ведення активних бойових дій та інші фактори, що об'єктивно унеможливають своєчасне виконання суб'єктами своїх обов'язків.

З урахуванням положень чинного законодавства та визначених компетенцій, Держфінмоніторинг надав суб'єктам первинного фінансового моніторингу рекомендації щодо виконання норм Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [74] з урахуванням їх фактичних можливостей у період воєнного стану. Зокрема, ці рекомендації передбачають проведення належної перевірки клієнтів (ст. 11 Закону); впровадження ризик-орієнтованого підходу (ст. 7 Закону); виявлення та фіксацію підозрілих фінансових операцій [74].

В умовах сьогодення такі вимоги набувають особливої актуальності, оскільки рівень загроз національній безпеці України суттєво зростає, хоча при цьому виникає питання щодо трактування «фактичної можливості» їх виконання. Правовий режим воєнного стану сам по собі не звільняє від обов'язків, передбачених законом, якщо суб'єкт перебуває у відносно безпечному регіоні, де існують умови для виконання вимог фінансового моніторингу. Для зменшення правової невизначеності розроблено офіційний перелік територій, на яких ведуться або велися бойові дії, а також тимчасово окупованих територій, затверджених наказами Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Проте навіть у такому випадку слід застосовувати індивідуальний підхід до кожного суб'єкта з обов'язковим документальним підтвердженням відсутності можливості виконання передбачених законом заходів.

Під час воєнного стану Держфінмоніторинг вживає заходів не лише на внутрішньому рівні, а й у площині зовнішньополітичних та міжнародних відносин. Зокрема, одним із результатів його діяльності стало припинення участі держави-терориста у засіданнях Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). Це стало можливим завдяки ухваленню 25 лютого 2022 року Парламентською Асамблеєю Ради Європи рішення «Наслідки призупинення країни-члена відповідно до статті 8 Статуту Ради Європи» [63], що фактично позбавило агресора можливості представляти себе в органах Ради Європи.

Крім того, на міжнародному рівні постає необхідність внесення до «чорного списку» FATF не лише агресора та інших держав, які сприяють поширенню зброї масового знищення або легалізують доходи, здобуті злочинним шляхом. Такий крок означав би фактичну ізоляцію зазначених країн від світової фінансової системи та припинення співпраці з ключовими міжнародними інститутами.

Завдяки спільним діям Держфінмоніторингу та уряду України, на засіданні FATF, що відбулося 22–24 лютого 2023 року, було ухвалено рішення про призупинення членства російської федерації у цій організації. Окрім цього, Держфінмоніторинг у своїх рекомендаціях наголошує на необхідності ретельної перевірки контрагентів через офіційні ресурси Європейської комісії, Міністерства фінансів США, Ради національної безпеки і оборони України, базу «Окупанти» та інші санкційні реєстри [136]

Таким чином, розширення співпраці України з міжнародними інституціями у сфері протидії відмиванню коштів дозволить пришвидшити впровадження необхідних заходів суб'єктами фінансового моніторингу як на національному, так і на глобальному рівнях.

Як було вказано вище, система фінансового моніторингу в Україні структурно складається з двох рівнів: первинного та державного. Відповідно до положень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [74], до суб'єктів державного фінансового моніторингу належать, зокрема, Національний банк України, як центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у цій сфері.

Національний банк України (НБУ) – це регулятор банківського та небанківського фінансового сектору, що контролює діяльність постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, у разі якщо вони мають фінансову ліцензію. Зокрема, відповідно до положень Закону України «Про віртуальні активи» [72] встановлено, що державне регулювання у сфері їх обігу здійснюють два

центральні регуляторні органи такі, як Національний банк України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Варто зазначити, що компетенція кожного з цих органів розмежована залежно від виду віртуальних активів. Так, Національний банк України уповноважений визначати порядок функціонування на території України віртуальних активів, забезпечених валютними цінностями. У свою чергу, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку виконує функції основного регулятора для всіх інших видів віртуальних активів, які не належать до зазначеної категорії. До її повноважень належить визначення правил обігу віртуальних активів, видача ліцензій та дозволів на здійснення діяльності у цій сфері, а також виконання функцій суб'єкта державного фінансового моніторингу стосовно постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

Відповідно до покладених на неї завдань, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку визначає перелік цінних паперів та похідних (деривативних) фінансових інструментів, на які може бути здійснено обмін забезпечених віртуальних активів (у тому числі фінансових інструментів), а також порядок здійснення такого обміну; визначає перелік цінних паперів та похідних фінансових інструментів, які можуть виступати забезпеченням для забезпечених віртуальних активів; погоджує для постачальників послуг, що працюють у сфері обігу віртуальних активів, правила здійснення обміну забезпечених віртуальних активів та фінансових інструментів.

До переліку суб'єктів державного фінансового моніторингу, окрім Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, яка здійснює регуляторний нагляд за операціями з токенизованими фінансовими інструментами та іншими цифровими активами, прирівняними до цінних паперів, належать також Міністерство юстиції України, Міністерство цифрової трансформації України тощо.

Зокрема Міністерство цифрової трансформації України формує політику у сфері віртуальних активів, розробляє нормативи для постачальників послуг з обігу

віртуальних активів та координує впровадження цифрових інструментів фінансового моніторингу.

Міністерство цифрової трансформації України є центральним органом виконавчої влади, який здійснює формування та реалізацію державної політики у сфері цифрової економіки, електронного урядування та розвитку інформаційного суспільства. Одним із ключових напрямів його діяльності є регулювання обігу віртуальних активів та створення сучасних нормативно-правових механізмів для учасників ринку, зокрема для постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

Так, зокрема відповідно п. 1 Положення про Міністерство цифрової трансформації України, «Міністерство цифрової трансформації України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, розвитку штучного інтелекту, розвитку напівпровідникових технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, електронних комунікацій та радіочастотного спектра, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті; у сфері хмарних послуг; у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерейній сфері» [68].

Доцільно зазначити, що правове регулювання віртуальних активів в Україні перебуває на етапі активного формування. Законодавча база поступово адаптується

до міжнародних стандартів, насамперед до рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. Міністерство цифрової трансформації відіграє ключову роль у розробці та погодженні проектів законів, підзаконних актів і методичних рекомендацій, які визначають порядок функціонування ринку віртуальних активів. Зокрема особливу увагу приділено питанням ліцензування та реєстрації віртуальних активів, встановленню вимог до їх капіталу, впровадженню процедур перевірки клієнтів і дотриманню норм протидії відмиванню коштів. Мінцифра, як профільний орган, розробляє положення, що деталізують вимоги до внутрішніх політик, зокрема щодо управління ризиками, обліку операцій та звітування до органів фінансового моніторингу.

Варто вказати, що у сфері обігу віртуальних активів в Україні, як було зазначено вище, діє модель розподілу регуляторних функцій між кількома органами, зокрема Національний банк України відповідає за віртуальними активами, забезпечені валютними цінностями. У свою чергу Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку регулює обіг інших видів віртуальних активів та здійснює державний фінансовий моніторинг постачальників відповідних послуг, а Міністерство цифрової трансформації України координує політику у сфері цифрової економіки, ініціює законодавчі зміни, розробляє нормативно-методичні документи та впроваджує технологічні рішення для контролю і нагляду за ринком віртуальних активів.

Таким чином, Мінцифра не лише створює політичне та правове середовище для розвитку ринку віртуальних активів, а й забезпечує інтеграцію цифрових інструментів у процеси фінансового моніторингу.

Крім того Міністерство цифрової трансформації у співпраці з іншими державними органами формує вимоги, які стосуються мінімального розміру статутного капіталу постачальників послуг; процедур внутрішнього контролю; заходів з управління ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму; порядку зберігання та захисту даних клієнтів; звітування про підозрілі операції та транзакції, що перевищують встановлені пороги.

Одним із пріоритетних завдань Мінцифри є впровадження сучасних цифрових рішень, які підвищують ефективність фінансового моніторингу віртуальних активів. До таких інструментів належать системи автоматичного аналізу транзакцій використанням технологій Big Data та штучного інтелекту для виявлення аномалій та підозрілих операцій, єдиний державний реєстр VASP, що містить інформацію про ліцензованих постачальників послуг та їхній правовий статус, інтегровані API-рішення для обміну інформацією між приватними операторами та державними регуляторами у режимі реального часу, модулі верифікації клієнтів з доступом до державних реєстрів для підтвердження особи та перевірки її у санкційних списках [70]

Оскільки віртуальні активи мають транскордонний характер, тому ефективно регулювання неможливе без міжнародної взаємодії. Тож Міністерство цифрової трансформації бере участь у роботі міжнародних груп, конференцій та форумів, де обговорюються питання гармонізації регулювання, обміну інформацією та впровадження єдиних стандартів фінансового моніторингу.

Незважаючи на активну роботу, у спеціальній літературі слушно вказується, що Мінцифра стикається з низкою викликів, зокрема відсутність повністю завершеної законодавчої бази, оскільки частина норм ще не набрала чинності або перебуває на стадії обговорення; швидка еволюція технологій, тому що інноваційні рішення у сфері блокчейну часто випереджають можливості правового регулювання; ризики кіберзлочинності та міжнародні санкції та геополітичні фактори [20].

Окремі автори вказують, що подальший розвиток регуляторної політики Мінцифри передбачає створення комплексної електронної платформи для управління ліцензіями, звітністю та моніторингом постачальників; впровадження блокчейн-аналітичних сервісів, що дозволяють відслідковувати рух активів навіть через міксери та анонімні мережі; активізацію міжнародної співпраці у сфері боротьби з відмиванням коштів, одержаних через операції з віртуальними активами; розширення освітніх програм для учасників ринку, щоб підвищити їхню обізнаність у сфері AML/CFT [47]

До первинних суб'єкти фінансового моніторингу належать юридичні та фізичні особи, які зобов'язані здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнтів, аналізувати їх фінансову діяльність і повідомляти ДСФМУ про операції, що мають ознаки підозрілих [126]. У сфері віртуальних активів такими суб'єктами виступають провайдери послуг з обміну віртуальних активів (криптові біржі, обмінники, OTC-платформи); постачальники послуг зберігання віртуальних активів; емітенти віртуальних токенів, у тому числі тих, що мають інвестиційний або утилітарний характер; фінансові установи, які здійснюють операції з купівлі-продажу віртуальних активів через банківські інструменти або платіжні системи.

Варто підкреслити, що проблеми фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів – це комплекс правових, технічних, організаційних і міжнародних викликів, які ускладнюють ефективну протидію відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та іншим фінансовим злочинам. Їх умовно поділяють на кілька груп [186]:

До першої групи відносять правові та регуляторні проблеми, зокрема такі як відсутність або неповна імплементація законодавства; невизначеність статусу деяких цифрових активів; неповна гармонізація з міжнародними стандартами FATF, що ускладнює обмін інформацією з іноземними фінансовими розвідками; складність юрисдикційної відповідальності.

До другої групи відносяться технічні та операційні проблеми, як-то анонімність та псевдоанонімність транзакцій у блокчейнах; використання DeFi-платформ та P2P-обмінників, де немає централізованого оператора і можливостей для стандартного KYC/AML-контролю; тікшери та сервіси змішування криптовалют для приховування джерела походження активів; відсутність у багатьох постачальників послуг належних AML/KYC-процедур, особливо в малих або іноземних гравців, які працюють без ліцензії.

Організаційні та кадрові виклики відносяться до третьої групи, а це недостатня підготовка кадрів у правоохоронних та наглядових органах; висока швидкість технологічних змін у криптоіндустрії, яка перевищує темпи оновлення

нормативної бази; низький рівень обізнаності бізнесу і населення про AML/CTF-вимоги у сфері обігу віртуальних активів.

Четверту та п'яту групу складають міжнародні та транскордонні проблеми, зокрема різні стандарти регулювання у світі; використання країн з м'яким регулюванням для уникнення фінмоніторингу та обмежений обмін інформацією між національними фінансовими розвідками, особливо з юрисдикціями, які не входять до Egmont Group або FATF, а також проблеми правозастосування: складність доказування у кримінальних провадженнях, як-то відсутність чіткого механізму арешту чи конфіскації віртуальних активів через їх децентралізовану природу; високий рівень кіберзлочинності [186].

Підсумовуючи наведене доцільно вказати, що сфера фінансового моніторингу операцій з віртуальними активами в Україні перебуває на етапі активного формування та удосконалення, що зумовлено як глобальними тенденціями цифровізації економіки, так і необхідністю запобігання транснаціональним правопорушенням у цій сфері. Крім того віртуальні активи, попри їхню інноваційну природу, несуть у собі високий рівень ризиків, зокрема можливість використання для відмивання коштів, фінансування терористичних організацій та обходу міжнародних санкцій. Саме тому функції спеціально уповноважених суб'єктів державного фінансового моніторингу в цьому сегменті мають визначальне значення для захисту економічної безпеки держави.

До переліку ключових суб'єктів, які виконують регуляторні та контрольні завдання у сфері віртуальних активів, належать Державна служба фінансового моніторингу

України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Міністерство цифрової трансформації України. Кожен із цих органів має унікальний набір повноважень, проте їхня ефективність залежить від скоординованої взаємодії.

Державна служба фінансового моніторингу України виконує роль національного фінансового розвідцентру, відповідального за збір, обробку та аналітичне опрацювання інформації про фінансові операції, що можуть мати ознаки

легалізації злочинних доходів. Її функції у сфері віртуальних активів охоплюють методологічний супровід суб'єктів первинного фінмоніторингу, розробку рекомендацій з ідентифікації ризиків, проведення національних оцінок загроз та участь у міжнародному обміні фінансовою розвідкою. В умовах активного використання криптовалют у схемах відмивання коштів особливе значення мають технологічні інструменти, якими користується Держфінмоніторинг, зокрема системи блокчейн-аналітики, що дозволяють простежувати рух цифрових активів навіть у складних транзакційних ланцюгах.

Національний банк України має регуляторну юрисдикцію над віртуальними активами, забезпеченими валютними цінностями, до яких належать токенизовані грошові зобов'язання, стейблкоїни та інші форми цифрових активів із прив'язкою до національних чи іноземних валют. НБУ встановлює порядок їх обігу на території України, запроваджує стандарти KYC та AML/CFT для учасників ринку, а також забезпечує інтеграцію обліку таких активів у національну банківську систему. У контексті фінансового моніторингу його діяльність спрямована на унеможливлення використання валютно-забезпечених цифрових активів для тіньових розрахунків та нелегальних трансграничних переказів.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку регламентує обіг усіх інших видів віртуальних активів, крім тих, що належать до компетенції НБУ. До її функцій входить ліцензування постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, затвердження переліків цінних паперів та деривативних фінансових інструментів, що можуть використовуватися в операціях із цифровими активами, а також погодження правил обміну. НКЦПФР також відповідає за впровадження механізмів контролю за діяльністю біржових та позабіржових платформ, кастодіальних сервісів і децентралізованих фінансових протоколів, що опосередковано впливають на прозорість та безпечність обігу віртуальних активів.

Міністерство цифрової трансформації України виконує стратегічну функцію формування державної політики у сфері віртуальних активів. Воно розробляє нормативно-правові акти, визначає стандарти діяльності постачальників послуг, створює інфраструктурні елементи цифрового ринку та координує впровадження

інноваційних технологій у систему фінансового моніторингу. Важливою складовою його діяльності є співпраця з міжнародними партнерами, зокрема у межах проектів гармонізації українського законодавства з вимогами Європейського Союзу та впровадження найкращих світових практик регулювання криптовалютного ринку.

Крім того варто підкреслити, що саме міжнародний досвід у сфері фінансового моніторингу віртуальних активів демонструє важливість комплексного підходу, де регуляторні органи працюють у тісній синергії з технологічними компаніями та правоохоронними структурами. Наприклад, у США ключову роль відіграє FinCEN, який поєднує функції фінансової розвідки та регуляторного нагляду, тоді як у Європейському Союзі контроль за обігом віртуальних активів інтегрований у загальну систему фінансового комплаєнсу, що діє за принципами П'ятої та Шостої директив AML. В обох випадках особлива увага приділяється вимогам до ідентифікації користувачів, звітності постачальників послуг та міжнародному обміну даними про підозрілі транзакції.

В Україні адаптація міжнародних стандартів стикається з низкою викликів, серед яких повільна імплементація Закону «Про віртуальні активи», відсутність єдиного підходу до класифікації криптовалют, обмежені технічні можливості деяких суб'єктів ринку виконувати вимоги фінансового моніторингу, а також зростання кількості транзакцій через децентралізовані платформи, що ускладнює ідентифікацію кінцевих бенефіціарів.

Вбачається, що подальше вдосконалення системи фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів потребує комплексних рішень. Серед ключових напрямів варто виокремити: по-перше, законодавче закріплення чітких процедур регулювання та контролю, синхронізованих із міжнародними зобов'язаннями України; по-друге, впровадження сучасних ІТ-рішень для блокчейн-аналітики, автоматичного виявлення підозрілих операцій та формування ризик-профілів користувачів; по-третє, розвиток кадрового потенціалу уповноважених органів, зокрема підготовка фахівців з цифрової криміналістики та аналізу криптовалютних транзакцій; по-четверте, посилення міжнародної співпраці у межах обміну фінансовою розвідкою та участі у спільних операціях проти транснаціональних злочинних мереж.

Отже, підводячи проміжні підсумки проведеного аналізу варто констатувати, що характеристика спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, свідчить про складну, багаторівневу структуру їхньої взаємодії, де кожен орган виконує унікальну, але взаємодоповнюючу роль. Ефективність цієї системи безпосередньо залежить від швидкості адаптації до технологічних змін, рівня інтеграції з міжнародними механізмами та здатності забезпечувати прозорість фінансових потоків у середовищі, що за своєю природою тяжіє до анонімності та децентралізації. Лише за умов системного підходу, комплексної цифровізації та нормативної узгодженості можна забезпечити баланс між стимулюванням інноваційного розвитку ринку віртуальних активів і мінімізацією ризиків, пов'язаних з його використанням у злочинних цілях.

На підставі наведеного доцільно дійти висновку, що у сучасних умовах розвитку фінансових технологій та розширення обігу віртуальних активів виникає потреба у чіткій структуризації суб'єктів фінансового моніторингу, що забезпечує ефективне запобігання відмиванню коштів.

Саме тому на основі аналізу функціональних повноважень, рівня доступу до інформації та ступеня ризику, що опрацьовується, доцільно запропонувати таку класифікацію спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу, яка включає п'ять типів суб'єктів, а саме:

1. Центральні координуючі органи виконують стратегічну роль у системі фінансового моніторингу, забезпечуючи координацію діяльності всіх учасників, визначення пріоритетів контролю та розробку методичних рекомендацій, які мають повний доступ до фінансових потоків, аналітичних баз даних та звітності суб'єктів ринку.

2. Оперативно-аналітичні підрозділи відповідають за збір, обробку та аналіз даних про фінансові транзакції, ідентифікацію підозрілих операцій і надання рекомендацій щодо оперативного реагування, які застосовують ризик-орієнтований підхід і використовують сучасні аналітичні інструменти, включно з блокчейн-аналітикою.

3. Контролюючі установи суб'єктів ринку здійснюють нагляд за виконанням правил фінансового моніторингу на рівні окремих фінансових установ та операторів віртуальних активів, які перевіряють відповідність внутрішніх процедур вимогам законодавства і повідомляють про підозрілі транзакції.

4. Координуючі міжвідомчі агентства забезпечують інформаційний обмін між фінансовими органами та правоохоронними структурами, що сприяють юридичному супроводу та інтеграції даних, розробці єдиних стандартів взаємодії.

5. Ризик-орієнтовані підрозділи фокусуються на роботі з високоризиковими транзакціями та складними схемами легалізації коштів, що застосовують спеціалізовані інструменти, алгоритми оцінки ризиків і технології штучного інтелекту для виявлення аномальних операцій.

На наш погляд, запропонована класифікація забезпечує науково обґрунтовану систематизацію суб'єктів фінансового моніторингу, спрямовану на підвищення ефективності протидії відмиванню коштів у сфері віртуальних активів, що створює передумови для чіткої координації дій, уніфікації процедур обміну інформацією, застосування ризик-орієнтованого підходу та підвищення професійної компетентності персоналу всіх рівнів.

2.2. Правові інструменти в системі адміністративного контролю

Правові інструменти в системі адміністративного контролю, спрямовані на запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, являють собою комплекс нормативно-правових засобів, процедур і регуляторних механізмів, які забезпечують прозорість, підзвітність і законність операцій у цифровому середовищі. Як слушно вказують окремі дослідники, сучасні особливості обігу криптовалют, токенів та інших видів віртуальних активів вимагають від держави не лише наявності базових законів, а й розробки цілісної системи адміністративного нагляду, що поєднує превентивні, контрольні та каральні заходи, здатні нейтралізувати ризики використання таких інструментів у злочинних цілях [35].

Адміністративний контроль у цій сфері здійснюється не лише шляхом безпосереднього нагляду за діяльністю учасників ринку, але й через комплексну систему звітності та ризик-орієнтованого моніторингу. Постачальники послуг з обігу віртуальних активів зобов'язані подавати регулярні звіти, в яких зазначаються обсяги операцій, структура клієнтської бази, кількість виявлених підозрілих операцій та заходи, вжиті для їх блокування. Ці дані є основою для аналітичної роботи регуляторів, формування профілів ризику та ухвалення управлінських рішень щодо посилення контролю.

Суттєве значення у правовому механізмі має міжнародно-правова складова. Як ми вказували вище, наша країна є членом групи MONEYVAL та адаптуючи рекомендації FATF, інтегрує у свою нормативну базу вимоги, які стосуються прозорості цифрових транзакцій, обов'язкової передачі інформації про відправника та одержувача, а також співпраці з іноземними юрисдикціями щодо обміну даними про підозрілі операції.

Традиційно до дієвих правових інструментів адміністративного контролю відносять: 1) ліцензування та дозвільні процедури, які запобігають виходу на ринок нелегальних операторів та забезпечують контроль за відповідністю учасників встановленим критеріям; 2) регуляторну звітність як обов'язковий елемент моніторингу, що дозволяє виявляти тенденції та аномалії в обігу віртуальних активів; 3) перевірки та інспекції, спрямовані на встановлення фактичного дотримання вимог законодавства; 4) застосування санкцій у вигляді штрафів, блокування активів, припинення діяльності та анулювання ліцензій у разі порушень; 5) взаємодію з правоохоронними органами тощо [17].

Проте, варто зазначити, що ефективність адміністративного контролю у сфері віртуальних активів прямо залежить від рівня технологічної оснащеності регуляторних органів, оскільки використання інструментів блокчейн-аналітики, автоматизованих систем виявлення підозрілих транзакцій, інтегрованих баз даних клієнтів та транзакційних записів дозволяє значно підвищити результативність моніторингу та зменшити навантаження на інспекційні підрозділи.

Таким чином, правові інструменти в системі адміністративного контролю у сфері запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, утворюють багаторівневу систему, що поєднує національні та міжнародні норми, превентивні й примусові заходи, а також правові механізми взаємодії державних органів із приватними учасниками ринку [33]. Їх ефективність залежить не лише від якості нормативно-правового забезпечення, але й від здатності регуляторів оперативно адаптуватися до нових викликів, що виникають у динамічному цифровому середовищі. Розглянемо наведене докладніше.

Починаючи аналіз правових інструментів в системі адміністративного контролю, спрямованих на запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів варто вказати, що у світі регулювання діяльності з віртуальними активами охоплює широкий набір вимог і стандартів, що залежать від особливостей кожної окремої держави [32]. Чимало країн уже протягом кількох років запроваджують власні правові механізми, спрямовані на підвищення прозорості та безпечності операцій, забезпечення їх законності, а також захист прав інвесторів і користувачів. Важливим завданням таких заходів є протидія відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, проте при цьому підходи до регулювання відрізняються між країнами, оскільки залежать від національних пріоритетів, економічних умов та правової традиції [199].

ЄС запровадив Регламент МіСА, який встановлює вимоги до криптовалютних бірж, кастодіальних сервісів та інших постачальників послуг, пов'язаних з віртуальними активами. Цей механізм передбачає класичну модель ліцензування на рівні кожної країни-члена.

Варто зазначити, що у багатьох державах ЄС уже діють системи авторизації, за якими провайдери послуг повинні подавати заяви для внесення до національних реєстрів. Лише після цього вони можуть легально працювати у відповідній країні. Водночас на сьогодні в ЄС відсутній механізм «паспортизації», тож дозвіл, отриманий в одній державі, не дає права автоматично вести діяльність у всіх інших країнах Союзу [32].

У Сполучених Штатах немає єдиного федерального закону, який би комплексно регулював криптовалюти та суміжну діяльність, а функції контролю розподілені між кількома органами. Наприклад, Служба з боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN) вимагає, щоб криптовалютні обмінники реєструвалися як постачальники грошових послуг.

Окремі регулятори, такі як SEC (Комісія з цінних паперів і бірж) та CFTC (Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами), здійснюють нагляд за певними сегментами криптоіндустрії [175]. Крім того додатково, в деяких штатах діють так звані «інноваційні сендбокси», як спеціальні правові режими, що дозволяють компаніям у тестовому форматі запускати діяльність під наглядом місцевої влади. Щоб потрапити до такого сендбоксу, бізнес має подати заявку та пакет документів, передбачених законодавством штату, і після позитивного розгляду може офіційно розпочинати роботу в межах цієї території [146].

Безумовно багато країн перебувають на початковій стадії формування законодавчої бази для криптовалюотної індустрії. Водночас, Аргентина та Південна Африка вже почали впроваджувати механізми авторизації постачальників криптопослуг, орієнтуючись на міжнародні стандарти прозорості та безпеки [174].

Крім того у низці азійських країн регулятивний підхід подібний до європейського. Так, Японія вважається однією з найсуворіших юрисдикцій у сфері криптовалют і вимагає обов'язкової реєстрації провайдерів послуг у місцевому Фінансовому агентстві. У Сінгапурі та Південній Кореї також діють ліцензійні процедури для учасників ринку віртуальних активів [176].

Системи регулювання зазвичай включають такі елементи, як обов'язкова авторизація чи ліцензування, регулярне звітування, капітальні вимоги, заходи з ідентифікації клієнтів та запобігання відмиванню коштів. Значну роль у цьому процесі відіграють внутрішній аудит та дотримання стандартів кібербезпеки. Попри спроби гармонізувати ці підходи на глобальному рівні, єдиного міжнародного нормативного механізму наразі не існує, що ускладнює провайдерам масштабування бізнесу на кілька юрисдикцій одночасно.

Світова тенденція у сфері регулювання віртуальних активів спрямована на пошук балансу між стимулюванням інновацій та захистом інтересів користувачів і стабільності фінансових ринків. Міжнародні структури, зокрема Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей [162], відіграють ключову роль у формуванні стандартів, сприяючи зближенню регуляторних практик у різних країнах.

Ключовим елементом вітчизняного регулювання є процедура ліцензування провайдерів послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, що має на меті створення «контрольованого шлюзу» на ринок, фільтрування нелегальних операторів та забезпечення постійного нагляду за дотриманням стандартів протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму [200].

Ліцензування у публічно-правовому розумінні є інструментом адміністративного контролю, що забезпечує попередню перевірку суб'єкта господарювання на відповідність визначеним критеріям [202]. У сфері фінансових послуг, особливо пов'язаних з високим ризиком відмивання коштів, ліцензування виконує подвійну функцію: 1) реверсивну, як-то недопущення на ринок суб'єктів із сумнівною репутацією, неналежними внутрішніми процедурами чи недостатнім рівнем капіталізації; 2) контрольну, шляхом забезпечення механізму постійного нагляду за діяльністю суб'єктів та можливість оперативного реагування на порушення.

На відміну від традиційних фінансових інститутів (банків, страхових компаній, небанківських фінансових установ), провайдери послуг з віртуальних активів діють у значно більш динамічному середовищі, де швидкість технологічних змін і глобальна доступність платформ створюють додаткові регуляторні виклики.

Саме тому процедура ліцензування має враховувати такі фактори: відсутність фізичної інфраструктури (у багатьох випадках діяльність здійснюється виключно онлайн); можливість обслуговування клієнтів з будь-якої юрисдикції; ризики анонімності транзакцій і використання технологій, що ускладнюють відстеження походження коштів (наприклад, міксери, *privacy coins*); швидка зміна бізнес-моделей (наприклад, поява DeFi-платформ).

Процес отримання ліцензії на провадження діяльності з віртуальними активами в нашій державі можна умовно поділити на кілька взаємопов'язаних етапів, кожен з них має власне регуляторне навантаження та спрямований на перевірку не лише документальної, але й фактичної готовності суб'єкта до роботи у правовому полі [202].

Зокрема підготовчий етап передбачає комплекс внутрішніх організаційних та юридичних дій. Так, потенційний провайдер має визначити форму своєї присутності на ринку. На цьому ж етапі формуються ключові політики та процедури з протидії відмиванню коштів, призначається відповідальна особа, налагоджується система внутрішнього контролю, визначається структура власності з повним розкриттям кінцевих бенефіціарів. Варто вказати, що саме на цьому етапі важливим елементом є забезпечення належного рівня кіберзахисту та перевірка готовності ІТ-інфраструктури.

Наступний етап, а саме етап подання заявки полягає у формалізації підготовлених матеріалів. Зокрема до органу ліцензування подається пакет документів, який містить установчі папери, відомості про власників та управлінців, докази фінансової спроможності, опис технологічних рішень та політики безпеки, а також внутрішні регламенти політики та процедури з протидії відмиванню коштів [202].

Перевірочний етап є найбільш критичним з точки зору регулятора, оскільки Міністерство цифрової трансформації проводить комплексну оцінку поданих даних, аналізує фінансову звітність, перевіряє благонадійність керівництва та кінцевих власників, а також тестує готовність ІТ-систем до роботи відповідно до вимог чинного законодавства та міжнародних стандартів (наприклад, FATF Travel Rule).

Етап прийняття рішення завершує ліцензійну процедуру, і у разі позитивного результату суб'єкт господарювання отримує ліцензію та вноситься до офіційного реєстру провайдерів. У протилежному випадку, якщо виявлено порушення або невідповідність вимогам, у видачі ліцензії відмовляють із зазначенням конкретних підстав [202].

І останній, заключний, так званий післяліцензійний нагляд – це безперервний процес, під час якого провайдер має регулярно звітувати перед регуляторними органами, проходити планові та позапланові перевірки, повідомляти про зміни у власності або структурі управління, а також підтримувати актуальність політик і процедур політики та процедури з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [202].

Для глибшого розуміння українського підходу важливо розглянути, як процедура ліцензування організована в інших юрисдикціях. Зокрема Європейський Союз діє в межах регламенту МіСА, який встановлює єдині вимоги для всіх країн-членів, але залишає процес видачі ліцензій на рівні національних регуляторів. Так, провайдери повинні відповідати критеріям капіталізації, надійності IT-інфраструктури та прозорості власності. До 2026 року принцип «єдиного паспорта» ще не застосовується, тому ліцензію потрібно отримувати окремо в кожній країні [161].

США мають децентралізовану модель, де на федеральному рівні оператори мають реєструватися в FinCEN як грошові сервісні бізнеси. Крім того додатково кожен штат може вимагати власну ліцензію (як-от BitLicense у Нью-Йорку), що створює складний регуляторний ландшафт, але дає змогу адаптувати правила до місцевих умов.

Азійські країни демонструють різні підходи, зокрема Японія впровадила сувору систему обов'язкової реєстрації у фінансовому агентстві, Сінгапур ліцензує діяльність згідно з Payment Services Act, а Південна Корея встановила високі стандарти AML та вимагає підтвердження від банків про реальність рахунків користувачів.

Ці приклади свідчать, що українська модель, поєднуючи елементи попереднього контролю та постійного нагляду, фактично наближається до європейського формату, але має потенціал для додаткової гнучкості за зразком окремих азійських ринків.

Таким чином, становлення системи ліцензування провайдерів послуг з віртуальними активами в Україні супроводжується низкою викликів [7]. По-перше,

фрагментарність законодавчої бази. Хоча Закон «Про віртуальні активи» ухвалено, він ще не набув чинності, що фактично блокує запуск офіційної процедури. Також відсутні затверджені підзаконні акти, які б деталізували технічні та організаційні вимоги. По-друге, податкові невизначеності, а саме відсутність чітких правил оподаткування операцій з віртуальними активами створює ризик для інвесторів і провайдерів та знижує привабливість українського ринку для міжнародних гравців. По-третє, гармонізація з міжнародними стандартами вимагає часу та ресурсів. Так, положення FATF та регламенту MiCA передбачають технічні інструменти, зокрема Travel Rule, які потребують значних інвестицій у технологічну інфраструктуру [180]. По-четверте, технічні та кібербезпекові ризики задля уникнення яких провайдери повинні гарантувати безпеку персональних і фінансових даних користувачів, що особливо актуально в умовах зростання кіберзлочинності. По-п'яте, міжвідомча координація, а саме чіткий розподіл повноважень між Мінцифри, Держфінмоніторингом, НБУ та НКЦПФР, що потребує чіткої регламентації для уникнення дублювання або прогалин у нагляді.

Варто вказати, що перспективи ліцензування у сфері віртуальних активів в Україні напряду залежать від швидкості впровадження комплексних змін у нормативному полі та від оптимальної інтеграції з міжнародними ринками. Так, найближчим часом очікується введення в дію закону «Про віртуальні активи» у редакції, що враховуватиме вимоги ЄС, що створить можливість для запуску повноцінного механізму ліцензування та формування офіційного реєстру провайдерів.

Серед інноваційних рішень можна очікувати електронну платформу подачі та обробки ліцензій, що скоротить бюрократичні бар'єри та зробить процедуру більш прозорою [142]. Також можливе запровадження регуляторних сендбоксів, де інноваційні проекти зможуть тестувати свої продукти під наглядом регулятора без повного пакету ліцензійних вимог.

З точки зору міжнародної інтеграції важливим є налагодження обміну даними про ліцензіатів між Україною та іншими країнами, щоб запобігати так званому

«форум-шопінгу» коли оператори вибирають юрисдикцію лише заради мінімальних вимог.

Ключовою тенденцією має стати посилення вимог до кіберзахисту та звітності, адже прозорість і безпека операцій є основою довіри до ринку віртуальних активів.

На сучасному етапі становлення вітчизняного ринку віртуальних активів, який функціонує у взаємозв'язку з глобальною блокчейн-екосистемою та спирається на розвинену технологічну інфраструктуру, існує низка факторів, що суттєво стримують його повноцінний розвиток і стабільне функціонування на внутрішньому рівні. До ключових проблем слід віднести: а) недостатнє та фрагментарне правове регулювання відносин, пов'язаних з обігом віртуальних активів; б) відсутність ефективної системи оподаткування доходів, отриманих від операцій з ними; в) брак належних правових гарантій захисту права власності учасників ринку; г) відсутність дієвих інструментів контролю за рухом віртуальних активів, які потенційно можуть використовуватися для відмивання коштів [184].

Компаративіський аналіз дозволяє зазначити, що більшість юрисдикцій вже сформували власні підходи до врегулювання цих питань, виходячи з національних правових традицій, економічних інтересів та рівня розвитку фінансової системи. Приклади законодавчого врегулювання у різних моделях можна знайти в США, Німеччині, Мальті, Гібралтарі, Швейцарії, Ліхтенштейні, Естонії, Японії та ряді інших країн [124].

Як слушно зауважують окремі автори, на початкових етапах поширення віртуальних активів державні органи у світі фактично втратили можливість запровадити повну заборону на їх використання, внаслідок чого вони швидко здобули популярність серед користувачів. Водночас, досвід обігу та спроб регуляції віртуальних активів засвідчив, що цей інструмент має високу волатильність, транзакції з його використанням нерідко супроводжуються значними часовими затримками, а розвиток цифрової економіки сприяв і зростанню рівня кіберзлочинності [35].

У зв'язку з цим очевидним є висновок, що Україна, беручи до уваги специфіку сучасних фінансово-віртуальних процесів, повинна сформувану та чітко визначену стратегію правового регулювання сфери віртуальних активів, важливим елементом якої має стати створення ефективних національних механізмів запобігання або мінімізації практик легалізації коштів, здобутих незаконним шляхом, із врахуванням безпосередніх ризиків для фінансової системи держави, що виникають у контексті збройної агресії з боку країни-агресора [203].

Крім того варто пам'ятати, що національна політика України у сфері протидії відмивання коштів, базується на міжнародно-правових зобов'язаннях нашої держави та спрямована на захист національної економіки від протиправних посягань [204]. Виконуючи міжнародні стандарти, Україна має водночас враховувати специфіку їх імплементації у межах власної правової системи, а також соціально-економічні особливості внутрішнього середовища. На наш погляд, саме такий підхід сформує стратегічний напрямок пошуку оптимального балансу між необхідністю дотримання глобальних норм і захистом національних інтересів.

Разом з тим варто акцентувати увагу на тому, що процеси діджиталізації (цифровізації) економіки відкрили нові можливості для протиправної діяльності суб'єктів, що займаються відмиванням коштів. Зокрема розвиток фінансових технологій дозволив змінити механізми здійснення незаконних транзакцій, підвищивши їхню анонімність і технологічну складність, що призвело до зростання масштабів злочинної активності у сфері легалізації доходів та фінансування протиправних дій [188].

Оцінити реальні масштаби відмивання коштів у світі вкрай складно через прихований характер таких операцій, багаторівневі та багатоепізодні схеми їх реалізації. Проте, за даними Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), щорічний обсяг відмиваних коштів становить від 2% до 5% світового ВВП, що еквівалентно приблизно 715 млрд – 1,87 трлн євро. Таким чином, ця діяльність, включно із «самовідмиванням», утворює глобальний сегмент тіньової економіки, обсяг якого може сягати 225 млрд доларів США [146].

Згідно з експертним звітом Europol, від 0,7% до 1,28% сукупного річного ВВП Європейського Союзу виявляється залученим у підозрілу фінансову діяльність, переважно пов'язану з відмиванням доходів. Це свідчить про мільярди євро незаконних коштів, що циркулюють навіть у межах економічно розвинених та прозорих фінансових систем [155].

Ситуація у сфері віртуальних активів додатково ускладнює проблему. Так, лише у 2022 році обсяг віртуальних активів, переведених через незаконні електронні адреси без належного моніторингу операцій, склав близько 23,8 млрд доларів США, що на 68% перевищує показник 2021 року [175]. При цьому основними одержувачами віртуальних активів стали централізовані біржі, які отримали майже половину загальної суми. Примітно, що навіть за наявності на цих платформах розвинених процедур комплаєнсу та моніторингу, вони залишаються привабливими для правопорушників через можливість швидкої конвертації незаконних активів у готівку [190].

Запобігання відмиванню коштів, зокрема через операції з віртуальними активами, наразі є надзвичайно актуальною для Сполучених Штатів – держави, яка традиційно є світовим лідером у сфері економіки та високих технологій [191]. Так федеральні положення §1956 та §1957 Кримінального кодексу США спрямовані на запобігання відмивання коштів, і були впроваджені в межах Закону про боротьбу з незаконним обігом наркотиків, статті якого охоплюють чотири категорії злочинних дій: 1) фінансові операції через банки; 2) фізичне переміщення активів; 3) використання інструментів фінансових установ; 4) грошові перекази. Положення сформульовані досить широко, що дозволяє судам ефективно застосовувати їх навіть до нових та складних цифрових схем легалізації доходів [1].

Задля кваліфікації діяння за §1956, необхідно довести, що фінансова операція включала або переведення коштів електронним чи іншим способом, або використання одного чи кількох фінансових інструментів, які впливають на ділові відносини на рівні штату чи федеральному рівні.

Варто вказати, що як вказується у спеціальних джерелах, протягом останніх років федеральні прокурори США успішно застосовували ці положення до схем із

використанням криптовалют. Зокрема вони висували звинувачення розробникам онлайн-платформ, які дозволяли користувачам обмінювати віртуальні активи на незаконні товари чи послуги. Федеральні суди підтверджували, що транзакції з біткойнами та іншими віртуальними активами можуть слугувати підставою для обвинувачень у відмиванні коштів [150].

Крім того, звинувачення висувалися проти розробників певних платіжних систем для віртуальних активів, нібито створених з метою полегшення незаконних операцій і відмивання коштів, до яких застосовувалися звинувачення у змові для відмивання коштів та випуску нелегальних фінансових продуктів [150].

Федеральне бюро фінансових розслідувань США FinCEN, яке відповідає за реалізацію основного федерального законодавства у сфері боротьби з відмиванням коштів, активно застосовує адміністративні заходи до криптобірж, що включає санкції за недотримання вимог щодо моніторингу підозрілих операцій і невиконання програм AML.

Як показовий приклад можна навести кейс 21 листопада 2023 року, коли FinCEN ініціювала безпрецедентні правові заходи проти Binance Holdings Ltd. та її дочірніх компаній за порушення американського законодавства у сфері боротьби з відмиванням коштів. Так, Binance, що є найбільшою у світі криптобіржею, через яку проходить близько 60% централізованої спотової торгівлі віртуальними активами, уклала мирову угоду з FinCEN та Управлінням контролю за іноземними активами США OFAC, що зумовило справу, яка стосувалася невиконання вимог Закону про банківську таємницю, а також недотримання програм міжнародних економічних санкцій, що включало нездатність запобігати транзакціям із терористичними організаціями та неінформування про підозрілі операції, пов'язані із правопорушниками та відмивачами коштів.

Разом з тим Binance дозволила користувачам із США проводити транзакції з особами в санкційних юрисдикціях, таких як Іран, Північна Корея, Сирія та тимчасово окуповані території нашої держави, включно з Кримом, що створило значні ризики для національної та міжнародної фінансової безпеки.

Відповідно наступним дієвим інструментом варто визнати звітність та моніторинг, який дозволяє виявляти тенденції та аномалії в обігу віртуальних активів. Варто вказати, що ключовим аспектом у сфері фінансового моніторингу є міжвідомча координація дій його учасників, що обумовлено тим, що інститут фінансового моніторингу має системний характер і базується на врегульованих відносинах між окремими групами суб'єктів, які беруть участь у моніторингових процесах.

Міжвідомча взаємодія передбачає спільну діяльність учасників фінансового моніторингу шляхом обміну інформацією та координації заходів з метою виявлення, запобігання та припинення фактів відмивання коштів. На нашу думку, така взаємодія сприяє підвищенню стійкості фінансової системи, обмеженню її використання для незаконних цілей та зміцненню національної безпеки.

Зокрема, окремі дослідники [26, с. 28] виділяють кілька груп відносин, на яких базується організація фінансового моніторингу та міжвідомча координація: а) відносини між фінансовими установами та іншими особами, що виконують посередницькі функції під час здійснення фінансових операцій (суб'єктами первинного фінансового моніторингу), та їхніми клієнтами; б) взаємодія суб'єктів первинного моніторингу з Державною службою фінансового моніторингу; взаємовідносини суб'єктів первинного фінансового моніторингу з органами регулювання та нагляду за їхньою діяльністю; в) співпраця Держслужби фінансового моніторингу з правоохоронними, контролювальними та іншими державними органами; г) взаємодія Держслужби фінансового моніторингу з аналогічними підрозділами фінансової розвідки за кордоном; координація між суб'єктами первинного моніторингу різних країн; г) співпраця з іншими суб'єктами господарювання, зокрема представниками визначених нефінансових сфер та професій, їхніми клієнтами і відповідними органами регулювання.

Особливістю цих відносин є конфіденційність інформації про фінансові операції клієнтів, яка охороняється законами про банківську та комерційну таємницю й іншими видами професійної таємниці.

Законодавчо це врегульовано, зокрема у ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [74], де визначено суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у контексті запобігання фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Логічним є те, що на державному рівні контрольні функції у сфері фінансового моніторингу здійснюють органи державної влади, зокрема Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство юстиції, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації. Водночас суттєву роль відіграють і суб'єкти первинного фінансового моніторингу [37, с. 16].

Варто вказати, що питання міжвідомчої взаємодії детально не розкриті, але відображені у Положенні «Про Державну службу фінансового моніторингу України» [69]. Так, пункт 7 передбачає, що Державна служба фінансового моніторингу, як центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку: з іншими органами державної влади та допоміжними службами, створеними Президентом України; з тимчасовими консультативними та дорадчими органами, утвореними Кабінетом Міністрів; з органами місцевого самоврядування; з громадськими об'єднаннями, спілками та профспілками; з організаціями роботодавців; з відповідними органами інших держав та міжнародними структурами; з підприємствами, установами та організаціями. Слід підкреслити, що такий широкий спектр уповноважених суб'єктів контролю у зазначених сферах законом створює потребу у чіткому регулюванні процесу взаємодії та координації їхніх дій, щоб уникнути дублювання функцій та забезпечити ефективність контролю [143].

У сфері фінансового моніторингу велике значення має організація обміну інформацією та оброблення даних між різними суб'єктами. З цією метою на законодавчому рівні був розроблений Порядок електронної взаємодії між

суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу України [77].

Водночас, слід зазначити, що питання міжвідомчої співпраці врегульовані не лише цим документом, а й низкою інших нормативних актів, які встановлюють порядок обміну інформацією та виконання інших функцій між учасниками системи фінансового моніторингу. До таких актів належать спільний наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України узагальнених та додаткових матеріалів Національному антикорупційному бюро України та отримання від нього інформації про їх розгляд» [80], який регламентує процедуру передачі Державною службою фінансового моніторингу узагальнених матеріалів до НАБУ та отримання від нього інформації про хід їх розгляду;

Разом з тим варто згадати Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України» [80], який встановлює механізм обміну даними між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу, а також вимоги до формату та структури електронних повідомлень (пізніше втратив чинність);

Також Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України» [78], у якому визначені процедури організації та забезпечення обміну інформацією між цими суб'єктами.

Наведені нормативні акти створюють чіткі правила та стандарти взаємодії, що дозволяє системно координувати діяльність усіх учасників фінансового моніторингу та підвищує ефективність запобігання правопорушенням у досліджуваній сфері.

Крім того Державною службою фінансового моніторингу України організовано обмін інформацією у сфері фінансового моніторингу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення». Цей порядок визначає вимоги та формати повідомлень для обміну даними та наразі поступово набирає чинності.

Серед нормативних документів, що регулюють міжвідомчу взаємодію, слід виділити спільний наказ Міністерства фінансів України та МВС України «Про порядок надання Державною службою фінансового моніторингу України Національній поліції узагальнених та додаткових матеріалів і отримання інформації про їх розгляд» [81], який встановлює механізм передачі матеріалів та отримання зворотної інформації від поліції; Наказ Міністерства фінансів України «Про порядок обміну інформацією з питань фінансового моніторингу» [84], що регламентує формати повідомлень, структури, реквізити, довідники та порядок створення і доступу до електронного кабінету системи фінансового моніторингу; Наказ Міністерства фінансів України «Про погодження строків подання запитуваної інформації» [85], який визначає процедуру узгодження строків між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою у разі об'єктивних причин затримки; Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок надання державними органами інформації про клієнта на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу» [79], що регулює порядок отримання даних у разі неможливості безоплатного доступу до загальнодоступних реєстрів; Наказ Міністерства фінансів України «Про порядок надання інформації щодо моніторингу фінансових операцій» [83], що визначає механізм надання даних про операції клієнтів, які підлягають фінансовому моніторингу; спільні накази Міністерства фінансів із СБУ, ДБР, службою зовнішньої розвідки та іншими відомствами [78, 82, 86,87], які встановлюють порядок подання узагальнених матеріалів, їх структуру, реєстрацію, розгляд, отримання зворотної інформації та забезпечення конфіденційності.

Проведений аналіз дає підстави відзначити, що нормативно-правова база України досить детально регламентує міжвідомчу взаємодію у сфері фінансового моніторингу, що дозволяє забезпечувати системність, оперативність та відповідність сучасним вимогам у діяльності Державної служби фінансового моніторингу та її

партнерів. Водночас постійне оновлення законодавства сприяє удосконаленню інституційних механізмів реагування на фінансові ризики та загрози.

Досліджуючи проблематику міжвідомчої взаємодії учасників системи фінансового моніторингу у сфері запобігання відмиванню коштів, перш за все, слід окреслити поняття «взаємодія».

У словнику української мови термін «взаємодія» визначено як філософську категорію, що характеризує процеси впливу об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і здатність одного об'єкта породжувати інший [101, с. 88]. З точки зору філософії, ця категорія являє собою загальну форму взаємозв'язку явищ, сутність якого полягає у взаємному впливі одного об'єкта на інший [29, с. 458].

У сфері управління взаємодія розглядається як форма взаємозв'язку елементів системи, завдяки якій вони доповнюють один одного і забезпечують ефективне функціонування системи загалом. Зокрема, окремі автори підкреслюють, що управлінська функція взаємодії спрямована на перетворення системи від індивідуального функціонування до узгодженої діяльності за місцем, часом та цілями [27, с. 9].

У юридичному аспекті взаємодія передбачає співпрацю, обмін інформацією та взаємовплив між суб'єктами правовідносин задля досягнення певних цілей [100, с. 109]. Окремі дослідники зазначають, що взаємодія являє собою систему, що складається з суб'єктів, відносин між ними, об'єктів та спільної мети діяльності [37]. Таким чином, у процесі взаємодії відбувається взаємний вплив об'єктів один на одного.

Науковці також досліджували принципи взаємодії у сфері протидії корупції. Зокрема, деякі автори визначають їх як систему установок і положень, що відображають закономірності розвитку правоохоронних відносин і регулюють взаємовідносини суб'єктів для виконання спільних і індивідуальних завдань [122, 130].

За аналогією, принципи взаємодії учасників фінансового моніторингу можна визначити як сукупність базових положень, що відображають закономірності

розвитку відносин у сфері фінансового моніторингу та визначають взаємовідносини суб'єктів для реалізації покладених завдань.

Аналізуючи форми взаємодії у фінансовому моніторингу, можна виділити організаційну та правову. До організаційної належать обмін інформацією, проведення нарад і спільних засідань, спрямованих на протидію легалізації коштів та фінансуванню тероризму. Правова форма включає участь у спеціальних операціях, оперативно-розшукових заходах, укладання адміністративних договорів та нормотворчу діяльність [113].

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають право звертатися до правоохоронних органів із запитом на отримання конкретної інформації, яку останні зобов'язані надати протягом десяти робочих днів, що забезпечує контроль адміністративної звітності та ефективність системи протидії легалізації злочинних доходів.

Серед ключових органів у цій сфері слід визначити Бюро економічної безпеки, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України та Державну прикордонну службу.

Електронна взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу, зокрема між первинними суб'єктами та Державною службою фінансового моніторингу, регламентується відповідними наказами Міністерства фінансів України. Вони визначають типи повідомлень, файли для обміну інформацією та порядок роботи з електронними кабінетами, включаючи повідомлення про суб'єкта, фінансові операції, підозрілу діяльність, замороження активів, розбіжності щодо бенефіціарів та інші [77, 78].

Оновлені нормативні акти деталізують порядок створення особистих електронних кабінетів та регламентують механізми інформаційного обміну, забезпечуючи більш ефективну та структуровану взаємодію між суб'єктами фінансового моніторингу і Державною службою фінансового моніторингу.

У сучасних умовах швидкого розвитку фінансових технологій та цифрових ринків спостерігається стрімке зростання ролі віртуальних активів у глобальному економічному обороті, що створює нові можливості для легальної діяльності, але

водночас становить значні ризики для фінансової безпеки держави, оскільки віртуальні активи можуть використовуватися для відмивання так званих «брудних коштів».

Особливість таких активів полягає в високому рівні анонімності, швидкості транзакцій і відсутності централізованого контролю, що ускладнює відстеження походження коштів та встановлення кінцевих бенефіціарів. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у вдосконаленні процедур взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами з метою підвищення ефективності запобігання правопорушенням у цій сфері [123].

Сучасна практика показує, що ефективна боротьба з відмиванням коштів вимагає інтегрованого підходу, який поєднує адміністративні, юридичні та технологічні засоби контролю. Зокрема, ключовим елементом є інформаційна взаємодія між суб'єктами первинного фінансового моніторингу, Державною службою фінансового моніторингу та правоохоронними органами. Наявні нормативно-правові акти та внутрішні регламенти часто передбачають механізми обміну інформацією, проте вони не завжди оптимально враховують специфіку віртуальних активів та ризиків, пов'язаних із їх обігом, що створює прогалини у практичному застосуванні процедур моніторингу, що, у свою чергу, знижує ефективність протидії відмиванню коштів.

Ризик-орієнтований підхід, рекомендований міжнародними стандартами FATF, передбачає концентрацію ресурсів на ті операції та суб'єкти, які потенційно несуть найбільшу загрозу фінансовій системі. У контексті віртуальних активів це означає необхідність систематичного аналізу транзакцій на предмет аномалій, оцінки репутаційних ризиків контрагентів, використання спеціалізованих програмних рішень для відстеження блокчейн-транзакцій та забезпечення інтеграції цих інструментів у практику фінансового моніторингу. Відсутність чітких методичних рекомендацій у цьому напрямі створює значні перешкоди для ефективного застосування ризик-орієнтованого підходу на практиці [121].

Вдосконалення процедур інформаційної взаємодії потребує системного підходу, що охоплює декілька рівнів: організаційний, нормативний та

технологічний. На організаційному рівні важливо визначити чіткі алгоритми обміну інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами, встановити стандарти формування та подання аналітичних звітів, а також регламентувати строки реагування на потенційно підозрілі операції. На нормативному рівні необхідно забезпечити узгодженість внутрішніх правил суб'єктів моніторингу з вимогами законодавства та міжнародних стандартів, що створює правову базу для безпечного обміну інформацією. Технологічний рівень передбачає впровадження сучасних інформаційних систем, які дозволяють автоматизувати процес збору, аналізу та передачі даних у режимі реального часу.

Наукові дослідження свідчать, що ефективність протидії відмиванню коштів значно зростає при комплексному застосуванні ризик-орієнтованого підходу разом із систематизованою методичною підтримкою [125]. Методичні рекомендації у цій сфері виконують роль нормативно-організаційного інструменту, що забезпечує уніфікацію процедур, зменшення суб'єктивного фактору при оцінці ризиків та підвищення швидкості реагування на потенційні загрози. Вони дозволяють уніфікувати критерії оцінки підозрілих транзакцій, визначити пріоритети для перевірки та встановити механізми взаємного інформування між усіма учасниками фінансового моніторингу.

Особливу актуальність розробка методичних рекомендацій набуває у зв'язку із специфікою віртуальних активів, які можуть швидко переміщуватися між різними юрисдикціями, ускладнювати відстеження походження коштів та обходити традиційні системи контролю.

Застосування ризик-орієнтованого підходу дозволяє спрямувати ресурси на найбільш небезпечні транзакції, що підвищує ефективність роботи як фінансових установ, так і державних органів [121]. При цьому методичні рекомендації можуть передбачати алгоритми взаємодії, засновані на типології ризиків, критерії оцінки підозрілих операцій, регламентовані формати обміну даними, а також рекомендації щодо використання сучасних аналітичних програмних рішень та інструментів блокчейн-аналітики.

Додатковим аргументом на користь розробки методичних рекомендацій є потреба у підвищенні професійної компетентності співробітників суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів. Уніфіковані рекомендації надають можливість для систематичного навчання персоналу, покращують взаєморозуміння між різними структурами та сприяють створенню ефективної координації дій у режимі реального часу, що особливо важливо у ситуаціях, коли швидкість реагування є критичною для попередження або зупинення незаконних фінансових операцій.

Нарешті, розробка методичних рекомендацій має важливе значення для підвищення довіри до національної фінансової системи з боку міжнародних партнерів та інвесторів. Узгоджені процедури, чіткі критерії оцінки ризиків та прозорі механізми взаємодії забезпечують ефективність протидії відмиванню коштів і демонструють відповідність національної системи міжнародним стандартам FATF, що є ключовим фактором інтеграції України у світову фінансову спільноту.

Таким чином, розробка методичних рекомендацій щодо вдосконалення процедур інформаційної взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами є надзвичайно доцільною та обґрунтованою. Вона дозволяє систематизувати і уніфікувати процес обміну інформацією між суб'єктами моніторингу та правоохоронцями; забезпечити ефективне застосування ризик-орієнтованого підходу у процесі оцінки та контролю фінансових потоків, пов'язаних з віртуальними активами; підвищити швидкість і якість реагування на потенційно підозрілі фінансові операції; підвищити професійну компетентність персоналу та рівень міжвідомчої координації; зміцнити довіру до фінансової системи на національному та міжнародному рівнях.

Усі наведені фактори підтверджують необхідність створення та впровадження методичних рекомендацій, які будуть адаптовані до сучасних реалій фінансового ринку, зокрема до специфіки віртуальних активів, та забезпечать більш ефективну протидію відмиванню «брудних коштів». Без таких рекомендацій існує високий ризик виникнення прогалин у практичній реалізації фінансового моніторингу, що

може призвести до серйозних економічних та репутаційних втрат для держави та фінансових установ.

Підводячи підсумок проведеному аналізу варто вказати, що правові інструменти в системі адміністративного контролю відіграють ключову роль у забезпеченні протидії відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, оскільки вони формують нормативно-правову основу для запровадження ефективних механізмів фінансового моніторингу та взаємодії між суб'єктами контролю.

Сучасна практика демонструє, що ефективність запобігання незаконному обігу віртуальних активів значною мірою залежить від поєднання формалізованих процедур перевірки та оцінки ризиків, механізмів контролю за транзакціями, а також від оперативного обміну інформацією між фінансовими установами і правоохоронними органами.

Унікальність правових інструментів полягає у їх здатності адаптуватися до специфіки цифрових фінансових технологій, зокрема до децентралізованих систем та анонімності транзакцій, що дозволяє підвищувати ефективність ризик-орієнтованого підходу. Водночас комплексне використання цих інструментів забезпечує баланс між регуляторним контролем і розвитком інноваційного фінансового середовища, мінімізуючи ризики виникнення «білого шуму» у фінансових операціях та підвищуючи точність і швидкість виявлення підозрілих транзакцій.

Таким чином, правові інструменти в системі адміністративного контролю не лише формалізують механізми запобігання відмиванню коштів, а й створюють платформу для інтегрованої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів, забезпечуючи стійку та адаптивну систему запобігання відмивання коштів у сфері віртуальних активів, виступаючи ключовим фактором підвищення національної фінансової безпеки та довіри до цифрових фінансових інструментів.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що у сучасних умовах розвитку фінансових технологій та розширення обігу віртуальних активів виникає потреба у чіткій структуризації суб'єктів фінансового моніторингу, що забезпечує ефективне запобігання відмиванню коштів. На основі аналізу функціональних повноважень, рівня доступу до інформації та ступеня ризику, що опрацьовується, запропоновано авторську класифікацію спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу, яка включає п'ять типів суб'єктів:

1) Центральні координуючі органи виконують стратегічну роль у системі фінансового моніторингу, забезпечуючи координацію діяльності всіх учасників, визначення пріоритетів контролю та розробку методичних рекомендацій. Вони мають повний доступ до фінансових потоків, аналітичних баз даних та звітності суб'єктів ринку.

2) Оперативно-аналітичні підрозділи відповідають за збір, обробку та аналіз даних про фінансові транзакції, ідентифікацію підозрілих операцій і надання рекомендацій щодо оперативного реагування. Вони застосовують ризик-орієнтований підхід і використовують сучасні аналітичні інструменти, включно з блокчейн-аналітикою.

3) Контролюючі установи суб'єктів ринку здійснюють нагляд за виконанням правил фінансового моніторингу на рівні окремих фінансових установ та операторів віртуальних активів. Вони перевіряють відповідність внутрішніх процедур вимогам законодавства і повідомляють про підозрілі транзакції.

4) Координуючі міжвідомчі агентства забезпечують інформаційний обмін між фінансовими органами та правоохоронними структурами, сприяють юридичному супроводу та інтеграції даних, розробці єдиних стандартів взаємодії.

5) Ризик-орієнтовані підрозділи фокусуються на роботі з високоризиковими транзакціями та складними схемами легалізації коштів. Вони застосовують спеціалізовані інструменти, алгоритми оцінки ризиків і технології штучного інтелекту для виявлення аномальних операцій.

Аргументовано, що запропонована класифікація забезпечує науково обґрунтовану систематизацію суб'єктів фінансового моніторингу, спрямовану на підвищення ефективності протидії відмиванню коштів у сфері віртуальних активів. Вона створює передумови для чіткої координації дій, уніфікації процедур обміну інформацією, застосування ризик-орієнтованого підходу та підвищення професійної компетентності персоналу всіх рівнів.

2. Обґрунтовано, що вдосконалення процедур інформаційної взаємодії потребує системного підходу, що охоплює декілька рівнів: організаційний, нормативний та технологічний. На організаційному рівні важливо визначити чіткі алгоритми обміну інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами, встановити стандарти формування та подання аналітичних звітів, а також регламентувати строки реагування на потенційно підозрілі операції. На нормативному рівні необхідно забезпечити узгодженість внутрішніх правил суб'єктів моніторингу з вимогами законодавства та міжнародних стандартів, що створює правову базу для безпечного обміну інформацією. Технологічний рівень передбачає впровадження сучасних інформаційних систем, які дозволяють автоматизувати процес збору, аналізу та передачі даних у режимі реального часу.

Вказано, що наукові дослідження свідчать, що ефективність протидії відмиванню коштів значно зростає при комплексному застосуванні ризик-орієнтованого підходу разом із систематизованою методичною підтримкою. Методичні рекомендації у цій сфері виконують роль нормативно-організаційного інструменту, що забезпечує уніфікацію процедур, зменшення суб'єктивного фактору при оцінці ризиків та підвищення швидкості реагування на потенційні загрози. Вони дозволяють уніфікувати критерії оцінки підозрілих транзакцій, визначити пріоритети для перевірки та встановити механізми взаємного інформування між усіма учасниками фінансового моніторингу.

Підкреслено, що особливу актуальність розробка методичних рекомендацій набуває у зв'язку із специфікою віртуальних активів, які можуть швидко переміщуватися між різними юрисдикціями, ускладнювати відстеження походження

коштів та обходити традиційні системи контролю. Застосування ризик-орієнтованого підходу дозволяє спрямувати ресурси на найбільш небезпечні транзакції, що підвищує ефективність роботи як фінансових установ, так і державних органів. При цьому методичні рекомендації можуть передбачати алгоритми взаємодії, засновані на типології ризиків, критерії оцінки підозрілих операцій, регламентовані формати обміну даними, а також рекомендації щодо використання сучасних аналітичних програмних рішень та інструментів блокчейн-аналітики.

Обґрунтовано, що додатковим аргументом на користь розробки методичних рекомендацій є потреба у підвищенні професійної компетентності співробітників суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів. Уніфіковані рекомендації надають можливість для систематичного навчання персоналу, покращують взаєморозуміння між різними структурами та сприяють створенню ефективної координації дій у режимі реального часу. Це особливо важливо у ситуаціях, коли швидкість реагування є критичною для попередження або зупинення незаконних фінансових операцій.

Аргументовано, що розробка методичних рекомендацій має важливе значення для підвищення довіри до національної фінансової системи з боку міжнародних партнерів та інвесторів. Узгоджені процедури, чіткі критерії оцінки ризиків та прозорі механізми взаємодії забезпечують ефективність протидії відмиванню коштів і демонструють відповідність національної системи міжнародним стандартам FATF, що є ключовим фактором інтеграції України у світову фінансову спільноту.

Вказано, що розробка методичних рекомендацій щодо вдосконалення процедур інформаційної взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами є надзвичайно доцільною та обґрунтованою. Вона дозволяє: систематизувати і уніфікувати процес обміну інформацією між суб'єктами моніторингу та правоохоронцями; забезпечити ефективне застосування ризик-орієнтованого підходу у процесі оцінки та контролю фінансових потоків, пов'язаних з віртуальними активами; підвищити швидкість і якість реагування на потенційно підозрілі фінансові операції; підвищити професійну компетентність персоналу та

рівень міжвідомчої координації; зміцнити довіру до фінансової системи на національному та міжнародному рівнях.

Вказано, що усі ці фактори підтверджують необхідність створення та впровадження методичних рекомендацій, які будуть адаптовані до сучасних реалій фінансового ринку, зокрема до специфіки віртуальних активів, та забезпечать більш ефективну протидію відмиванню «брудних коштів». Без таких рекомендацій існує високий ризик виникнення прогалин у практичній реалізації фінансового моніторингу, що може призвести до серйозних економічних та репутаційних втрат для держави та фінансових установ.

Обґрунтовано, що правові інструменти в системі адміністративного контролю відіграють ключову роль у забезпеченні протидії відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, оскільки вони формують нормативно-правову основу для запровадження ефективних механізмів фінансового моніторингу та взаємодії між суб'єктами контролю. Сучасна практика демонструє, що ефективність запобігання незаконному обігу віртуальних активів значною мірою залежить від поєднання формалізованих процедур перевірки та оцінки ризиків, механізмів контролю за транзакціями, а також від оперативного обміну інформацією між фінансовими установами і правоохоронними органами.

Констатовано, що унікальність правових інструментів полягає у їх здатності адаптуватися до специфіки цифрових фінансових технологій, зокрема до децентралізованих систем та анонімності транзакцій, що дозволяє підвищувати ефективність ризик-орієнтованого підходу. Водночас комплексне використання цих інструментів забезпечує баланс між регуляторним контролем і розвитком інноваційного фінансового середовища, мінімізуючи ризики виникнення «білого шуму» у фінансових операціях та підвищуючи точність і швидкість виявлення підозрілих транзакцій.

Зроблено висновок, що правові інструменти в системі адміністративного контролю не лише формалізують механізми запобігання відмиванню коштів, а й створюють платформу для інтегрованої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів, забезпечуючи стійку та адаптивну систему протидії

фінансовим злочинам у сфері віртуальних активів. Вони виступають ключовим фактором підвищення національної фінансової безпеки та довіри до цифрових фінансових інструментів.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ ВІД ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів

Зростання популярності віртуальних активів та їх обіг через цифрові платформи створюють нові виклики для системи запобігання відмивання коштів. Зарубіжний досвід демонструє, що ефективне регулювання цієї сфери потребує комплексного підходу, що поєднує законодавчі ініціативи, технологічні інструменти та міжнародну співпрацю.

Починаючи аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів дослідницької уваги потребує нормативна база, яка регулює та закріплює основні засади правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів. Зокрема, Віденська конвенція ООН 1988 року [13] щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин стала першим глобальним міжнародним договором, який передбачав активне сприяння співпраці держав у запобіганні відмиванню коштів. Документ містив чітке визначення поняття «легалізація» або «відмивання» доходів, отриманих злочинним шляхом, яка рекомендувала сторонам прийняти необхідні заходи для криміналізації дій, пов'язаних із перетворенням чи передачею майна, якщо відомо про його незаконне походження, а також приховування джерел коштів та прав на майно.

Ще одним кроком у цій сфері стала Страсбурзька конвенція 1990 року [41], яка закріпила фундаментальні принципи боротьби з відмиванням коштів, зокрема криміналізацію конверсії, передачі та приховування майна, отриманого злочинним шляхом, а також передбачила механізми міжнародної правової допомоги між державами.

У свою чергу Палермська конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності [67] визнала відмивання коштів ключовим елементом організованої злочинності, встановивши регуляторні та наглядові вимоги до фінансового сектору, включаючи обов'язкову ідентифікацію клієнтів, ведення обліку, звітність та міжнародне співробітництво для виявлення підозрілих операцій.

Європейська директива 2001/97/ЄС [22] визначила відмивання коштів та закріпила цей термін, як умисні дії, спрямовані на приховування джерела, природи або власності майна, отриманого злочинним шляхом, та передбачає кримінальну відповідальність за такі дії, включаючи участь, сприяння чи консультування у відповідних злочинах.

Варто вказати, що важливу роль у міжнародній боротьбі з відмиванням коштів відіграє Базельський комітет з банківського нагляду, створений у 1974 році, який розробив стандарти та рекомендації з банківського контролю, включаючи заходи протидії відмиванню коштів, а також керівництво щодо управління ризиками у цій сфері, що охоплює персонал фронт-офісу, керівництво та внутрішній аудит [103].

Серед ключових міжнародних структур варто відзначити Інтерпол, який координує боротьбу з фінансовою злочинністю та стандартизує методи збору і аналізу інформації, а також Групу розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, що встановлює міжнародні стандарти і оцінює національні системи на відповідність цим стандартам [115]. Основними заходами FATF є криміналізація відмивання доходів від тяжких злочинів, ідентифікація клієнтів фінансових установ, звітність про підозрілі операції та впровадження внутрішніх контролів [161].

Система запобігання та контролю діяльності фінансових установ у країні передбачає низку заходів, що передбачено у рекомендаціях 26–29, зокрема контроль за операціями, що можуть містити ризики відмивання коштів. Важливим є також укладання міжнародних угод і прийняття відповідного національного законодавства, що дозволяє державам ефективно співпрацювати на різних рівнях (рекомендації 32–40) [93].

Варто вказати, що Інтерпол виступає «глобальною координаційною платформою для держав-членів у сфері боротьби з фінансовою злочинністю, забезпечуючи стандартизацію методологій збору, аналізу та обміну інформацією. Завдяки своїй здатності агрегувати дані з понад 190 країн, організація дозволяє відстежувати транснаціональні фінансові потоки, що використовуються для відмивання коштів, фінансування тероризму та інших економічних злочинів. Інтерпол також сприяє підвищенню рівня готовності національних правоохоронних органів через навчальні програми, тренінги та спільні оперативні операції, що дозволяє підвищити ефективність локальних антикримінальних стратегій» [155].

Поряд із цим, FATF виконує функцію глобального стандартизатора фінансових заходів запобігання відмиванню коштів. Ця організація не лише встановлює міжнародні рекомендації та нормативи, але й систематично оцінює національні системи фінансового моніторингу на відповідність цим стандартам. FATF здійснює комплексні огляди та формує експертні оцінки, що дозволяє визначити слабкі місця у правовому та інституційному забезпеченні протидії фінансовим злочинам у кожній країні та включає аналіз нормативно-правової бази, ефективності фінансового моніторингу, механізмів співпраці між державними органами та банківським сектором, а також ефективності застосування санкцій до порушників [161].

Аналіз повноважень Інтерполу та FATF демонструє взаємодоповнюваність їх функцій. Зокрема Інтерпол концентрується на оперативному зборі та обміні даних, наданні практичних інструментів для національних органів, у той час коли FATF формує нормативну основу, оцінює її ефективність та стимулює держави до вдосконалення законодавства та інституційної структури. Разом ці структури створюють синергетичний ефект, а саме Інтерпол забезпечує практичну реалізацію заходів на місцях, тоді як FATF гарантує відповідність національних систем глобальним стандартам, що суттєво підвищує прозорість міжнародних фінансових операцій та зменшує ризики використання легальної економіки для кримінальних цілей.

Враховуючи сучасну тенденцію глобалізації фінансових потоків, інтеграція з Інтерполом та FATF є стратегічно важливою для України, оскільки вона не лише підвищує ефективність внутрішніх систем фінансового моніторингу, але й зміцнює міжнародний авторитет країни, створюючи передумови для більш активної участі у транснаціональних механізмах протидії фінансовим злочинам. Крім того, участь у таких організаціях стимулює розвиток аналітичних компетенцій державних службовців, удосконалює методи виявлення підозрілих операцій та формує культуру прозорості у фінансовому секторі.

Варто вказати, що серед міжнародних структур, що здійснюють регулювання та контроль у сфері запобігання відмиванням коштів Інтерпол та Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей займають особливе місце, хоча обидві організації спрямовані на протидію фінансовим злочинам, їх функціональні завдання, методологія оцінки та механізми впливу на національні системи відрізняються, створюючи взаємодоповнюваний комплекс заходів.

Інтерпол орієнтований на практичну та оперативну координацію боротьби з фінансовими злочинами, основні функції якого включають стандартизацію методів збору, обробки та аналізу інформації про підозрілі фінансові потоки, обмін даними між правоохоронними органами різних держав, а також організацію спільних міжнародних операцій.

Методологія Інтерполу ґрунтується на оперативному аналізі оперативної інформації, створенні централізованих баз даних та застосуванні аналітичних інструментів для виявлення схем відмивання коштів, де основним контролюючим механізмом виступає спільне планування та координація дій держав-членів, а також проведення міжнародних навчань та тренінгів для підвищення професійної компетентності національних службовців.

FATF, навпаки, виконує роль глобального нормативного органу, основна діяльність якого зосереджена на встановленні міжнародних стандартів та проведенні комплексних оцінок національних систем фінансового моніторингу на відповідність цим стандартам [161]. Методологія FATF передбачає глибокий аудит правової бази, інституційних механізмів, процедур фінансового контролю, а також ефективності

застосування санкцій щодо порушників. Крім того, FATF проводить регулярні міждержавні перевірки (*peer reviews*), що дозволяє визначити слабкі місця у законодавстві, практиках фінансового моніторингу та механізмах міжнародної співпраці.

Порівняння методологій двох організацій демонструє принципову різницю: якщо Інтерпол працює на оперативному рівні, забезпечуючи обмін даними та практичне виконання заходів на місцях, то FATF формує нормативну основу та оцінює її відповідність міжнародним стандартам. Іншими словами, FATF відповідає за «структуру» і «якість» системи, тоді як Інтерпол відповідає за її «оперативне функціонування» [10].

Ця взаємодоповнюваність має безпосередній вплив на національні системи фінансового моніторингу. Україна, інтегруючись у діяльність обох організацій, отримує доступ до глобальних методик оцінки та обміну даними, що дозволяє підвищити ефективність внутрішніх процедур виявлення підозрілих фінансових операцій. Крім того, залучення до FATF стимулює вдосконалення національного законодавства, створення прозорих механізмів контролю та підвищення рівня відповідальності фінансових інститутів. Водночас співпраця з Інтерполом забезпечує можливість швидкого реагування на міжнародні фінансові злочини, зокрема транснаціональні схеми відмивання коштів, і формує оперативні аналітичні компетенції державних службовців [160].

Таким чином, інтеграція у діяльність Інтерполу та FATF створює синергетичний ефект, зокрема нормативно-правові стандарти та практичні інструменти взаємодіють між собою, підвищуючи ефективність національної системи фінансового моніторингу та забезпечуючи відповідність України сучасним міжнародним вимогам. Вбачається, що саме такий комплексний підхід дозволяє не лише запобігати відмиванню коштів, але й підвищує довіру до українського фінансового сектору з боку міжнародних партнерів, що сприяє стабільності економічної та фінансової системи держави.

Крім того, фінансова діяльність Task Force відіграє ключову роль у формуванні міжнародних стандартів для регулювання віртуальних активів. Зокрема,

Рекомендація 15 FATF розширює застосування стандартів AML/CFT на віртуальні активи та постачальників послуг з віртуальними активами та передбачає обов'язкову ідентифікацію клієнтів, ведення обліку транзакцій та звітність щодо підозрілих операцій. Однак, за даними Egmont Group, близько 45% фінансових розвідувальних підрозділів до сьогодні не мають оптимального переліку регуляторних вимог щодо віртуальних активів [205].

В Україні, з урахуванням положень міжнародних договорів, було ухвалено Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», який визначає основні принципи міжнародного співробітництва (ст. 22) та регламентує повноваження державних органів у цій сфері (ст. 23) [75].

Наукові дослідження підкреслюють роль міжнародних структур у запобіганні відмиванню грошей, таких як MONEYVAL, ЄС, Світовий банк, МВФ, Егмонтська група, ООН, з якими Україна активно співпрацює [16].

Одним із ключових кроків в Україні стало затвердження Плану заходів на 2017–2019 роки для реалізації Стратегії розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, який було розроблено Державною службою фінансового моніторингу, та спрямовано на забезпечення ефективного функціонування національної системи фінансового моніторингу та розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері [205, с. 46].

Так, згідно з національним законодавством, фінансові установи зобов'язані контролювати операції на суму від 150 тисяч гривень, а також ті, що мають ознаки ризику відмивання грошей. Закон України «Про банки і банківську діяльність» зобов'язує банки проводити ідентифікацію клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму понад 150 тисяч гривень [71].

Крім того у вітчизняне кримінальне законодавство введено заборону легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та передбачено суворі санкції у вигляді позбавленням волі на термін від трьох до дванадцяти років, заборону

займати певні посади або займатися певною діяльністю до трьох років та конфіскацією майна [46].

На сучасному етапі міжнародна спільнота ухвалила низку міжнародних актів щодо запобігання відмивання коштів, більшість з яких інтегровано в національне законодавство. Проте, як слушно вказується у спеціальній літературі, актуальна ситуація у досліджуваній сфері потребує комплексного підходу, який включає [2]: а) створення системи запобігання відмиванню грошей, удосконалення податкового режиму та зменшення корупції; б) розвиток правових механізмів контролю за компаніями та фінансовими установами; в) розширення міжнародного та міжрегіонального співробітництва; г) формування взаємодії між державою та бізнесом для виключення схем відмивання грошей із ділової практики; г) активізацію участі України у глобальному співробітництві з протидії відмиванню коштів.

Разом з тим сучасні міжнародні організації закликають держави вживати комплексних та критично важливих заходів для протидії значним незаконним доходам, отриманим унаслідок транснаціональної злочинності, включно з торгівлею наркотиками, торгівлею людьми, контрабандою мігрантів, шахрайством та іншими формами економічних злочинів. Ці структури підкреслюють, що «кожен долар, відмитий злочинцями, має реальну соціальну ціну, оскільки руйнуються сім'ї, втрачаються життя та пошкоджуються громади» [18].

Такі заклики до невідкладних дій прозвучали на високому рівні під час паралельного заходу в рамках першого дня 34-ї сесії Комісії ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (ССРСJ) у Відні. Подія була організована лідерами Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, Інтерполута Управління ООН з наркотиків та злочинності UNODC.

На зустрічі експерти наголосили на стратегічній важливості пріоритетного підходу до економічної та фінансової злочинності як ключового інструменту попередження злочинності загалом та підкреслили, що ефективно зменшення незаконних доходів організованих злочинних груп та терористичних структур

сприяє не лише підвищенню фінансової стабільності держав, але й стимулює економічне зростання та соціальний розвиток [160].

На цьому заході FATF, Інтерпол та UNODC колективно закликали уряди посилити зусилля з повернення активів, щоб зменшити спроможність злочинних угруповань та терористичних організацій до розширення своєї економічної потужності та географічного впливу. Особлива увага була приділена міжнародній співпраці, що робить фінансові розслідування більш цілеспрямованими, оперативними та ефективними [160].

Міністри фінансів наголосили на необхідності посилення боротьби зі злочинністю та тероризмом шляхом скорочення фінансових ресурсів, що їм дозволяють діяти. FATF, як глобальний наглядовий орган у сфері незаконного фінансування, який охоплює понад 200 юрисдикцій, відреагував на цей заклик шляхом посилення стандартів повернення активів. Оцінки Глобальної мережі FATF показують, що майже 80% країн демонструють низький або помірний рівень ефективності у цій сфері, що потребує невідкладних реформ [58].

Виконавчий директор UNODC Гада Валі підкреслив: «цей заклик до дій спрямований на визначення інноваційних та масштабованих рішень для боротьби з економічною злочинністю. Ми повинні діяти спільно через партнерські відносини та використовувати можливості ССРСJ і 15-го Конгресу ООН зі злочинності у 2026 році, щоб посилити колективну реакцію проти фінансування злочинності та тероризму та гарантувати, що наші фінансові системи слугуватимуть рушієм миру, безпеки та процвітання» [160].

Президент FATF Еліза де Анда Мадразо зазначила: «FATF прагне надати країнам інструменти та міжнародний форум для колективного вирішення спільних проблем. Фінансова стабільність, розвиток, мир і безпека залежать від здатності всіх країн ефективно протистояти транснаціональним загрозам. Ми не можемо дозволити злочинності процвітати – наша колективна безпека визначається найслабшою ланкою глобальної фінансової системи» [160].

Інтерпол, зі свого боку, реалізував «срібне повідомлення», спрямоване на підвищення швидкості та ефективності міжнародного співробітництва у виявленні

та заморожуванні злочинних активів. Наразі 51 країна, що бере участь у пілотному проєкті, вже підтвердила використання цього інструменту для запиту інформації про активи по всьому світу. Виконуючий обов'язки виконавчого директора Інтерполу Сіріл Гут зазначив: «незаконне фінансування є ключовою перешкодою у боротьбі з усіма видами злочинності. Інтерпол створює та надає інноваційні інструменти для сприяння міжнародному співробітництву правоохоронних органів та боротьбі з незаконними фінансовими потоками. Ми служимо мостом між міжнародними зобов'язаннями та національними діями» [160].

Лідери організацій акцентували на необхідності розробки практичних інструментів для підвищення ефективності роботи національних органів у транснаціональних фінансових розслідуваннях. Вони підкреслили, що злочинці не обмежують себе національними кордонами, тому міжнародне співробітництво має бути безперервним і скоординованим. У цьому контексті FATF, Інтерпол і UNODC спільно з Групою підрозділів фінансової розвідки Егмонта готують практичні рекомендації для фахівців, що дозволять покращити координацію та ефективність міжнародного реагування.

Особлива увага була приділена посиленню стандартів FATF щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, нарощуванню потенціалу держав-членів та впровадженню інноваційних підходів, включно з державно-приватними партнерствами та застосуванням новітніх технологій. Учасники заходу погодилися, що 15-й Конгрес ООН зі злочинності у Абу-Дабі (25–30 квітня 2026 року) стане платформою для ухвалення масштабованих та інноваційних рішень у сфері фінансової злочинності та посилення міжнародного співробітництва [140].

Отже, як бачимо, сучасний глобальний підхід до запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, інтегрує нормативно-правові стандарти, інноваційні практичні інструменти та міжнародну координацію, забезпечуючи ефективне стримування транснаціональних загроз та підвищення безпеки, стабільності та економічного розвитку держав.

Варто вказати, що протидія відмиванню коштів та забезпечення дотримання нормативних вимог щодо фінансових правопорушень переживають фазу

інтенсивної трансформації, зокрема розвиток законодавчих ініціатив, інноваційні технології та зміни у глобальній геополітичній динаміці формують нові виклики й можливості для фінансових установ та регуляторів [52]. Особливо актуально це у сфері віртуальних активів, де цифровізація фінансових потоків та анонімність транзакцій підсилюють ризики незаконної діяльності [114].

Разом з тим, експертами очікується суттєве зростання використання рішень на базі штучного інтелекту та машинного навчання для моніторингу фінансових операцій, включно з криптовалютними транзакціями. Так, за даними PwC, 62% фінансових установ вже застосовують сучасні технології для виявлення підозрілих операцій, а до 2025 року цей показник може перевищити 90%. Штучний інтелект дозволяє виявляти складні закономірності та аномалії у цифрових активах, що підвищує точність і ефективність AML-процедур [193].

Завдяки високій обчислювальній потужності штучного інтелекту системи AML стають здатними оперативно виявляти складні тактики відмивання коштів, включно зі структурованими транзакціями та транскордонними операціями у криптовалютах, скорочуючи час реагування та зменшуючи кількість помилкових спрацювань до 40%.

Технології регуляторного контролю продовжують відігравати ключову роль у дотриманні AML. Очікується, що до кінця 2025 року глобальний ринок RegTech перевищить \$22 млрд із CAGR 23,5%. Ці інструменти оптимізують KYC-процедури, перевірку санкцій, моніторинг транзакцій та звітність, включаючи операції з віртуальними активами. Децентралізовані технології надають безпрецедентну прозорість та простежуваність транзакцій. До 2026 року приблизно 15% процедур AML/KYC можуть здійснюватися через блокчейн-рішення, що забезпечують захищений облік криптотранзакцій та ідентичності користувачів, полегшуючи міжнародне співробітництво [193].

Безумовно підвищення вимог щодо кінцевих бенефіціарних власників стає ключовим елементом AML, особливо у ЄС, США та Великобританії. Нові стандарти вимагають посиленої ідентифікації та розкриття інформації про власників активів, включаючи віртуальні активи.

Паперові процеси поступово замінюються цифровими, з використанням біометрії, цифрових ідентифікацій та аналітики даних. Як вказується в офіційних джерелах, до 2025 року понад 70% процедур належної перевірки клієнтів будуть автоматизовані, що значно підвищить ефективність у сфері віртуальних активів [193].

Крім того Регламенти GDPR та їх аналоги підкреслюють необхідність дотримання конфіденційності при зборі AML-даних. Технології підвищеної приватності, включаючи докази нульового знання та гомоморфне шифрування, дозволяють здійснювати AML-перевірки без порушення прав клієнтів.

У свою чергу регулятори FinCEN та ESMA розширюють вимоги до AML на криптобіржах, гаманцях та DeFi-платформах. Зростання незаконних транзакцій у криптовалютах (за даними Chainalysis, понад 80% у 2024 році) підкреслює необхідність посиленого моніторингу. З поширенням токенизації нерухомості, товарів та мистецтва виникають нові ризики AML, що вимагають стандартизації процедур перевірки власності та прозорості транзакцій [193].

Крім того зростання правопорушень у сфері обігу віртуальних активів, включно з програмами-вимагачами, робить інтеграцію кібербезпеки в AML необхідною. Відповідно фінансові установи мають формувати міждисциплінарні команди для одночасного вирішення технічних та регуляторних викликів.

Варто вказати, що у спеціальній літературі слушно вказується, що геополітична напруженість у регіонах, таких як Україна, Китай та Близький Схід, ускладнює дотримання AML, підвищуючи важливість автоматизованих інструментів перевірки санкцій [200].

Зокрема фінансові установи все активніше інтегрують ESG-фактори, включно з торгівлею людьми та дикими тваринами, у AML-програми, використовуючи штучний інтелект для відстеження підозрілих транзакцій. Ландшафт AML у цифровому та віртуальному фінансовому середовищі визначатиметься технологічними інноваціями, регуляторним посиленням та глобальним співробітництвом. Установи, що ефективно інтегрують штучний інтелект, блокчейн, RegTech та кіберзахист у свої AML-процеси, здатні забезпечити прозорість та

стійкість системи, одночасно зберігаючи баланс між дотриманням регулювання та правами клієнтів [201].

Доцільно зазначити, що цього року Європейський центральний банк та Управління з боротьби з відмиванням грошей та протидією фінансуванню тероризму AMLA уклали Меморандум про взаєморозуміння, який формалізує рамки для координації діяльності та обміну інформацією між зазначеними інституціями. Основним завданням цього документа є підвищення ефективності наглядових процедур, оптимізація використання ресурсів та мінімізація дублювання наглядових функцій у фінансовому секторі [151].

AMLА здійснюватиме нагляд як у фінансовому, так і у нефінансовому секторах загалом, проте особлива увага приділятиметься групі фінансових установ, що характеризуються високим транскордонним ризиком відмивання коштів і класифікуються як «вибрані зобов'язані суб'єкти господарювання» [151]. До цієї категорії належать платіжні установи, постачальники послуг, а також, у певних випадках, банки, які одночасно підлягають пруденційному нагляду ЄЦБ. При цьому ЄЦБ інтегрує аспекти протидії відмиванню коштів у свою пруденційну наглядову діяльність щодо банківського сектору, відповідно до своїх повноважень [200].

Голова АМЛА Бруна Сего чітко зазначила, що «ефективний захист фінансової системи від потенційного використання злочинцями вимагає тісної координації між органами та пруденційними наглядовими структурами. Меморандум про взаєморозуміння створює правову та організаційну основу для змістовного обміну інформацією та координації дій, що сприяє підвищенню цілісності та стійкості фінансової системи на європейському рівні» [151].

Клаудія Бух, голова Наглядової ради ЄЦБ, підкреслила, що «узгоджена та структурована взаємодія між пруденційними наглядовими органами та установами АМЛ/СФТ є критичною для зміцнення стійкості банківського сектору. Укладений Меморандум закладає основу для цілеспрямованої, системної та ефективної співпраці між ЄЦБ та АМЛА, що дозволяє координувати наглядові функції та реагувати на ризики у комплексний спосіб» [151].

У межах цього Меморандуму передбачено прагнення до узгодженості у формуванні політик та встановленні наглядових стандартів, зокрема в тих випадках, коли рішення однієї установи мають прямий вплив на повноваження іншої. Співпраця включає координацію у здійсненні наглядових заходів, пов'язаних із внутрішнім контролем, корпоративним управлінням та застосуванням санкційних механізмів. Це охоплює обмеження або призупинення діяльності установ у випадках серйозних порушень вимог AML/CFT, а також відкликання ліцензій. Крім того, передбачено регулярні консультації з питань взаємного інтересу та можливість участі представників однієї інституції у засіданнях Ради іншої за доцільності [151].

Підписання Меморандуму здійснено у контексті імплементації нового пакета ЄС щодо протидії відмиванню коштів і відповідає вимогам статті 92(3) Регламенту AMLA, що передбачає обов'язкове укладення угоди про наглядову співпрацю між AMLA та ЄЦБ. Відповідно до цієї правової основи, Меморандум сприяє формалізації процедур обміну інформацією, координації наглядових заходів та підвищенню ефективності управління ризиками у фінансовій системі Європейського Союзу [139].

Варто акцентувати увагу, що досвід зарубіжних країн у сфері правового регулювання запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, отриманих від обігу віртуальних активів, свідчить про зростаючу увагу держав до цифрових фінансових технологій та необхідність інтеграції сучасних підходів до нагляду у традиційні фінансові системи. Крім того аналіз практик різних юрисдикцій демонструє, що ефективне регулювання в цій сфері потребує комплексного поєднання законодавчих, нормативних та технологічних інструментів, а також координації між фінансовими регуляторами та правоохоронними органами.

У Сполучених Штатах Америки регулювання обігу віртуальних активів здійснюється через комплекс нормативно-правових актів, що охоплюють як фінансовий, так і кримінально-правовий аспекти. Міністерство фінансів США та його підрозділ Financial Crimes Enforcement Network встановлюють вимоги щодо реєстрації та ідентифікації провайдерів криптовалютних послуг, зокрема

обов'язкову політику «знай свого клієнта» та ведення належного обліку транзакцій. Цей підхід дозволяє створити ефективну систему моніторингу та відстеження фінансових потоків, що проходять через цифрові платформи, та швидко реагувати на ознаки незаконної діяльності. Водночас у США існує практика активної взаємодії державних органів із приватним сектором, включаючи банки та криптовалютні біржі, що підвищує ефективність превентивних заходів [204].

Європейський Союз також демонструє комплексний підхід до регулювання віртуальних активів. Директива (ЄС) 2018/843, відома як П'ята директива про боротьбу з відмиванням коштів, включає криптообмінники та постачальників послуг з віртуальних активів до числа зобов'язаних суб'єктів [31]. Директива передбачає обов'язкову ідентифікацію клієнтів, ведення обліку транзакцій та звітність щодо підозрілих операцій. Крім того, ЄС активно впроваджує єдину платформу для обміну інформацією між державними органами, що дозволяє координувати дії та уніфікувати стандарти наглядової діяльності. Особливу увагу приділено транскордонним операціям, оскільки саме вони становлять найбільший ризик використання віртуальних активів для відмивання коштів та фінансування тероризму [124].

Японія є прикладом країни, яка поєднує жорсткий правовий контроль із високим рівнем технологічного моніторингу. Зокрема регулювання віртуальних активів у Японії здійснюється через Закон про фінансові інструменти та біржі, а також через нормативні акти, що визначають обов'язки криптовалютних бірж та постачальників послуг. Важливим елементом японської системи є ліцензування операторів криптовалютних платформ, що дозволяє державі відстежувати всі легальні операції та запобігати використанню криптовалют для незаконних цілей. Японський досвід демонструє, що ефективне регулювання потребує не лише нормативних вимог, а й активного наглядового контролю з боку державних органів, включаючи аудит технологічної інфраструктури [117].

У Південній Кореї регулювання віртуальних активів поєднує обов'язкову реєстрацію провайдерів послуг з криптовалютами з високими вимогами до ідентифікації клієнтів та прозорості фінансових потоків. Влада країни встановила,

що всі криптовалютні біржі повинні співпрацювати з банками та органами фінансового нагляду, а також впроваджувати системи моніторингу транзакцій у режимі реального часу. Підхід Південної Кореї демонструє важливість інтеграції традиційної банківської системи та цифрових фінансових платформ для забезпечення високого рівня фінансової безпеки [194].

Особливу увагу у зарубіжній практиці приділено міжнародній координації та взаємодії між наглядовими органами різних країн. Так, Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Financial Action Task Force (FATF) та інші міжнародні структури розробляють рекомендації та стандарти AML/CFT, які спрямовані на уніфікацію підходів до регулювання віртуальних активів. Зокрема, рекомендації FATF передбачають застосування принципу ризикоорієнтованого нагляду, включаючи обов'язкову ідентифікацію кінцевих бенефіціарів, моніторинг підозрілих операцій та повідомлення про них компетентним органам. Саме такий підхід дозволяє країнам ефективно боротися з відмиванням коштів, незалежно від того, чи здійснюється операція всередині національної юрисдикції, чи має транскордонний характер [183].

Крім того варто визнати важливим елементом зарубіжного досвіду також застосування технологічних рішень для підвищення ефективності AML/CFT-процедур, зокрема використання блокчейн-аналітики, автоматизованих систем моніторингу транзакцій, алгоритмів виявлення аномалій та штучного інтелекту дозволяє не лише відстежувати підозрілі операції, а й прогнозувати ризики на ранніх стадіях. Отже, досвід таких країн, як США, Японія та ЄС, свідчить про те, що технологічні інструменти є невід'ємною складовою сучасного нагляду за обігом віртуальних активів [147].

Порівняльний аналіз зарубіжних підходів дозволяє виділити кілька ключових висновків, які мають практичне значення для розвитку національного законодавства. По-перше, ефективна система AML/CFT у сфері віртуальних активів повинна базуватися на принципі комплексності, що передбачає поєднання законодавчого регулювання, наглядових механізмів та технологічних рішень. По-друге, необхідною умовою є інтеграція цифрових платформ з традиційною

фінансовою системою, що дозволяє забезпечити прозорість фінансових потоків та оперативно реагувати на порушення. По-третє, міжнародна координація та впровадження уніфікованих стандартів є ключовим чинником ефективної протидії транскордонному відмиванню коштів.

Відповідно можна вказати, що досвід зарубіжних країн демонструє, що регулювання обігу віртуальних активів не повинно обмежуватися лише встановленням заборон та обмежень, а має включати активну взаємодію між державними органами та суб'єктами ринку, впровадження систем моніторингу та оцінки ризиків. Саме поєднання превентивних заходів, технологічного контролю та міжнародної координації забезпечує максимальну ефективність системи AML/CFT.

У контексті інтеграції України до європейського фінансового простору досвід ЄС, США, Японії та Південної Кореї може стати орієнтиром для удосконалення національного законодавства, оскільки включає необхідність створення комплексної правової бази, яка регулює діяльність провайдерів віртуальних активів, встановлює стандарти KYC та моніторингу транзакцій, а також передбачає механізми співпраці між регуляторами та правоохоронними органами [138].

З огляду на вищезазначене, зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, демонструє, що ефективна система AML/CFT повинна поєднувати законодавчі, наглядові та технологічні інструменти, бути гнучкою та здатною адаптуватися до швидко змінюваних умов цифрового ринку. Впровадження таких підходів в Україні дозволить підвищити стійкість національної фінансової системи, мінімізувати ризики незаконної діяльності та забезпечити відповідність міжнародним стандартам у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Разом з тим досвід інших держав також демонструє важливість впровадження технологічних інструментів для моніторингу та виявлення підозрілих операцій з віртуальними активами. Використання технологій, таких як блокчейн-аналітика, штучний інтелект та алгоритми виявлення аномалій, дозволяє ефективно відстежувати транзакції та виявляти потенційно незаконні операції, що підвищує ефективність системи AML/CFT та дозволяє оперативно реагувати на загрози.

Наведене дозволяє сформулювати низку рекомендацій для України, зокрема: розробка та впровадження комплексного законодавства, яке охоплює всі аспекти обігу віртуальних активів, включаючи вимоги до ідентифікації клієнтів, ведення обліку транзакцій та звітність щодо підозрілих операцій, створення єдиного наглядового органу, який буде відповідати за регулювання та нагляд за діяльністю провайдерів послуг з віртуальними активами, що дозволить забезпечити єдині стандарти та підходи до регулювання; впровадження технологічних інструментів для моніторингу та виявлення підозрілих операцій з віртуальними активами, що підвищить ефективність системи AML/CFT; активна міжнародна співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та кращими практиками у сфері регулювання віртуальних активів; освіта та підвищення кваліфікації працівників органів нагляду та правоохоронних органів щодо специфіки обігу віртуальних активів та методів виявлення незаконної діяльності.

Зарубіжний досвід свідчить про необхідність комплексного підходу до регулювання обігу віртуальних активів, що поєднує законодавчі ініціативи, технологічні інструменти та міжнародну співпрацю, оскільки для України важливо розробити та впровадити ефективні правові засади, які забезпечать прозорість та безпеку обігу віртуальних активів, а також сприятимуть інтеграції нашої держави до міжнародної фінансової спільноти.

3.2. Шляхи вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні

Розвиток фінансових технологій і віртуальних активів у світі зумовив необхідність модернізації законодавства та регуляторних підходів щодо запобігання відмиванню коштів. В цілому віртуальні активи стали не лише інноваційним фінансовим інструментом, а й потенційним каналом для здійснення незаконних операцій. Варто вказати, що в Україні, як і в багатьох інших країнах, правове регулювання обігу віртуальних активів перебуває на етапі активного розвитку, утім

існує потреба у впровадженні комплексного механізму контролю, який би забезпечував ефективність системи запобігання відмиванням коштів у цифровому середовищі.

Одним із ключових напрямів вдосконалення правового регулювання є розробка та прийняття законодавчих актів, які чітко визначатимуть правовий статус віртуальних активів, вимоги до провайдерів послуг з їх обігу та порядок здійснення контролю за фінансовими операціями. Законодавча база повинна передбачати обов'язкову ідентифікацію клієнтів КУС, ведення детального обліку транзакцій, а також своєчасне формування звітності щодо підозрілих операцій. Крім того, необхідно встановити правові механізми відповідальності за порушення вимог AML/CFT, що стимулюватиме провайдерів до дотримання законодавчих норм та міжнародних стандартів.

Наступним важливим аспектом є створення єдиного наглядового органу, який здійснюватиме координацію та контроль діяльності всіх суб'єктів обігу віртуальних активів. Такий орган міг би функціонувати як незалежна структура, що забезпечує єдність підходів до регулювання, зменшує ризик розбіжностей у практиці нагляду та підвищує ефективність аналітичних заходів щодо виявлення потенційних порушень. Досвід зарубіжних країн свідчить, що концентрація повноважень у межах одного органу дозволяє значно скоротити час реагування на ризики та забезпечити оперативний обмін інформацією між регуляторами, правоохоронними органами та фінансовими установами.

Впровадження технологічних інструментів є наступним ключовим напрямом підвищення ефективності системи AML/CFT. Використання програмного забезпечення для автоматичного моніторингу транзакцій, аналізу поведінкових моделей клієнтів та виявлення аномальних операцій дозволяє значно підвищити точність і швидкість ідентифікації підозрілих потоків коштів. Крім того, сучасні технології, такі як блокчейн-аналітика, штучний інтелект та машинне навчання, можуть бути використані для прогнозування потенційних ризиків та визначення схеми нелегальних операцій у цифровому середовищі.

Активна міжнародна співпраця є невід'ємним елементом вдосконалення системи запобігання відмиванню коштів у сфері віртуальних активів, оскільки обмін інформацією з регуляторами інших країн, а також взаємодія з міжнародними організаціями, такими як FATF, дозволяє не лише підвищити ефективність національного регулювання, а й забезпечити відповідність українських підходів до світових стандартів. Разом з тим досвід провідних країн показує, що ефективна координація на міжнародному рівні дозволяє своєчасно виявляти транскордонні ризики та запобігати використанню віртуальних активів у незаконних операціях.

Особливу увагу слід приділити підготовці кадрів та підвищенню кваліфікації співробітників регуляторних та правоохоронних органів, тому що оптимальний механізм запобігання відмиванням коштів у цифровому середовищі потребує спеціалізованих знань щодо технології блокчейн, методів криптоаналітики та фінансового моніторингу в умовах віртуального обігу активів. Саме тому регулярні навчальні програми, обмін досвідом та участь у міжнародних тренінгах є на часі, що дозволить персоналу органів нагляду своєчасно реагувати на нові загрози та застосовувати сучасні методики контролю.

Не менш важливим є забезпечення прозорості та законності діяльності провайдерів послуг з обігу віртуальних активів, оскільки встановлення обов'язкових процедур аудиту та регулярного звітування перед контролюючими органами дозволяє підтримувати високий рівень фінансової дисципліни та знижує ризики використання цифрових активів у незаконних схемах. Важливо також, щоб законодавство передбачало чіткі вимоги до зберігання даних про транзакції, а також гарантувало можливість їх перевірки та аналізу в режимі реального часу.

Крім того в контексті вдосконалення правового регулювання особливе значення набуває адаптація міжнародних стандартів AML/CFT до національної специфіки. Законодавство має враховувати не лише рекомендації FATF, але й особливості українського фінансового ринку, структуру криптовалютного сектору та наявну інфраструктуру контролю, що дозволяє забезпечити ефективність впроваджених норм, уникнути дублювання функцій та створити інтегровану систему протидії фінансовим злочинам у сфері віртуальних активів.

З урахуванням зазначених аспектів, можна сформулювати комплексну стратегію вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів у сфері віртуальних активів в Україні, яка включає наступні основні напрями:

1) прийняття комплексного законодавства, що визначає правовий статус віртуальних активів та встановлює обов'язкові вимоги до провайдерів послуг;

2) створення єдиного наглядового органу, який забезпечуватиме координацію та контроль діяльності всіх суб'єктів обігу віртуальних активів;

3) впровадження сучасних технологічних інструментів для моніторингу та аналізу транзакцій;

4) розвиток міжнародної співпраці та обмін інформацією з іноземними регуляторами та міжнародними організаціями;

5) підвищення кваліфікації співробітників органів нагляду та правоохоронних структур;

6) забезпечення прозорості діяльності провайдерів послуг з обігу віртуальних активів та регулярного аудиту їхньої діяльності;

7) адаптація міжнародних стандартів AML/CFT до національної специфіки та потреб українського фінансового сектору.

Вбачається, що комплексне впровадження зазначених заходів дозволить сформувати ефективну, прозору та технологічно оснащену систему протидії відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. Вітчизняне законодавство отримає чіткі механізми контролю та регулювання, що сприятиме підвищенню фінансової стабільності, захисту економіки від незаконних операцій та інтеграції України у глобальну фінансову систему з високими стандартами безпеки.

Доцільно зазначити, що правове регулювання традиційно розвивається повільніше, ніж новітні технології, оскільки законодавчі та регуляторні інститути лише поступово починають реагувати на виклики, які генерують інноваційні цифрові інструменти. Одним із таких викликів став бурхливий розвиток ринку віртуальних активів, а останніми роками спостерігається стрімке зростання використання криптовалют, зокрема Bitcoin, яка є однією з найпоширеніших у світі.

Ключовою характеристикою віртуальних активів є їх децентралізована природа, відсутність прямого державного контролю та можливість анонімного використання. Транзакції у мережі Bitcoin можна перевіряти через відкритий блокчейн, у якому інформація зберігається безстроково та може бути використана як доказ навіть через значний час, на відміну від готівкових операцій, які неможливо ретроспективно простежити, цифрові перекази залишають постійний слід у розподіленому реєстрі.

Водночас, попри відкритість блокчейну, встановлення особи чи юридичної організації, що стоїть за конкретною транзакцією, залишається складним завданням. Операції з такими віртуальними активами, як Bitcoin, Litecoin чи Dash, хоча й потребують значних аналітичних зусиль, можуть бути відстежені, адже у записах фіксується час, обсяг транзакції та адреси відправника й одержувача, представлені у вигляді довгих алфавітно-цифрових кодів. Водночас активи з посиленням захистом конфіденційності приховують ключові дані, що фактично унеможливує ідентифікацію учасників обміну.

У будь-якому випадку основною проблемою є не лише аналіз руху віртуальних активів, а й встановлення зв'язку між віртуальними адресами та конкретними особами, саме ця технічна складність зробила віртуальні активи привабливим інструментом для схем відмивання коштів.

Вивчення цього феномену доцільно здійснювати в межах порівняльно-правового аналізу англо-саксонської та романо-германської систем права, розглядаючи нормативне регулювання операцій з віртуальними активами у таких країнах, як Німеччина та США, а також у правовій системі України.

У контексті нормативного визначення поняття «віртуальна валюта» важливим є посилання на положення Директиви (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року [23], спрямованої на запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів.

У межах цього нормативного акту визначено комплекс контрольних заходів, необхідних для протидії процесам легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Зміни, внесені до Директиви у 2018 році, вперше закріпили офіційне визначення

терміна «віртуальна валюта». Головна мета цих нововведень полягала у підвищенні прозорості криптовалютних операцій та зменшенні ризиків, пов'язаних із відмиванням коштів.

Оновлена редакція Директиви встановила, що віртуальна валюта – це цифрове відображення вартості, яке не випускається та не гарантується центральним або іншим державним банком, не має статусу законного платіжного засобу та може прийматися як форма обміну фізичними та юридичними особами, підлягає передачі, зберіганню та обігу в електронному форматі.

Таким чином, віртуальні активи офіційно отримали правове визнання в законодавчому полі ЄС [164]. Зокрема, Німеччина, як держава-член Союзу, у 2019 році імплементувала положення Директиви до власної правової системи. Закон «Про імплементацию поправок до четвертої Директиви ЄС з протидії відмиванню коштів» розширив перелік фінансових інструментів, додавши до нього криптоактиви, що дозволило закріпити у праві поняття криптоактивів як окремого об'єкта цивільних правовідносин.

У Сполучених Штатах Америки регулювання операцій із віртуальними активами у сфері боротьби з відмиванням коштів здійснюється на засадах технологічної нейтральності. Відповідно до позиції Служби з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США, віртуальні активи прирівнюються за вартісним еквівалентом до традиційних грошей, виконують функції замінника валюти та повинні регулюватися за аналогічними правилами.

Регуляторні органи США розглядають криптовалюти з різних позицій. Зокрема Комісія з цінних паперів і бірж відносить їх до активів, близьких за статусом до акцій чи інших цінних паперів. У свою чергу Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами класифікує їх як товари, а Міністерство фінансів США при цьому наголошує на високих ризиках використання віртуальних активів для легалізації злочинних доходів.

Особи, що здійснюють діяльність у сфері обігу віртуальних активів, автоматично підпадають під вимоги законодавства з протидії відмиванню коштів, а залежно від напрямку діяльності, підлягають регуляторному нагляду FinCEN, SEC

або CFTC. Різноманітність підходів у США пояснюється особливостями їх правової системи, де крім федеральних норм, кожен штат має власні закони, що дозволяє визначати віртуальні активи як грошові аналоги, майно або товар [188].

В Україні правове врегулювання цієї сфери почалося з ухвалення у 2022 році Закону «Про віртуальні активи» [72], що встановлює правові засади обігу віртуальних активів, визначає права й обов'язки учасників ринку, а також державну політику у даній сфері, проте закон набуде чинності після внесення відповідних змін до Податкового кодексу. Поняття «віртуальний актив» також міститься в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від 6 грудня 2019 року [74], де він визначається як цифрове вираження вартості, що може використовуватися для платіжних чи інвестиційних цілей та підлягає обігу в цифровому форматі.

Через новизну правового статусу віртуальних активів виникають складнощі у застосуванні традиційних норм права. FATF у своїх доповідях наголошує, що конвертовані віртуальні активи є особливо вразливими до використання у схемах відмивання коштів через високий рівень анонімності та можливість проведення транскордонних переказів без належної ідентифікації учасників [170].

На відміну від банківських установ, які діють у межах суворого контролю та звітності, транзакції з віртуальними активами можуть відбуватися без централізованого регулятора, що ускладнює встановлення їх походження.

У кримінальному праві Німеччини (§ 261 КК) відмивання коштів включає приховування походження майна, здобутого злочинним шляхом. Аналогічно у США федеральний кримінальний кодекс (титул 18, § 1956) визначає таким майном будь-яку власність, здобуту внаслідок протиправної діяльності, включно з нематеріальними активами, що дозволяє поширювати цю норму і на криптовалюти [141].

Віртуальні активи можуть використовуватися не лише для відмивання коштів, а й для фінансування тероризму, оплати незаконних товарів і послуг, корупційних дій, зокрема надання хабарів у цифровій формі. Їх децентралізована структура,

швидкість транзакцій та відсутність єдиного глобального регулятора створюють додаткові ризики для правозастосовної практики у сфері фінансової безпеки.

Анонімність, висока швидкість проведення транзакцій, відсутність централізованого контролю та недостатній рівень нормативно-правового регулювання створюють сприятливі умови для використання віртуальних активів у процесі відмивання коштів. Такі особливості функціонування криптовалютного ринку зумовлюють підвищений рівень ризику, оскільки традиційні механізми фінансового моніторингу виявляються недостатньо ефективними в умовах децентралізованої цифрової економіки.

Разом з тим, сучасна практика демонструє наявність інструментів, які здатні зменшити ефект «повної анонімності» криптовалютних операцій. Одним із ключових напрямів є залучення спеціалізованих компаній, що здійснюють поглиблений аналіз блокчейн-мереж, які використовуючи методи відстеження транзакцій та адрес, можуть формувати аналітичні профілі, які включають геолокаційні дані, інформацію про обмін віртуальних активів на фіатні кошти та інші релевантні показники. Така діяльність, хоч і передбачає фінансові витрати, може значно підвищити ефективність слідчих дій, особливо у складних транснаціональних провадженнях.

Правоохоронні органи мають можливість звертатися із запитами до криптовалютних бірж з метою отримання додаткових даних, необхідних для ідентифікації осіб, причетних до протиправних фінансових операцій. Проте високі витрати на послуги компаній з аналізу блокчейнів становлять суттєву перешкоду для держав із обмеженими бюджетними ресурсами, оскільки у більшості випадків розслідування, що стосуються віртуальних активів, починаються не з виявлення підозрілої транзакції, а з ідентифікації конкретної особи, щодо якої вже існують підозри. У таких ситуаціях важливим є встановлення факту контролю підозрюваним певного криптовалютного гаманця, що нерідко можна підтвердити шляхом експертного дослідження електронних пристроїв, без необхідності звертатися до комерційних постачальників аналітики блокчейну.

Крім того використання віртуальних активів для відмивання коштів може призводити до масштабних негативних наслідків для національних та глобальної економіки, тому що саме обіг віртуальних активів дозволяє правопорушникам швидко та ефективно переміщати кошти, уникаючи виявлення з боку державних органів контролю.

Незважаючи на волатильність курсів криптовалют, спостерігається тенденція до їх поступової стабілізації та поширення у повсякденному обігу. Зокрема у разі відсутності належного врегулювання, подальше використання таких активів у злочинних схемах може призвести до серйозних макроекономічних дисбалансів та підриву довіри до фінансової системи. Ключовими інструментами протидії зазначеним загрозам є комплексне нормативно-правове регулювання ринку віртуальних активів та посилення кримінальної відповідальності за відмивання коштів незалежно від території вчинення правопорушення.

Вбачається, що необхідним є запровадження уніфікованих механізмів контролю, що включатимуть вимоги ідентифікації та верифікації клієнтів, моніторинг транзакцій та інші превентивні заходи. Їх інтеграція у діяльність операторів віртуальних активів сприятиме зменшенню ризиків зловживань і підвищенню прозорості фінансових операцій.

Проведений порівняльний аналіз міжнародного досвіду свідчить, що в Європейському Союзі та США сформовано різні підходи до правової кваліфікації віртуальних валют від визнання їх товаром або інвестиційним активом до прирівнювання до грошових сурогатів. У Німеччині законодавство інтегрувало криптоактиви у систему фінансових інструментів, тоді як у США існує декілька паралельних регуляторних моделей залежно від юрисдикції.

Основними виявленими ризиками у сфері протидії відмиванню коштів виділяють [177]: 1) високотехнологічна природа віртуальних валют, що ускладнює їх моніторинг традиційними методами; 2) різноманітність правових підходів різних держав, що ускладнює міжнародну координацію; 3) недостатня технічна оснащеність та кадрова підготовка наглядових органів, що знижує ефективність контролю.

Таким чином, до шляхів вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів в Україні доцільно віднести такі:

1. Розробка комплексного законодавства щодо віртуальних активів. Необхідно створити або оновити законодавчі акти, які б комплексно регулювали обіг віртуальних активів, включаючи визначення категорій віртуальних активів, вимоги до реєстрації та ліцензування провайдерів послуг, механізми ідентифікації клієнтів та ведення обліку транзакцій, правила повідомлення про підозрілі операції та співпраця з органами нагляду.

2. Створення єдиного наглядового органу. Формування централізованого органу, відповідального за регулювання та нагляд за діяльністю провайдерів віртуальних активів, що дозволить забезпечити єдині стандарти нагляду, уникнути дублювання функцій різних органів, підвищити оперативність у виявленні порушень.

3. Впровадження технологічних інструментів. Необхідно інтегрувати сучасні IT-рішення для моніторингу транзакцій автоматизовані системи виявлення підозрілих операцій, алгоритми аналізу блокчейн-транзакцій, інструменти для прогнозування ризиків і швидкого реагування.

4. Міжнародна співпраця. Україні слід активізувати співпрацю з міжнародними організаціями та іншими державами для обміну інформацією про підозрілі операції, інтеграції кращих практик AML/CFT та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

5. Освіта та підвищення кваліфікації. Підготовка фахівців органів нагляду та правоохоронних органів щодо специфіки обігу віртуальних активів, сучасних методів виявлення та попередження відмивання коштів, аналізу криптотранзакцій та цифрових слідів.

6. Розробка системи оцінки ризиків. Впровадження методик оцінки ризиків відмивання коштів у сфері обігу віртуальних активів дозволить визначати високоризикових операторів, застосовувати диференційовані підходи до нагляду та контролю, підвищити ефективність превентивних заходів.

Підсумовуючи наведене доцільно дійти висновку, що удосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів в Україні, потребує комплексного та системного підходу. Пріоритетними напрямками варто визнати формування цілісної законодавчої бази, створення єдиного наглядового органу та впровадження сучасних технологічних інструментів моніторингу транзакцій. Крім того важливим чинником є активна міжнародна співпраця та адаптація національних норм до вимог FATF і стандартів ЄС. Разом з тим не менш значущими залишаються професійна підготовка кадрів та запровадження ефективної системи оцінки ризиків, що забезпечить своєчасне виявлення загроз і підвищить результативність наглядових заходів.

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано, що зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, демонструє, що ефективна система AML/CFT повинна поєднувати законодавчі, наглядові та технологічні інструменти, бути гнучкою та здатною адаптуватися до швидко змінюваних умов цифрового ринку. Впровадження таких підходів в Україні дозволить підвищити стійкість національної фінансової системи, мінімізувати ризики незаконної діяльності та забезпечити відповідність міжнародним стандартам у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Констатовано, що зарубіжний досвід також демонструє важливість впровадження технологічних інструментів для моніторингу та виявлення підозрілих операцій з віртуальними активами. Використання технологій, таких як блокчейн-аналітика, штучний інтелект та алгоритми виявлення аномалій, дозволяє ефективно відстежувати транзакції та виявляти потенційно незаконні операції. Це підвищує ефективність системи AML/CFT та дозволяє оперативно реагувати на загрози.

Доведено, що аналіз зарубіжного досвіду дозволяє сформулювати низку рекомендацій для України, а саме розробка та впровадження комплексного законодавства, яке охоплює всі аспекти обігу віртуальних активів, включаючи вимоги до ідентифікації клієнтів, ведення обліку транзакцій та звітність щодо

підозрілих операцій; створення єдиного наглядового органу, який буде відповідати за регулювання та нагляд за діяльністю провайдерів послуг з віртуальними активами, що дозволить забезпечити єдині стандарти та підходи до регулювання; впровадження технологічних інструментів для моніторингу та виявлення підозрілих операцій з віртуальними активами, що підвищить ефективність системи AML/CFT; активна міжнародна співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та кращими практиками у сфері регулювання віртуальних активів; освіта та підвищення кваліфікації працівників органів нагляду та правоохоронних органів щодо специфіки обігу віртуальних активів та методів виявлення незаконної діяльності.

Зроблено висновок, що зарубіжний досвід свідчить про необхідність комплексного підходу до регулювання обігу віртуальних активів, що поєднує законодавчі ініціативи, технологічні інструменти та міжнародну співпрацю. Для України важливо розробити та впровадити ефективні правові рамки, які забезпечать прозорість та безпеку обігу віртуальних активів, а також сприятимуть інтеграції України до міжнародної фінансової спільноти.

2. Зроблено висновок, що до шляхів вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів в Україні доцільно віднести такі:

1. Розробка комплексного законодавства щодо віртуальних активів. Необхідно створити або оновити законодавчі акти, які б комплексно регулювали обіг віртуальних активів, включаючи визначення категорій віртуальних активів; вимоги до реєстрації та ліцензування провайдерів послуг; механізми ідентифікації клієнтів та ведення обліку транзакцій; правила повідомлення про підозрілі операції та співпраця з органами нагляду.

2. Створення єдиного наглядового органу. Формування централізованого органу, відповідального за регулювання та нагляд за діяльністю провайдерів віртуальних активів, дозволить забезпечити єдині стандарти нагляду; уникнути дублювання функцій різних органів; підвищити оперативність у виявленні порушень.

3. Впровадження технологічних інструментів. Необхідно інтегрувати сучасні IT-рішення для моніторингу транзакцій автоматизовані системи виявлення підозрілих операцій; алгоритми аналізу блокчейн-транзакцій; інструменти для прогнозування ризиків і швидкого реагування.

4. Міжнародна співпраця. Україні слід активізувати співпрацю з міжнародними організаціями та іншими державами для обміну інформацією про підозрілі операції; інтеграції кращих практик AML/CFT; гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

5. Освіта та підвищення кваліфікації. Підготовка фахівців органів нагляду та правоохоронних органів щодо специфіки обігу віртуальних активів, сучасних методів виявлення та попередження відмивання коштів, аналізу криптотранзакцій та цифрових слідів.

6. Розробка системи оцінки ризиків. Впровадження методик оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в секторі віртуальних активів дозволить визначати високоризикових операторів, застосовувати диференційовані підходи до нагляду та контролю, підвищити ефективність превентивних заходів.

ВИСНОВКИ

1. Аргументовано, що відмивання коштів є складним соціально-економічним явищем, що полягає у приховуванні незаконного походження фінансових активів з метою їх інтеграції у легальну економіку, процес, що не лише сприяє збагаченню правопорушників, а й підриває стабільність фінансових систем, порушує принципи справедливості і доброчесності у суспільстві.

Запропоновано авторське визначення поняття «відмивання коштів» із включенням операцій з віртуальними активами як окремого предмета правового регулювання та визначено, що відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі.

2. Запропоновано авторське бачення правової категорії, що враховує цифрову природу, економічну функцію та потенційні ризики для публічного інтересу, та визначено, що віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам.

3. Обґрунтовано, що успіх у сфері запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, залежить від балансу між інноваційністю фінансового ринку та ефективністю регуляторних механізмів, проте для цього необхідна синергія законодавчих, технічних та інституційних рішень у тісній взаємодії з міжнародними партнерами.

Зроблено висновок, що сучасний стан законодавчого регулювання в Україні демонструє поступовий перехід від фрагментарного до системного підходу у сфері

запобігання легалізації доходів від операцій з віртуальними активами, проте для досягнення відповідності міжнародним стандартам необхідно уніфікувати визначення поняття «віртуальний актив» у всіх законодавчих актах, забезпечити повну імплементацію принципів FATF та положень Регламенту MiCA, створити єдину електронну інфраструктуру моніторингу транзакцій з віртуальними активами, запровадити підвищені вимоги до прозорості та ідентифікації учасників ринку, враховуючи високий ризик використання віртуальних активів для відмивання коштів.

4. Запропоновано класифікацію спеціально уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу у сфері обігу віртуальних активів, яка забезпечує систематизацію та оптимізацію процесів протидії відмиванню коштів. Виділено центральні координуючі органи, оперативно-аналітичні підрозділи, контролюючі установи, міжвідомчі агентства і ризик-орієнтовані структури, що дозволяє чітко розподілити функції, підвищити ефективність обміну інформацією та застосування ризик-орієнтованого підходу.

Зроблено висновок, що така класифікація сприяє уніфікації процедур, швидкому реагуванню на підозрілі операції, підвищенню професійної компетентності персоналу та зміцненню довіри до національної фінансової системи, що є критично важливим для інтеграції України у міжнародну фінансову спільноту.

5. Доведено, що ефективність протидії відмиванню коштів значно зростає при комплексному застосуванні ризик-орієнтованого підходу у поєднанні із систематизованою методичною підтримкою. Методичні рекомендації в цій сфері мають виконувати роль нормативно-організаційного інструменту, що забезпечує уніфікацію процедур, зменшує вплив суб'єктивного фактора при оцінці ризиків та підвищує швидкість реагування на потенційні загрози, а також дозволяють стандартизувати критерії оцінки підозрілих транзакцій, визначати пріоритети перевірок та встановлювати ефективні механізми взаємного інформування між усіма учасниками фінансового моніторингу.

Зроблено висновок, що використання ризик-орієнтованого підходу фінансового моніторингу спрямовує ресурси на найбільш небезпечні транзакції,

підвищуючи ефективність діяльності фінансових установ і державних органів. Методичні рекомендації мають включати алгоритми взаємодії на основі типології ризиків, регламентовані формати обміну даними, критерії оцінки підозрілих операцій та рекомендації щодо застосування сучасних аналітичних інструментів, зокрема блокчейн-аналітики. Впровадження таких рекомендацій підвищить професійну компетентність персоналу, покращить міжвідомчу координацію та зміцнює довіру до національної фінансової системи, підтверджуючи її відповідність міжнародним стандартам FATF, що обґрунтовує нагальну потребу у створенні методичних рекомендацій, адаптованих до сучасних умов фінансового ринку та специфіки віртуальних активів, що забезпечує ефективну протидію відмиванню коштів.

6. Аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів дозволив зробити висновок, що для ефективного запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів наша держава потребує комплексного законодавства, яке включає вимоги щодо ідентифікації клієнтів, обліку транзакцій та звітності про підозрілі операції, створення єдиного наглядового органу для встановлення уніфікованих стандартів регулювання, впровадження технологічних інструментів моніторингу та активної міжнародної співпраці, а також важливо підвищувати кваліфікацію працівників органів нагляду та правоохоронних структур для ефективного виявлення та запобігання незаконним операціям з віртуальними активами.

7. Зроблено висновок, що удосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів в Україні, потребує комплексного та системного підходу. Пріоритетними напрямками визнано формування цілісної законодавчої бази, створення єдиного наглядового органу та впровадження сучасних технологічних інструментів моніторингу транзакцій. Вказано, що важливим чинником є активна міжнародна співпраця та адаптація національних норм до вимог FATF і стандартів ЄС. Аргументовано, що не менш значущими залишаються професійна підготовка кадрів та запровадження

ефективної системи оцінки ризиків, що забезпечить своєчасне виявлення загроз і підвищить результативність наглядових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf
2. Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 416 с.
3. Багатомовний юридичний словник-довідник. І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова [та ін.]; К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
4. Барановський О.І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання: монографія. О. І. Барановський; НАН України, Ін-т економ. прогнозування НАН України. Х.: Форт, 2003. 472 с.
5. Берлінець Р.О. Правове регулювання боротьби з відмиванням грошей у Європейському Союзі: випускна кваліфікаційна робота. Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2021. 56 с. URL:<http://dp.knute.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5919/1/Berlinets.pdf>.
6. Бисага К.В. Національна система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення України: етапи становлення й розвитку. *Держава та регіони*. 2016. № 1. С. 37–49. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2016/9.pdf.
7. Біла книга «ліцензування як інструмент обмеження доступу до ринків». URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/БК-Litsenzuvannya-yak-instrument-obmezhennya-dostupu-do-rynki.pdf>
8. Бондаренко О.В. Віртуальні активи: теоретико-правова характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 623–625. URL: http://lsey.org.ua/1_2023/146.pdf

9. Борсук Н.Я., Кикоть П.В. Права інтелектуальної власності у складі майна суб'єкта господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 229–232. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/52>
10. Бохенко В.М. «Кримінологічні ризики обігу криптовалют». URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/82>
11. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки». Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М.-К: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.
12. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 6 : Фінансове право. редкол.: М. П. Кучерявенко (голова) [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. 616 с.
13. Віденська конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text
14. Волкова Ю.А. Адміністративно-правові засади реалізації прав людини в процесі взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 209-214. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.33>
15. Волкова Ю.А. Фінансовий ринок у цифрову епоху: процеси розвитку та вдосконалення. *Приватне та публічне право*. № 4/2024. С. 26-30. URL: [10.32782/2663-5666.2024.4.5](https://doi.org/10.32782/2663-5666.2024.4.5)
16. Гніданик А. Міжнародні стандарти у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23061/1/75-78.pdf>
17. Гончарук В.Л. Вплив легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на економічну сферу України в сучасних умовах. *Право.UA*. 2021 р. № 4. С. 124–130.

- 18.Гудіма Т.С., Устименко В.А., Джабраїлов Р.А., Черних О.С. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні: Де-факто vs Де-юре. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 5. 46 (Жов 2022). 137-148. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.5.46.2022.3844>
- 19.Гуржій С.Г., Копиленко О.Л., Янушевич Я.В. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспект. К.: Парлам. вид-во, 2005. 216 с
- 20.Гуцул І. Інноваційні тренди та їхній вплив на світовий фінансовий ринок. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № (1 (52)). С. 366-371. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-51>
- 21.Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-service-for-financial-monitoring>
- 22.Директива 2001/97/ ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС. *Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності*. 2003. № 12. С. 26–34.
- 23.Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС: Директива; Європейський Союз від 20 травня 2015 р. № 2015/849. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_037-1
- 24.Дмитрик О.О. Віртуальні активи і цифрові активи: до питання про співвідношення понять. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2. С. 248-254. URL: <https://www.apir.org.ua/index.php/lais/article/view/403/353>
- 25.Дуб А. Р. Нерухомість як актив територіальної громади. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.78>
- 26.Єфименко Т., Гасанов С., Користін О. Розвиток національної системи фінансового моніторингу. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 380 с.

27. Завгородній В. А. Правове регулювання взаємодії органів Національної поліції та громадських організацій у протидії корупції : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ ; Ліра ЛТД, 2016. 168 с.
28. Законопроект щодо врегулювання обороту віртуальних активів пройшов податковий комітет: ключові положення документа. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/235796_zakonoprokt-shchodo-vregulyuvannya-oborotu-vrtualnikh-aktivv-proyshov-podatkoviy-komtset-klyuchov-polozhennya-dokumenta
29. Зінченко Л., Шаповалова Н. Теоретичний аналіз поняття «взаємодія» як соціально-психологічний феномен. *Modern directions of theoretical and applied researches*. 2014. С. 457–466.
30. Іванський А.Й. Фінансове право: підручник. 2-видання, перероб. та доп. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. 721 с.
31. Казначєєва Д.В. Основні види злочинів, що вчиняються із застосуванням криптовалюти. Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 листоп. 2019 р.). Харків: ХНУВС, 2019. С. 166-168.
32. Каменський Д.В. Відповідальність за економічні злочини у Сполучених Штатах Америки та Україні: порівняльно-правове дослідження: монографія. передне слово д-ра юрид. наук, проф. О.О. Дудорова. Київ: ВД «Дакор», 2020. 1128 с..
33. Каменський Д.В., Титаренко С.С. Віртуальні активи як інструмент легалізації майна, одержаного злочинним шляхом: порівняльно-правовий аспект. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.6> <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/296914/289907>
34. Коваленко В.В., Дмитров С.О., Єжов А.В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Суми: УАБС НБУ, 2007. 140 с.

- 35.Ковальчук А., Стеценко С. Фінансово-правові засади регулювання криптовалютного ринку. *Публічне право*. 2018. № 1. С. 85–92
- 36.Коломоєць О. К. Взаємодія Державної служби фінансового моніторингу України з суб'єктами первинного фінансового моніторингу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2021. № 1. С. 15–20. URL: <https://doi.org/10.54929/pmtl-issue1-2021-03>.
- 37.Коломоєць Т., Євтушенко Д., Титаренко М. Довічний фінансовий моніторинг : чи «якісним» є нормативне закріплення визначення «політично значущих осіб»? *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 660 – 663.
- 38.Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.12.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text
- 39.Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
- 40.Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
- 41.Конвенція Ради Європи від 8 листопада 1990 р. про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних від злочинної діяльності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#top
- 42.Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text
- 43.Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім “АртЕк”, 2020. 128 с.

- 44.Коротя Р.О. Аналіз закордонного досвіду запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/1167/1073>
- 45.Кримінальне уложення Німеччини (Deutsches Strafgesetzbuch, StGB). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>
- 46.Кримінальний кодекс України. Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>
- 47.Крихітська Н. О., Ромашко О. М., Гребенюк Н. В., Марків М. М. Особливості обігу криптовалют та фіскальні аспекти криптовалютних операцій: огляд вітчизняних і зарубіжних практик. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-317-325> https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2025-1_0-pages-317_325.pdf
- 48.Кудь А. А. Комплексна класифікація віртуальних активів. Харків: ХОГОКЗ, 2021. 34 с. URL: <https://doi.org/10.26697/Preprint.Kud.A.1.2021>
- 49.Кудь А.А. Обґрунтування поняття «цифровий актив»: економіко-правовий аспект. *International journal of education and science*. 2019. Vol. 2. №. 3. С. 29-41.
- 50.Лист Національного банку України № 40-0006/16290 від 23.03.2018 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/374117___374182.
- 51.Логойда В. М. Криптовалюти як об'єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз. Дисертація на здобуття вченого ступеня доктора філософії у галузі права. Ужгород, 2022. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj044S3r6GEAxXyXvEDHZVjBgwQFnoECBEQAQ&url=https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/50108&usg=AOvVaw3tBpidEneTveboHMiJ1659&opi=89978449>
- 52.Майданик Р.А. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. Актуальні проблеми приватно-го права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 96-й

- річниці з дня народж. В. П. Маслова (м. Харків, 14 лют. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С.11-15.
53. Маслов Д. С. Віртуальні активи: прогалини у визначеннях та необхідність наукового підґрунтя. *Розвиток економіки в контексті інтеграції до європейського науково-інноваційного простору*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Вінниця, 23-24 червня 2023 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2023. С. 15-19. URL: https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/41/826/172_1-1?inline=1
54. Мельник С. І., Вінчук М. В., Горбан І. М. Фінансовий моніторинг : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024, 212 с.
55. Мишко В.В. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні. 2016. С. 106. URL: <https://surl.lt/tsvxga>
56. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 09.12.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text
57. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП) : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063#Text
58. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>
59. Могил Л. С. Правове забезпечення використання криптовалюти в господарському обігу. Дисертація на здобуття вченого ступеня доктора філософії у галузі права. Одеса. 2023. URL: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26758/Дисертація Л. Могил.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26758/Дисертація_Л.Могил.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
60. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму.

- Вчені записки.* 2020. № 119. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1.pdf#page=127.
61. Мохнєв С. Правові підходи до визначення віртуальних активів у міжнародному праві та національній правовій доктрині. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16562901> <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2047/1942>
62. Наливайко О.І., Братішко Н.А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.71>
63. Наслідки призупинення країни-члена відповідно до статті 8 Статуту Ради Європи. URL: <https://pace.coe.int/en/>
64. Непочатенко О. О. Фінанси підприємства: підручник. О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. К. : «Центр учбової літератури, 2013. 504 с.
65. Овчаренко А.С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 4. С. 200–202. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/47>
66. Овчаренко А.С. Віртуальні активи як об'єкти фінансового моніторингу. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2020. № 3. С. 98-103.
67. Палермська Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
68. Питання Міністерства цифрової трансформації Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 18.09.2019 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>
69. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п#Text>

- 70.Починок О. В. Захист прав власників віртуальних активів: пропозиції щодо вдосконалення законодавства України. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № (8). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14955033>
- 71.Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 5–6. ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#top>
- 72.Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20>
- 73.Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#n127>.
- 74.Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
- 75.Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2014/20141119/1702.pdf
- 76.Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>
- 77.Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України : Наказ Міністерства фінансів України від 24 листопада 2015 р. № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1593-15#Text>
- 78.Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України : Наказ Міністерства фінансів України від 4 червня 2021 р. № 322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-21#Text>

79. Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/968-2020-%D0%BF#Text>.
80. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національному антикорупційному бюро України узагальнених матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України від 3 березня 2021 р. № 144/32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0624-21#Text>.
81. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національній поліції України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України від 14 липня 2021 р. № 395/535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1026-21#Text>.
82. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Державному бюро розслідувань узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Державного бюро розслідувань від 31 грудня 2020 р. № 836/888. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-21#Text>.
83. Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій : Наказ Міністерства фінансів України від 5 квітня 2021 р. № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-21#Text>.

84. Про затвердження Порядку обміну інформацією з питань фінансового моніторингу : Наказ Міністерства фінансів України від 4 червня 2021 р. № 322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-21#Text>
85. Про затвердження Порядку погодження з Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктами первинного фінансового моніторингу строків подання запитуваної інформації : Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України від 27 жовтня 2020 р. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-20#Text>.
86. Про затвердження Порядку подання узагальнених матеріалів розвідувальним органам України : Наказ Міністерства фінансів України, Служби зовнішньої розвідки України, Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ від 1 грудня 2015 р. № 1112/426/678/1533. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-15#Text>.
87. Про затвердження Форми подання Службою безпеки України Державній службі фінансового моніторингу України відомостей щодо осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції : Наказ Міністерства фінансів України та Служби безпеки України від 31 грудня 2020 р. № 837/390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-21#Text>.
88. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>
89. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>
90. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>
91. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

92. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/10852010-12181>
93. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України № 1124 від 28 серпня 2001 р. (зі змінами від 20.04.2004). *Офіційний вісник України*. 2001. № 35. С. 63–68.
94. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідності актам права Європейського Союзу та відповідним критеріям, встановленим Європейською платіжною радою, з метою приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) №13233 від 30.04.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56317>
95. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 від 07.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>
96. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні 10225-1 від 17.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43232>
97. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225-д від 24.04.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271>
98. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin: Роз'яснення Національного банку України від 10.11.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text>
99. Савчук Р.М. Поняття та система міжнародних стандартів правоохоронної діяльності. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/87>
http://www.lsej.org.ua/2_2023/87.pdf

100. Сахно А. П., Коваленко Я. А. Актуальні питання взаємодії підрозділів поліції на воді та територіальних органів Держрибагентства під час здійснення рибоохоронних рейдів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Випуск 77. Частина 2. С. 108–113.
101. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.
102. Словник української мови. Томи 1-14 (А-ПРЕФЕРЕНЦІЯ). Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2015 - 2024. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=140240&page=478>
103. Слюсарчук Л.І. Базельський комітет з банківського нагляду. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Базельськийкомітет з банківського нагляду>
104. Спасибо-Фатєєва І. В., Крат В. І. Поняття активів в українському законодавстві. Нетипові об'єкти : зб. ст. за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2022. 266 с.
105. Старущенко Я.В. Money laundering of funds received from the circulation of virtual assets: methods VIII Міжнародному молодіжному науковому юридичному форумі, до Дня науки. 15-16 травня 2025 року. С.112-115.
106. Старущенко Я.В. Вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні. *Правові новели*. 2025. № 25. С.308-314. URL: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.39>
107. Старущенко Я.В. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С.303-305. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/67>
108. Старущенко Я.В. Методи відмивання коштів на блокчейні: юридичні аспекти «Молодь: наука та інновації» XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 13–15 листопада 2024 року (у 3-х томах). Національний технічний університет «Дніпровська політехніка 2024. Том 3. С.121-123.

109. Старуценко Я.В. Методи відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів у цифрову епоху та правові заходи боротьби Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Державний університет «Київський авіаційний інститут», 21 лютого 2025 р. Тернопіль: Вектор. С. 254-257.
110. Старуценко Я.В. Окремі питання правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. II міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці». 15-16 жовтня 2024 р. м. Київ. С. 406-408.
111. Старуценко Я.В. Правові засади запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2024. № 4. С. 146-154 URL: 10.18372/2307-9061.73.19444
112. Старуценко Я.В. Prevention of money laundering from the circulation of virtual assets: current legal aspects. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 1. С.80-84 . URL: <https://doi.org/10.32782/chem.v1.2025.15>
113. Стеблянко А. В. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів : дис. ... д-ра філос: 081. Суми. 2021. 265 с.
114. Тимченко Л.М., Хмеленко К.М. Загальна характеристика криптовалюти. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/80>
115. Типове законодавство про відмивання грошей та фінансування тероризму. URL: https://www.unodc.org/documents/legal-tools/AML_MLawRussian.pdf
116. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник. Роман Яковенко. Кіровоград: видавець Лисенко В.Ф., 2015. 130 с.
117. Тютюник І. В., Скороходова Л. І. Міжнародний досвід побудови національної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним

- шляхом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Випуск 32. С. 176–180.
118. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_
119. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>
120. Уряд схвалив законопроект щодо виконання Україною вимог ЄС для приєднання до системи європлатежів (SEPA). URL: <https://surli.cc/seljxm>
121. Уткіна М. С. Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 Суми, 2024. 433 с.
122. Уткіна М. С. Адміністративно-правові засади функціонування фінансової системи України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 221 с.
123. Уткіна М. С. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду в системі фінансового моніторингу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 127–131. URL: <https://doi.org/10.32782/39221481>.
124. Уткіна М.С. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 178–182. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.29>.
125. Уткіна М. С. Правові аспекти врегулювання віртуальних активів в контексті провадження фінансового моніторингу. *Академічні візії*. 2023. № 19. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7956251>.
126. Уткіна М. С. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу у національній системі. *Ампаро*. 2023. № 2. С. 48–55. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-2-07>.

127. Ушинкіна О.А. Концептуальні підходи до визначення поняття «віртуальні активи» в Україні та світі. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2023. № 3(64). С. 24-28.
128. Ушинкіна О. Концептуальні підходи до визначення поняття «віртуальні активи» в Україні та у світі. *Scientific works of national aviation university. series: law journal "air and space law"*. 2022. Т. 3, № 64. С. 70–77. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.64.16880>
129. Фінансове право: підручник. за ред. Т. Є. Кагановської та М. П. Кучерявенка ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; Нац. Юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2022. 432 с.
130. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль : підручник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 228 с.
131. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. No 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
132. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
133. Чернописька В. Правові стандарти як міжнародно-правова категорія: теоретичні основи. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. URL: <http://doi.org/10.23939/law2022.36.088>
134. Шаренко М.С., Пілат О.В., Сумцова С.О. Запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті міжнародних стандартів FATF. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.93> <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/95-1.pdf>
135. Шиян Д.В. Аналіз міжнародних стандартів з протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 314–320. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_50

136. Щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного часу. Веб-сайт. URL:<https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-period->
137. Act of Counteracting Money Laundering and Terrorism Financing. Government of the Republic of Poland. 2018. URL: https://mf-arch2.mf.gov.pl/documents/764034/1010418/ustawa+tekst_EN+_15062018-f+_16072018.pdf
138. Alicia Schmdt Virtual assets: compelling a new anti-money laundering and counter-terrorism financing regulatory model. *International Journal of Law and Information Technology*. Volume 29. Issue 4. Winter 2021. Pp. 332–363. URL: <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac001>
139. AMLA – європейський орган з протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. URL: <https://finap.com.ua/amla-yevropejskyj-organ-z-protydiyi-vidmyvannyu-groshej-i-finansuvannyu-teroryzmu/>
140. Anti-Money Laundering Compliance: The Basics for 2025. URL: <https://www.sanctions.io/blog/what-is-anti-money-laundering-how-to-comply-with-aml-regulations>
141. Boehm F., Pesch P. Bitcoin: A First Legal Analysis with re reference to German and US-American law. Institute for Information, Telecommunication, and Media Law, University of Münster, Germany. URL: <https://www.zar.kit.edu/downloads/Publikationen/Franziska%20Boehm/BTC%20final%20camready.pdf>
142. Bondarenko O., Utkina M., Dumchikov M., Prokofieva-Yanchylenko D., Yanishevskya K. Review of State Anti-Corruption Institutions Effectiveness in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Volume 10. Issue 38. P. 219–233. URL:<https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.22>.
143. Bondarenko O., Utkina M., Reznik O. and Dumchikov M. Mechanisms for Interaction of Law Enforcement Agencies in the Field of Countering Money

- Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/17JMLC-01-2023-0006>.
144. Cambridge Centre for Alternative Finance. Legal and Regulatory Considerations for Digital Assets. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/10/2020-ccaf-legal-regulatory-considerations-report.pdf>
145. Court of Justice of the European Union. Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 22 October 2015 in Case C-264/14. Skatteverket v David Hedqvist. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62014CJ0264>
146. Crypto Money Laundering: Four Exchange Deposit Addresses Received Over \$1 Billion in Illicit Funds in 2022. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/crypto-money-laundering-2022/>
147. Digital Assets Regulation: Insights from Jurisdictional Approaches. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Digital_Assets_Regulation_2024.pdf
148. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng>
149. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng>
150. Dumchykov M., Bondarenko O., Utkina M. S. Reforming of the National and Local Taxes and Fees System in Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 116 p.
151. ECB and AMLA sign agreement on cooperation. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2025/html/ssm.pr250703~fc9c23ef09.en.html>

152. Estonian Law on Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime and Terrorist Financing. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/524032022001/consolide/current>
153. European Central Bank. Virtual currency schemes – a further analysis. ECB, Frankfurt am Main, Germany. 2015. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf>
154. European Central Bank. Virtual currency schemes. ECB, Frankfurt am Main, Germany. 2012. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>
155. Europol, 'From suspicion to action: Converting financial intelligence into greater operational impact'. 2017. 41 p. URL: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/ql-01-17-932-en-c_pf_final.pdf
156. FATF launches new procedure to address unintended consequences affecting Non-Profit Organisations. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Financialinclusionandnpoissues/new-procedure-unintended-consequences-npos-2025.html>
157. FATF Recommendations. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/recommendations.html>.
158. FATF Report to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors, FATF, Paris, France. 2018 URL: www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/report-g20-fm-cbg-july-2018.html
159. FATF Report Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks, FATF. 2014 URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf.coredownload.pdf>
160. FATF, INTERPOL and UNODC issue call to action against financial crime. URL: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2025/Critical-measures-needed-to-fight-money-laundering-and-terrorist-financing>

161. FATF. Comprehensive Update on Terrorist Financing Risks. 2025. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/fat>
162. FATF. Money Laundering and Terrorist Financing Red Flag Indicators Associated with Virtual Assets, FATF, Paris, France. 2020. URL: www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Virtual-Assets-Red-Flag-Indicators.html
163. Financial Action Task Force. Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers, FATF, Paris. 2021. 57 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/home.html>
164. Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN). Application of FinCEN's Regulations to Certain Business Models Involving Convertible Virtual Currencies: Guidance. 2019. 30 p. URL: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/2019-05/FinCEN%20Guidance%20CVC%20FINAL%20508.pdf>
165. Forum Kajian Hukum dan Sosial Kemasyarakatan Vol. 24. №. 2, December 2024 (pp. 178-194).
166. Gesetz über das Kreditwesen (Kreditwesengesetz – KWG). 1985. URL: <https://www.buzer.de/gesetz/962/b2760.htm>
167. Global cryptoasset regulatory landscape study. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/2019-04-ccaf-global-cryptoasset-regulatory-landscape-study.pdf>
168. Goforth, Carol. U.S. Law: Crypto is Money, Property, a Commodity, and a Security, all at the Same Time. *Journal of Financial Transformation*. Forthcoming. 2018. 11 p.
169. Greenberg A. Crypto Currency. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-currency.html?sh=21f6acf4353e>
170. Guidance for a risk-based approach: Virtual currencies. Financial Action Task Force (FATF). 2015. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/guidance-rba-virtual-currencies.pdf>

171. Law № (4) of 2022 Regulating Virtual Assets in the Emirate of Dubai. URL: <https://surl.li/uvgkfw>
172. Maydanyk R., Maydanyk N., Popova N. Reconsidering the Concept of a Thing in Terms of the Digital Environment: Law Towards an Understanding of a Digital Thing. *Open Journal for Legal Studies*. 2022. Vol. 5. № 2. P. 31-56. URL: <https://doi.org/10.32591/coas.ojls.0502.01031m>
173. MiCA License. URL: https://adamsmith.lt/en/crypto-license/mica-licensing/?gad_source=1&gad_campaignid=22130854258&gbraid=0AAAAArEe02HYmmdAzR9b3rV6k8gmjf5PQ&gclid=EAIAIQobChMIx9Cv-oeDjwMVppqDBx1DAC3wEAAYASAAEgKUKfD_BwE
174. Money laundering through cryptocurrencies. UN Toolkit on Synthetic Drugs. URL: <https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryingproceeds/moneylaundering.htm>
175. Money Laundering. United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html>
176. Osadchyi A.Yu., Zakalenko O.V. Administrative procedures: essence and varieties. Public administration under modern conditions: concept, features, challenges : Collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. p. 139.
177. Paesano F. Cryptocurrencies and money laundering investigations. Basel Institute on Governance. 2021. URL: <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2021-08/QG%20crypto%20money%20laundering%20updated.pdf>
178. Pathways to the Regulation of Crypto-Assets: A Global Approach. World Economic Forum. 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Pathways_to_the_Regulation_of_Crypto_Assets_2023.pdf
179. Payment Services Act. Act № 59 of 2009, Japan. URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3078/en>

180. Reznik Oleg M., Olha S. Bondarenko, Maryna S. Utkina, Nadiia S. Horobets. Corruptive Incomings Laundering in the Medical Sphere. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. Volume LXXIV. Issue 5. P. 1250–1255. URL: <https://wiadlek.pl/16wp-content/uploads/archive/2021/WLek202105138.pdf>.
181. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. European Commission. 24.09.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020PC0593>
182. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) № 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
183. Report on abuse of virtual assets for terrorist financing purposes. URL: <https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2023/12/2023-July-HoFIU-06-IEWG-Project-Abuse-of-VA-for-TF-Summary-1.pdf>
184. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O. Financial Intelligence as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. № 1. P. 94–105. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>.
185. Status of implementation of Recommendation 15 by FATF Members and Jurisdictions with Materially Important VASP Activity. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Virtualassets/VACG-Snapshot-Jurisdictions.html>
186. Sydorenko V., Dutov M. International legal approaches to the legal status of virtual assets: challenges for Ukrainian legislation. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025. № (6). URL: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.6.07>
187. The 2024 Florida Statutes (including 2025 Special Session URL: http://www.leg.state.fl.us/statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&Search_String=&URL=0600-0699/0655/Sections/0655.50.html

188. The Commodity Futures Trading Commission. Release Number 7231-15. 2014. URL: <https://www.cftc.gov/PressRoom/PressReleases/7231-15>
189. The FATF Recommendations. URL: <https://www.fatfgafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatfrecommendations.html>
190. The Financial Crimes Enforcement Network. URL: <https://www.fincen.gov/about/mission>
191. The Securities and Exchange Commission (SEC), URL: <https://www.sec.gov/spotlight/cybersecurity-enforcement-actions>
192. Tiwari M., Gepp A., Kumar K. A. Review of Money Laundering Literature: The State of Research in Key Areas. *Pacific Accounting Review*. 2020. № 32 (2). Pp. 271-303. URL: <https://doi.org/10.1108/PAR-06-2019-0065>
193. Trends 2025 in AML and Financial Crime Compliance: A Data-Centric Perspective and Deep Dive into Transaction Monitoring. URL: <https://www.silenteight.com/blog/2025-trends-in-aml-and-financial-crime-compliance-a-data-centric-perspective-and-deep-dive-into-transaction-monitoring>
194. Two Foreign Nationals Arrested for Laundering at Least \$73M Through Shell Companies Tied to Cryptocurrency Investment Scams. URL: <https://www.secretservice.gov/newsroom/releases/2024/05/two-foreign-nationals-arrested-laundering-least-73m-through-shell>
195. U.S. Commodity Futures Trading Commission (CFTC). CFTC Backgrounder on Oversight of and Approach to Virtual Currency Futures Markets. 2018. 4 p. URL: https://www.cftc.gov/sites/default/files/idc/groups/public/@newsroom/documents/file/backgrounder_virtualcurrency01.pdf
196. U.S. Securities and Exchange Commission (SEC). URL: <https://www.sec.gov/>
197. UNIDROIT Digital Assets and Private Law Principle 2(2). International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) Via Panisperna, 28 - 00184 Rome - ITALY

198. United States Supreme Court. *SEC v. W.J. Howey Co.*, 328 U.S. 293 (1946).
URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/328/293/>
199. Utkina M. S. Foreign Experience of Organising State Financial Monitoring. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.15>.
200. Utkina M. S. International Organisations in the System of Supranational Level of the Financial Monitoring Entities. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*. 2023. № 1. P. 129–135. URL: http://ehs-journal.ro/wp-content/uploads/2023/05/ESLHS_1_23.pdf.
201. Utkina M. S. The Role of International Organisations in the Development of the Financial Monitoring System. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 2. P. 162–166. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/07/Vishegrad_02_2023_PRINT.pdf.
202. Utkina M. S., Reznik O. M., Bondarenko O.S. The Place and the Role of Financial Monitoring in Anti-Money Laundering. *Eduvest Journal of Universal Studies*. 2023. Volume 3. № 5. P. 1019–1027. URL: <https://doi.org/10.59188/eduvest.v3i5.821>.
203. Utkina M., Reznik O., Pavlenko L. Financial Intelligence (Monitoring) during the Martial Law: Main Challenges and Key Points. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2022-0093>.
204. Utkina M., Samsin R., Pochtovyi M. Financial Intelligence (Monitoring) of the Transactions with Virtual Assets: New Legislation and Best Practices of Foreign Countries. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. № 2. P. 349–360. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-12-2021-013>
205. Venherska N.S., Udodova Ya.V., Kutsenko V.I. Features of combating money laundering: international and national level. *Економіка і суспільство*. Випуск № 19. 2018. С. 41–48
206. Virtual Financial Assets Act, Chapter 590 of the Laws of Malta. URL: <https://legislation.mt/eli/cap/590/eng/pdf>

207. Virtual. Cambridge Dictionary. English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/virtual>
208. Volkova Yu., Bon B., Borysenko A., Yu. Leheza, Y. Leheza Crypto Market Experience: Navigating Regulatory Challenges in Modern Conditions. URL: 10.30631/alrisalah.v24i2.1625

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Старущенко Я.В. Money laundering of funds received from the circulation of virtual assets: methods VIII Міжнародному молодіжному науковому юридичному форумі, до Дня науки. 15-16 травня 2025 року. С.112-115.
2. Старущенко Я.В. Вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні. *Правові новели*. 2025. № 25. С.308-314. URL: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.39>
3. Старущенко Я.В. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С.303-305. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/67>
4. Старущенко Я.В. Методи відмивання коштів на блокчейні: юридичні аспекти «Молодь: наука та інновації» XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 13–15 листопада 2024 року (у 3-х томах). Національний технічний університет «Дніпровська політехніка 2024. Том 3. С.121-123.
5. Старущенко Я.В. Методи відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів у цифрову епоху та правові заходи боротьби Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Державний університет «Київський авіаційний інститут», 21 лютого 2025 р. Тернопіль: Вектор. С. 254-257.
6. Старущенко Я.В. Окремі питання правового регулювання запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. II міжнародна

науково-практична конференція «Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці». 15-16 жовтня 2024 р. м. Київ. С. 406-408.

7. Старущенко Я.В. Правові засади запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2024. № 4. С. 146-154 URL: 10.18372/2307-9061.73.19444
8. Старущенко Я.В. Prevention of money laundering from the circulation of virtual assets: current legal aspects. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 1. С.80-84 . URL: <https://doi.org/10.32782/chem.v1.2025.15>

ДОДАТОК Б

Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»

I. Внести до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>) такі зміни:

1.1. Викласти п. 1 ст. 1 у такій редакції:

1) Відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі;

II. Прикінцеві та перехідні положення.

Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»»

Чинна редакція	Пропоновані зміни	Нова редакція
<p>Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text)</p>		
<p>норма відсутня</p>	<p>Додати до ст. 1 термін «відмивання коштів» у такій редакції:</p> <p>1) Відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального</p>	<p>Стаття 1. Визначення термінів</p> <p>1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:</p> <p>1) Відмивання коштів – це комплекс умисних дій, що полягають у перетворенні, переміщенні, приховуванні чи маскуванні походження, місця розміщення, переміщення, належності або форми активів, здобутих злочинним шляхом, з метою надання їм легального вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи</p>

	вигляду, уникнення виявлення та забезпечення подальшого їх використання в економічному чи фінансовому обігу, включаючи операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі	операції з традиційними та віртуальними активами у національному та транскордонному масштабі
--	---	---

ДОДАТОК В**Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про віртуальні активи»»**

I. Внести до Закону України «Про віртуальні активи» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>) такі зміни:

1.1. Викласти п. 1 ст. 1 у такій редакції:

1) віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам;

II. Прикінцеві та перехідні положення.

Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про віртуальні активи»»

Чинна редакція	Пропоновані зміни	Нова редакція
Закон України «Про віртуальні активи» (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text)		
<p>Стаття 1. Визначення термінів</p> <p>1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:</p> <p>1) віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші</p>	<p>Викласти п. 1 ст. 1 у такій редакції:</p> <p>1) віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам</p>	<p>Стаття 1. Визначення термінів</p> <p>1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:</p> <p>1) віртуальні активи – це цифрові об'єкти, які мають економічну цінність, функціонують у цифровому середовищі, можуть бути об'єктом правовідносин та потребують спеціального правового режиму через їх комплексну природу, високу оборотоздатність, відсутність єдиного емітента та потенційну загрозу публічним інтересам</p>

об'єкти цивільних прав;		
-------------------------	--	--

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

з наукових досліджень та трансферу технологій

доктор технічних наук, професор

Сергій ГНАТЮК

20 Аброку

АКТ

Комісія у складі:

голова – декан факультету права та міжнародних відносин ДУ «Київський авіаційний інститут», кандидат юридичних наук, доцент ЖУКОРСЬКА Я.М.

члени комісії: – завідувач кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права, кандидат юридичних наук, доцент, МАКЕСВА О.М.

– професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного, гарант ОНП 081 «Право», доктор юридичних наук, професор КУНСВ Ю.Д.

цим Актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» (при виконанні в Національному авіаційному університеті на кафедрі конституційного та адміністративного права) СТАРУЩЕНКА Ярослава Володимировича на тему: **«Правові засади запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів»** на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» впроваджені в діяльності ДУ «Київський авіаційний інститут»

Проаналізовано основні результати дослідження Старущенко Я.В. зокрема, наукові праці, в яких опубліковані теоретичні та практичні положення дисертації:

1. Старущенко Я.В. Правові засади запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2024, № 4, с. 146-154. DOI: 10.18372/2307-9061.73.19444. <https://jrnlnau.edu.ua/index.php/UV/issue/view/989>

2. Starushchenko Y.V. Prevention of money laundering from the circulation of virtual assets: current legal aspects. *«Juris Europensis Scientia»*, 2025 № 1 с.80-84. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2025.15>. http://jes.nuoua.od.ua/archive/1_2025/17.pdf.

3. Старущенко Я.В. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025, № 7, С.303-305. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/67> lsey.org.ua_7_2025_Старущенко.pdf.

4. Старущенко Я.В. Вдосконалення правового регулювання запобігання відмиванню коштів отриманих від обігу віртуальних активів в Україні. *Правові новели*, 2025, № 25, с.308-314. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.39>, legalnovels.in.ua_25_2025_Старущенко.pdf

У процесі виконання наукового дослідження аспірант взяв участь:

- у виконанні кафедральної держбюджетної науково-дослідної роботи № 53-2022/_13.01.02_ «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363);

- у II міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці» 15-16 жовтня 2024 р.; у XII Міжнародній науково-технічній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодь: наука та інновації» м. Дніпро, 13–15 листопада 2024 року; XV Міжнародній науково-практичній конференції «Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану» 21 лютого 2025 р.; VIII Міжнародному молодіжному науковому юридичному форумі 15-16 травня 2025 р.;

- у науково-практичному круглому столі «Модернізація нормативної бази публічного правового адміністрування та національної безпеки України» 24 жовтня 2024 року; у II науково-практичному круглому столі «Судова практика України в податкових і митних спорах» 30 вересня 2025 р м. Ірпінь.

Сформульовані пропозиції у науковому дослідженні Старуценка Я.В. будуть використані в процесі підготовки методичного забезпечення та викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право» (для бакалаврів), «Правові спори в сучасній науці і практиці», «Проблеми адміністративного права і процесу», «Правове регулювання управління сучасних фінансів», «Правові засади децентралізованих фінансів та віртуальних активів» (для аспірантів) та інших освітніх компонент кафедри.

Комісія розглянула та узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», наукові праці аспіранта Старуценка Я.В. та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить необхідний теоретичний та методологічний рівень, а також практичну значимість, використовується у науково-дослідній роботі ДУ «Київський авіаційний інститут» під час проведення загально-теоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення правових засад запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів.

Голова комісії
к.ю.н., доцент

Ярина ЖУКОРСЬКА

Члени комісії
к.ю.н., доцент

Олена МАКЕЄВА

д.ю.н., професор

Юрій КУНЄВ

МІНІСТЕРСТВО У СПРАВАХ ВЕТЕРАНІВ УКРАЇНИ (Мінветеранів)

вулиця Хрещатик, 34, м. Київ, 01001, тел. +38 (063) 688-93-62

E-mail: control@mva.gov.ua, сайт: www.mva.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 42657144

23.10.2025 № 23271/771-25 На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи здобувача ступеня
доктора філософії СТАРУЩЕНКА Ярослава Володимировича
на тему “Правові засади запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу
віртуальних активів”**

Міністерство у справах ветеранів України (далі – Мінветеранів) є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, учасників бойових дій, осіб, прирівняних до них, а також членів їх сімей. Однією з ключових функцій Мінветеранів є забезпечення прав ветеранів на соціальні виплати, реабілітацію, а також надання допомоги у соціальній та професійній інтеграції.

Враховуючи специфіку діяльності Мінветеранів, питання ефективної боротьби з відмиванням коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, стає важливим не тільки з точки зору національної економіки, але й для забезпечення безпеки фінансових операцій, що можуть стосуватися ветеранів та членів їх сімей, зокрема у випадках незаконних фінансових операцій або шахрайства. Дисертаційне дослідження Ярослава Старуценка на тему “Правові засади запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів” має безпосереднє прикладне значення для діяльності Мінветеранів, оскільки дозволяє запропонувати нові підходи для протидії можливим фінансовим злочинам, що можуть стосуватися ветеранів, і, зокрема, при реалізації державних програм для цієї категорії осіб.

Актуальність результатів дослідження для Мінветеранів:

- Захист фінансових потоків ветеранів:** враховуючи можливість використання ветеранами віртуальних активів для фінансових операцій впровадження рекомендацій дослідження дозволить підвищити безпеку фінансових транзакцій у контексті надання соціальних виплат та допомоги ветеранам, а також при реалізації інших програм Мінветеранів.
- Попередження фінансових правопорушень:** оскільки ветерани можуть бути уразливими до різноманітних шахрайських схем, у тому числі з допомогою віртуальних активів, пропозиції щодо удосконалення правових:

механізмів контролю за фінансовими операціями допоможуть знизити ризик виникнення таких ситуацій.

3. **Покращення взаємодії з іншими державними органами:** рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових механізмів, зокрема між Мінветеранів і органами, що здійснюють фінансовий моніторинг, дозволять полегшити процес виявлення та припинення незаконних фінансових операцій.

Основні висновки та рекомендації, що можуть бути використані Мінветеранів:

- **Вдосконалення нормативно-правової бази** у сфері фінансового моніторингу, зокрема щодо віртуальних активів, для зниження ризиків відмивання коштів, що можуть використовуватися для незаконних операцій, у тому числі з боку ветеранів.
- **Оптимізація механізмів контролю за використанням віртуальних активів** в рамках надання державних допомог, виплат або програм підтримки ветеранів. Це включає в себе розробку нових процедур для моніторингу транзакцій та визначення підозрілих фінансових операцій.
- **Використання цифрових технологій** для покращення контролю за фінансовими потоками ветеранів, що дозволить швидше виявляти та блокувати сумнівні операції через платформу фінансового моніторингу.
- **Можливість співпраці між Мінветеранів та іншими органами державної влади**, зокрема Державною службою фінансового моніторингу України, для створення єдиного механізму контролю та відслідковування операцій, пов'язаних із віртуальними активами.
- **Підвищення правової обізнаності ветеранів** щодо можливих фінансових загроз, пов'язаних з віртуальними активами, та методів запобігання шахрайству.
- **Розробка нових стратегій підтримки ветеранів** в контексті боротьби з відмиванням коштів, зокрема через впровадження навчальних програм для працівників Мінветеранів, що займаються фінансовим моніторингом наданням послуг ветеранам.

Практичне впровадження результатів дослідження:

1. **Адаптація рекомендацій до специфіки Мінветеранів:** рекомендації Ярослава Старушенка щодо правових засад протидії відмиванню коштів можуть бути використані для розробки внутрішніх нормативних актів Міністерства, що регулюють фінансову діяльність та забезпечення соціальних прав ветеранів.
2. **Покращення внутрішніх процедур:** міністерство може вдосконалити свої внутрішні механізми для аналізу та моніторингу фінансових операцій, як

пов'язані з наданням соціальних послуг ветеранам, що допоможе мінімізувати ризики несанкціонованих фінансових потоків.

3. **Підвищення інституційної спроможності:** впровадження інноваційних підходів до аналізу фінансових потоків та віртуальних активів дозволить Міністерству підвищити свою здатність реагувати на нові виклики та зменшити ризики фінансових зловживань у сфері соціального захисту ветеранів.

Висновок:

Результати дисертаційної роботи Ярослава Старуценка є актуальними та мають важливе практичне значення для Мінветеранів. Впровадження цих рекомендацій дозволить значно удосконалити систему фінансових операцій та запобігання відмиванню коштів, зокрема через віртуальні активи, у контексті надання пільг та державних послуг ветеранам. Це забезпечить не лише захист прав ветеранів, а й сприятиме розвитку ефективної та прозорої системи соціального захисту цієї важливої категорії громадян.

В.о. державного секретаря, начальник
відділу мережі ветеранської підтримки

Юрій БУТЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОЇ
ПОЛІТИКИ

вул. Університетська, 31, м. Ірпінь,
Київська область, 08205,
26.01@dpu.edu.ua

MINISTRY OF FINANCE
OF UKRAINE
STATE TAX
UNIVERSITY
RESEARCH INSTITUTE
OF FINANCIAL
POLICY

31 Universytetska St., Irpin,
Kyiv region, 08205,
26.01@dpu.edu.ua

15.12.2015 № 35/9
на _____

ДОВІДКА

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри конституційного і адміністративного права факультету права та міжнародних відносин державного некомерційного підприємства “Державний університет “Київський авіаційний інститут” СТАРУЩЕНКО Ярослава Володимировича на тему «Правові засади запобігання відмивання коштів, отриманих від обігу віртуальних активів» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 “Право” впроваджені у діяльність Науково-дослідного інституту фінансової політики Державного податкового університету Міністерства фінансів України.

Рекомендації та наукові висновки автора використано при здійсненні науково-дослідних розробок, а також у процесі підготовки пропозицій щодо розробки навчальних програм і курсів, здійснення науково-аналітичної діяльності, підготовки та проведення тренінгів, а також наукових і організаційних заходів для фахівців у сферах податкової та митної політики.

Директор НДІ фінансової політики ДПУ
Міністерства фінансів України,
кандидат юридичних наук, доцент

Алла ДІДУК

Державний податковий університет
Підпис: засвідчую:
 учений секретар
« _____ » 20__ р.

УКРАЇНА

**ДНІПРОВСЬКА РАЙОННА В МІСТІ КИЄВІ
ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ**

бульвар Івана Котляревського, 1/1, м. Київ, 02094 тел. (044) 573 27 50
E-mail.: rda.dniprovska@kyivcity.gov.ua Код ЄДРПОУ 37203257

№8/211-к Квг 25.12.2025

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи здобувача ступеня
доктора філософії СТАРУЩЕНКА Ярослава Володимировича
на тему «Правові засади запобігання відмиванню коштів, отриманих від
обігу віртуальних активів»**

Районна державна адміністрація є місцевий орган державної виконавчої влади в Україні. Ключовими функціями РДА є виконання Конституції та законів України, забезпечення законності та правопорядку, реалізацію державних та регіональних програм соціально-економічного розвитку, підготовку та виконання районного бюджету, а також взаємодію з органами місцевого самоврядування. РДА також відповідає за виконання повноважень, делегованих їй відповідною радою, та реалізує інші державні функції.

Враховуючи специфіку діяльності РДА, питання ефективної боротьби з відмиванням коштів, отриманих від обігу віртуальних активів, стає важливим не тільки з точки зору національної економіки, але й для забезпечення безпеки фінансових операцій, що можуть стосуватися осіб громади, зокрема у випадках незаконних фінансових операцій або шахрайства.

Дисертаційне дослідження Ярослава Старущенко на тему «Правові засади запобігання відмиванню коштів, отриманих від обігу віртуальних активів» має безпосереднє прикладне значення для діяльності Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, оскільки дозволяє запропонувати нові підходи для протидії можливим фінансовим злочинам, що можуть стосуватися громадян, і, зокрема, при реалізації державних соціальних програм.

Актуальність результатів дослідження для Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації.

• **Захист фінансових потоків громадян:** враховуючи можливість використання віртуальних активів для фінансових операцій, впровадження рекомендацій дослідження дозволить підвищити безпеку фінансових транзакцій у контексті надання соціальних виплат та допомог громадянам, а також при реалізації інших програм Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації.

• **Попередження фінансових правопорушень:** оскільки громадяни можуть бути уразливими до різноманітних шахрайських схем, у тому числі за допомогою віртуальних активів, пропозиції щодо удосконалення правових механізмів контролю за фінансовими операціями допоможуть знизити ризик виникнення таких ситуацій.

• **Покращення взаємодії з іншими державними органами:** рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових механізмів, зокрема між Дніпровською районною в місті Києві державною адміністрацією і органами, що здійснюють фінансовий моніторинг, можуть дозволити полегшити процес виявлення та припинення незаконних фінансових операцій.

• **Основні висновки та рекомендації, що можуть бути використані** Дніпровською районною в місті Києві державною адміністрацією:

• **Вдосконалення нормативно-правової бази** у сфері бюджетного законодавства на рівні громади в частині фінансового моніторингу, зокрема щодо віртуальних активів, для зниження ризиків відмивання коштів, що можуть використовуватися для незаконних операцій, у тому числі з боку громадян.

• **Оптимізація механізмів контролю за використанням віртуальних активів** в рамках надання державних допомог, виплат або програм підтримки громадян. Це включає в себе розробку нових процедур для моніторингу транзакцій та визначення підозрілих фінансових операцій.

• **Використання цифрових технологій** для покращення контролю за фінансовими потоками громадян, що дозволить швидше виявляти і блокувати сумнівні операції через платформи фінансового моніторингу.

• **Можливість співпраці між** Дніпровською районною в місті Києві державною адміністрацією та іншими органами державної влади, зокрема Державною службою фінансового моніторингу України, для створення єдиного механізму контролю та відслідковування операцій, пов'язаних із віртуальними активами.

• **Підвищення правової обізнаності громадян** щодо можливих фінансових загроз, пов'язаних з віртуальними активами, та методів запобігання шахрайству.

• **Розробка нових стратегій підтримки населення** в контексті боротьби з відмиванням коштів, зокрема через впровадження навчальних програм для працівників Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, що займаються фінансовим моніторингом і наданням послуг населенню.

Практичне впровадження результатів дослідження:

- **Адаптація рекомендацій до специфіки** Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації: рекомендації Ярослава Старуценка щодо правових засад протидії відмиванню коштів можуть бути використані для розробки внутрішніх нормативних актів, що регулюють фінансову діяльність та забезпечення соціальних прав громадян.
- **Покращення внутрішніх процедур** Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації може вдосконалити свої внутрішні механізми для

аналізу та моніторингу фінансових операцій, які пов'язані з наданням соціальних послуг населенню, що допоможе мінімізувати ризики несанкціонованих фінансових потоків.

- **Підвищення інституційної спроможності:** впровадження інноваційних підходів до аналізу фінансових потоків та віртуальних активів дозволить Дніпровській районній в місті Києві державній адміністрації підвищити свою здатність реагувати на нові виклики та зменшити ризики фінансових зловживань у сфері соціального захисту громадян.

Висновок:

Результати дисертаційної роботи Ярослава Старуценка є актуальними та мають важливе практичне значення для Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації. Впровадження цих рекомендацій дозволить значно удосконалити систему фінансових операцій та запобігання відмиванню коштів, зокрема через віртуальні активи, у контексті надання пільг та державних послуг населенню. Це забезпечить не лише захист прав громадян, а й сприятиме розвитку ефективної та прозорої системи соціального захисту громадян.

В.о. керівника апарату

Ганна КОРОТКИХ